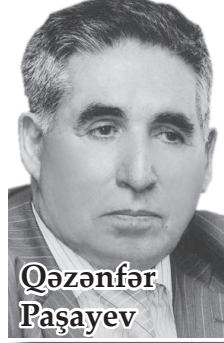

Bir daha məşhur romanın müəllifinin kimliyi haqqında

»»» səhifə 10

“Tərcümə Mərkəzinin yeni statusu ilə bu sahənin imkanları genişləndi”

»»» səhifə 12-13

Zamana meydan oxuyan dahi

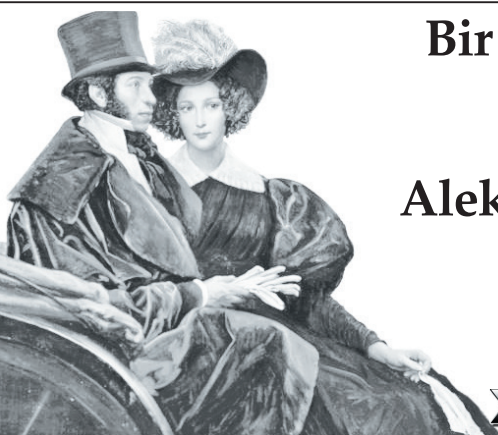
»»» səhifə 22

Bakıda dəhşətli yanğın

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Dövlət Komissiyasının iclası keçirilib

»»» səhifə 2

Bir sevginin tarixçəsi: Aleksandr və Natalya

»»» səhifə 11

Dünya kinosunun gözəl sarışını - Monika Vitti

»»» səhifə 23

ANONS

Tərcümə Mərkəzinin nəşrləri Praqa Kitab Sərgisində təqdim edilib

»»» səhifə 4

İran şahının anası Bakılı Tacülmülükün xatirələrinin davamı

»»» səhifə 5

XVII əsr Azərbaycan şairləri söz sənəti haqqında

»»» səhifə 7

Kafka haqqında maraqlı faktlar

»»» səhifə 8

Oruell və Kestler: tezis və antitezis

»»» səhifə 8

“Əlvida, Bakı” şeirinin altı tərcüməsi

»»» səhifə 15

Şeroud Andersonun hekayəsi

»»» səhifə 16

Tomas Vulfun qeyd dəftərcələrindən

»»» səhifə 17

Günəl Şamilqızının şeirləri

»»» səhifə 18

Kinonun qızıl cəngavəri - Oskar mükafatı

»»» səhifə 19

Məlum olduğu kimi, mayın 19-da paytaxtın Binəqədi rayonu, Azadlıq prospekti 200/36 ünvanında yerləşən çoxmərtəbəli yaşayış binasında yanğın baş verib. Mayın 20-də səhər Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev hadisə yerində olub. Dövlətimizin başçısı binaya baxış zamanı hadisənin səbəblərinin araşdırılması və nəticələrinin aradan qaldırılması ilə bağlı təxirəsalınmaz tədbirlərin görülməsi, hadisə vaxtı zərər çəkənlərə və həlak olanların ailə üzvlərinə yardımların göstərilməsi və digər məsələlərə əlaqədar Dövlət Komissiyasının üzvlərinə yerində tapşırıqlarını verib.

Daha sonra baş verən yanğınla əlaqədar yaradılan Dövlət Komissiyasının Azərbaycan Prezidentinin rəhbərliyi ilə ilk iclası keçirilib.

İclasda çıxış edən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev deyib:

- Dünən Binəqədi rayonunun ərazisində yerləşən çoxmərtəbəli yaşayış binasında baş vermiş yanğın nəticəsində 15 nəfər həlak olmuş, onlarla insan yaralanmışdır.

Həlak olanların ailələrinə, onların yaxınlarına, qohumlarına bir daha başsağlığı verirəm. Təklif edirəm ki, həlak olanların xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilsin (hadisə qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olunub).

Allah rəhmət eləsin. Mənə verilən məlumata görə, hazırda xəstəxanalarda 20-yə yaxın insan var. Onların müalicəsi təmin edilir. Səhiyyə Nazirliyi hər şeyi edir ki, onlar tezliklə sağalıb evə qayıtsınlar.

Qeyd etməliyəm ki, hadisə zamanı bizim bütün dövlət qurumlarımız çox böyük fədakarlıq göstərmişdir. Səhiyyə işçiləri, təcili tibbi yardım işçiləri, xilasedicilər, polis əməkdaşları böyük peşəkarlıq və fədakarlıq, qəhrəmanlıq göstərmişlər. Onlarla insan binadan təxliyə edildi, xilas olundu. Bu xilasetmə əməliyyatlarında iştirak etmiş bütün insanlara dərin minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm.

Hadisə ilə bağlı dünən mənim Sərəncamımla Dövlət Komissiyası yaradılmışdır. Bu gün biz Komissiyanın birinci iclasını keçiririk. Komissiyanın birinci iclasına şəxsən mən özüm rəhbərlik edirəm.

Komissiya bütün məsələləri araşdırıb rəy verməlidir. İlk növbədə, yanğının nəticələri araşdırılmalıdır. Hüquq mühafizə orqanlarına göstəriş verilmişdir. Onlar bu işlərlə məşğuldurlar. Dünən cinayət işi açılmışdır. Cinayət törətmiş insanlar məsuliyyətə cəlb olunmalıdırlar.

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Dövlət Komissiyasının iclası keçirilib

Hazırda komissiya işləyir. Əsas məsələ ondan ibarətdir ki, zərər çəkmiş insanlara qayğı, diqqət göstərsin. Onlar indi müvəqqəti olaraq mənzil şəraiti ilə təmin edirlər. Göstəriş verilmişdir ki, onların müvəqqəti məskunlaşması ilə bağlı bütün müvafiq tədbirlər görülsün. Onlara maddi kömək də göstərilə bilər ki, bina təmir olunana qədər onlar müvəqqəti olaraq kirayədə qalsınlar. Bu məsələlər öz həllini tapır.

Eyni zamanda, əlbəttə ki, yanğının səbəbləri ciddi şəkildə araşdırılmalıdır. Qeyd etdiyim kimi, hüquq mühafizə orqanları artıq işə başlamışlar. Binanın təmiri ilə məşğul olan şirkətin rəhbərləri saxlanılıb və məsələ ciddi araşdırılmalıdır.

Bu, birinci hadisə deyil. Bundan bir qədər əvvəl Xətai rayonunda da oxşar hadisə baş vermişdir. Xoşbəxtlikdən orada heç kim həlak olmamışdır. Ancaq o məsələ də ciddi araşdırılmalıdır. Onu da qeyd etməliyəm ki, Xətai rayonundakı yaşayış binasında baş vermiş yanğının nəticəsi ilə bağlı araşdırmalar aparılır. Qeyd etməliyəm ki, o binanın təmiri ilə məşğul olan şirkət başqa şirkət idi.

Yəni, bu, onu göstərir ki, hər iki hadisədə binanın təmiri ilə məşğul olan şirkətlər böyük məsuliyyət

göstərmişlər. İndi əlbəttə ki, hüquq mühafizə orqanları bu məsələni araşdıracaq. Hələ ki, bir şey demək istəmirəm. Amma ilkin versiya ondan ibarətdir ki, təmirdə istifadə olunan üzlük materialları keyfiyyətsiz idi və odadavamlı materiallar deyildi. Mən Bakıda aparılan təmirə bağlı dəfələrlə məsələ qaldırdım ki, ilk növbədə, təmir keyfiyyətlə aparılmalıdır və təhlükəli maddələrdən istifadə olunmamalıdır.

Müvafiq dövlət qurumlarının nümayəndələri mənə də dəfələrlə inandırıcıdılar ki, istifadə olunan bütün materiallar keyfiyyətlidir və odadavamlıdır. Ancaq hadisə onu göstərir ki, bu, yalan məlumatdır. Bu məsələ də araşdırılmalıdır ki, bu binaların təmirində istifadə olunan materiallar harada istehsal edilib, və ya haradan idxal olunub! Onlara kim sertifikat verib? Hansı ekspertizadan keçib? Əgər ekspertizadan keçibsə, o rəyi kim verib? Əgər ekspertizadan keçməyibsə, deməli, bu binalar qanunsuz şəkildə təmir olunub. Yəni, bütün bu məsələlər ciddi şəkildə araşdırılmalıdır.

Dünən artıq müvafiq göstərişlər verilib. Mənə verilən məlumatlar hələ ki, məni qane etmir. Çünki görürəm ki, burada bəzi qurumlar bu məsuliyyəti bir-birinin üstünə

atmaq istəyirlər. Ona görə hüquq mühafizə orqanları, ilk növbədə, prokurorluq məsələni ciddi araşdırmalıdır və konkret nəticə hasil edilməlidir ki, günahkarlar kimlərdir.

Bir daha demək istəyirəm, ilkin versiya ondan ibarətdir ki, keyfiyyətsiz materiallardan istifadə olunub. Ancaq bu materiallardan artıq neçə ildir ki, Bakıda istifadə olunur və buna oxşar hadisələr baş verməyib. Mənə verilən bəzi məlumatlara görə, ilkin mərhələdə istifadə edilən materialların keyfiyyəti yüksək olub. Ancaq sonrakı mərhələdə artıq bu materialların tərkibində təhlükəli maddələr aşkar olunub. Əgər bu, belədirsə, onda bu barədə də rəsmi rəy bildirilməlidir və bu işlərdə, günahsız vətəndaşların ölümündə təqsiri olan bütün qurumlar, bütün insanlar cəzalandırılacaq. Cəza da çox ciddi olacaq. Çünki günahsız insanlar həlak olub. Onların heç bir günahı yox idi.

Bir daha demək istəyirəm ki, xilasedicilər, səhiyyə işçiləri, polis əməkdaşları çox fəal və qəhrəmancasına çalışmışlar. Əgər belə olmasa idi, qurbanların sayı daha da çox ola bilərdi. Ancaq, eyni zamanda, insanlar həlak olub və əlbəttə ki, bu, bütün xalqımızı sarıdıb.

Onu da qeyd etməliyəm ki, hazırda Bakı şəhərində oxşar üzlük materialları ilə üzlənmiş binalar kifayət qədər çoxdur. Bəzi məlumatlara görə, 200-dən çoxdur. Artıq dünəndən, Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinə, Fövqəladə Hallar Nazirliyinə göstəriş vermişəm ki, buna oxşar materiallarla üzlənmiş bütün binalarda dərhal ekspertiza keçirilsin, o materialların tərkibi dəqiq öyrənilsin və əgər hər hansı bir təhlükə varsa, tezliklə bu üzlük materialları sökülsün və beləliklə, heç bir təhlükə olmasın.

Ancaq qeyd etməliyəm ki, bu işlər bundan əvvəl görülməli idi. Əgər bütün işlər düzgün şəkildə qurulsaydı, bu hadisə baş verməzdi. Bir daha demək istəyirəm ki, indi mənə müxtəlif məlumatlar gəlir və bəzi hallarda bu məlumatlar ziddiyyət təşkil edir. Ona görə burada aydınlıq olmalıdır. Azərbaycan vətəndaşları bilməlidirlər ki, günahkarlar kimlərdir və bu hadisəyə görə kimlər məsuliyyət daşıyacaq.

Bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, hazırda birinci dərəcəli məsələ yanğına məruz qalmış evin sakinlərinin yerləşdirilməsidir. Onlara dövlət tərəfindən maddi yardım göstəriləcək. Dünən imzaladığım Sərəncamda bu da nəzərdə tutulur. Nazirlər Kabinetinə göstəriş verilmişdir ki, onlara göstəriləcək maddi dəstəyin həcmi qısa müddət ərzində müəyyən edilsin.

Eyni zamanda, yanğına məruz qalmış bina dövlət hesabına tezliklə təmir edilməlidir. Bütün mənzillər dövlət hesabına təmir olunmalıdır. İnsanlara lazımı əşyalar verilməlidir, mebel alınacaq. Yəni, bütün bunları dövlət öz üzərinə götürür. Bu, bir daha Azərbaycan dövlətinin öz vətəndaşlarına olan qayğısının təzahürüdür.

Bina tezliklə təmir olunmalıdır. Çünki insanlar binaya qayıtmalıdırlar. Əlbəttə ki, binanın yanğından sonra dayanıqlığı müəyyən edilməlidir və bütün bu işlər maksimum qısa müddət ərzində görülməlidir.

Bir daha qeyd etməliyəm ki, bu, birinci hal deyil. Əslində birinci yanğın baş verəndən sonra bu tədbirlər görülməli idi. Mən müvafiq göstəriş vermişdim. Çünki Xətai rayonundakı birinci bina da çox qısa bir müddət ərzində alovlanıb yanıbmışdı. Bu dəfə də oxşar hadisə baş vermişdir. Baxmayaraq ki, xilasedicilər, yanğınsöndürən maşınlar, təcili tibbi yardım briqadaları dərhal hadisə yerinə gölmişlər, görüntülər var, ancaq bina çox qısa müddət ərzində yanıbmışdır.

Hər kəs nəticə çıxarmalıdır. Hər bir dövlət məmuru öz məsuliyyətini dərk etməlidir. Bir daha qeyd etməliyəm ki, heç kim cəzasız qalmayacaq. Günahkar insanlar dövlət tərəfindən cəzalandırılacaq və ədalət bərpa ediləcəkdir.

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Mövlud Abdullayev, Feyziyyə, Nərinə Əliyeva, Leyla Əliyeva, Sevinc Fədaei

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. Sifariş: 1680

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi, 74

Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

"ASAN xidmət" yanğının baş verdiyi binanın sakinlərinə səyyar xidmət göstərəcək

○ "ASAN xidmət" Bakının Binəqədi rayonunda yanğının baş verdiyi binanın sakinlərinə xidmət göstərməyə başlayır. "ASAN xidmət"dən APA-ya verilən məlumata görə, prezident İlham Əliyevin tapşırığına əsasən, yanğın baş verən çoxmərtəbəli binada sənədləri yanıb və ya korlanmış sakinlərə Səyyar ASAN xidmət vasitəsilə xidmət göstəriləcək.

Səyyar şəkildə göstərilən xidmətlər aidiyyəti dövlət qurumları tərəfindən təqdim olunur. Bu xidmətlərə Notariat fəaliyyəti, Vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının dövlət qeydiyyatı, Şəx-

siyyət vəsiqələrinin verilməsi və dəyişdirilməsi, Ümumvətəndaş pasportlarının verilməsi və dəyişdirilməsi, Sürücülük vəsiqələrinin dəyişdirilməsi, Mənzillər üzərində mülkiyyət

hüquqlarının ilkin və təkrar dövlət qeydiyyatına alınması barədə çıxarışların, texniki pasportların verilməsi, Daşınmaz əmlakın təsvirinə, dövlət qeydiyyatına alınmış hüquqlara və onların məhdudlaşdırılmasına (yükümlüyünə) dair dövlət reyestrindən arayışların verilməsi, Fərdi yaşayış evləri üzərində mülkiyyət hüquqlarının təkrar dövlət qeydiyyatına alınması

barədə çıxarışların, texniki pasportların verilməsi daxildir.

Xidmətlər 22 may 2015-ci il tarixindən etibarən baş verən yanğın hadisəsi ilə bağlı Fövqəladə Hallar Nazirliyi tərəfindən yaradılmış qərarqahın yanında Səyyar avtomobillər və iritutuumlu avtobus vasitəsilə həyata keçiriləcək.

Səyyar ASAN xidmətin iş qrafiki Həftənin bazar ertəsi - cümə günləri saat 10.00-dan 20.00-dək, şənbə və bazar günləri isə saat 10.00-dan 17.00-dək (nahar fasiləsi olmadan) həyata keçiriləcək.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin himayəsi ilə Bakıda "Müştərək təhlükəsizlik üçün mədəniyyətləri paylaşaq" devizi altında təşkil olunan üçüncü Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumu mayın 19-da uğurla başa çatıb.

AzərTAC xəbər verir ki, Azərbaycanın mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev Forumda fəal iştiraka görə hər kəsə minnətdarlığını bildirib. Qeyd edib ki, 100 ölkədən 500-dən çox nümayəndənin qatıldığı Forum günlərində 10-dan çox sessiya keçirilib. Ən vacib məsələ isə keçirilən sessiyalara və aparılan işgüzar müzakirələrə böyük marağın olmasıdır. Biz mədəniyyətlərərası dialoq və dostluq məsələlərini daha dərinləndirmək və öyrənmək istədiyimizi bir daha nümayiş etdirməyə müvəffəq olduq, hamımız bir komanda kimi işlədik.

Tədbirdə BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı üzrə ali nümayəndəsi Nassir Abdulaziz əl-Nasser, İSESCO-nun baş direktoru Əbdüləziz bin Osman əl-Tüveycri, UNESCO baş direktorunun sosial və humanitar elmlər üzrə müavini xanım Nada əl-Nəşif, Avropa Şurasının demokratik vətəndaşlıq və iştirak şöbəsinin direktoru Jan-Kristof Ba və Böyük Britaniyanın Koventri Universitetinin İnam, Sülh və Sosial Əlaqələr Mərkəzinin icraçı direktoru, professor Mayk Hardi çıxış edərək belə bir mötəbər tədbirə himayədarlıq etdiyinə görə Azərbaycan Prezidentinə və hökumətinə minnətdarlıqlarını bildiriblər.

Çıxışlarda sülh və inkişafa nail olmaq məqsədilə mədəniyyətlərərası anlaşma və mədəni müxtəliflik

Üçüncü Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumu başa çatdı

məsələləri, qloballaşma dövründə mədəniyyətlərin qarşılıqlı təsiri və sintezi, sürətlə dəyişməkdə olan dünyada sivilizasiyalararası əlaqələrin əhəmiyyəti və etnik münaqişələrin qarşısının alınması və digər məsələlərə toxunulub. Həmçinin mədəni müxtəliflik üçün ictimai dəstəyin göstərilməsinə dair maraqlı təkliflər irəli sürülüb. Mədəniyyətlərərası sistemdə mədəni müxtəlifliyi tanımaq, qoruyub saxlamaqla zənginləşdirmək, eyni zamanda, universal dəyərlərin bölüşdürülməsi ilə inteqrasiyaya doğru getməyin əsas məqsədlərdən olduğu bildirilib.

Natiqlər Forum çərçivəsində keçirilən sessiyaların əhəmiyyətindən söz açaraq müzakirə olunan məsələlərin aktuallığından danışıblar.

Bakı Forumunun səciyyəvi cəhətlərindən danışan qonaqlar burada bir çox yeni fikirlərin səsləndiyini xüsusilə qeyd ediblər.

Sonda mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev vurğulayıb ki, Bakıda belə bir mötəbər Forumun keçirilməsi Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin ölkəmizin dünyada görmək istədiyi mövqeyi ilə bağlıdır. Məhz Azərbaycan Prezidentinin himayəsi ilə bu Forum böyük uğurla başa çatıb.

Nazir qonaqların diqqətinə çatdırıb ki, hazırda ölkəmiz Avropanın idman tarixində mühüm yeri olacaq birinci Avropa Oyunlarına hazırlaşır. Biz inanırıq ki, ölkəmiz hər bir iştirakçının qəlbində əbədi iz salacaq.

Bütün iştirakçılara uğurlar arzulayan Azərbaycanın mədəniyyət və turizm naziri onlarla iki ildən sonra keçiriləcək növbəti Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumunda yenidən görüşəcəyinə ümidvar olduğunu bildirib.

"Euronews" da III Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumu haqqında reportaj

○ "Euronews" telekanalı Bakıda "Mədəniyyəti ortaq təhlükəsizlikə naminə paylaşaq" mövzusunda keçirilmiş III Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumu haqqında reportaj yayımlayıb.

AZƏRTAC xəbər verir ki, "Azərbaycan mədəniyyətlərərası dialoq təqdim edir" adlı reportajda tanınmış ictimai-siyasi xadimlərin, beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrinin, ekspertlərin, analitiklərin Forumda bir araya toplaşdıqları və vacib məsələləri müzakirə etdikləri qeyd olunur.

Bildirilir ki, Forum 2008-ci ildə müxtəlif mədəniyyətlər arasında dialoqun inkişaf etdirilməsi məqsədilə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin irəli sürdüyü "Bakı prosesi" təşəbbüsü çərçivəsində təşkil edilib.

Reportajda Forumun rəsmi açılışında Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin nitq söylədiyi diqqətə çatdırılır. Bildirilir ki, Prezident İlham Əliyev "Euronews" telekanalına müsahibəsində son illərdə Azərbaycanda keçirilən beynəlxalq tədbirlərin, həmçinin Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumunun

əhəmiyyətindən bəhs edib, sabitlik məkanına çevrilən Azərbaycanda multikulturalizm ənənələrindən və digər məsələlərdən danışdı.

Reportajda, həmçinin UNESCO-nun baş direktoru İrina Bokovanın, Fransa Senatının üzvü Natali Qulenin və digər nüfuzlu iştirakçıların fikirlərinə yer verilir.

Diqqətə çatdırılır ki, Forum iştirakçıları bu tədbirin dünyada sülhə, tolerantlığa, multikulturalizmə töhfə verəcəyinə əminidirlər.

Xarici diplomatlar Bakının teatr və muzeylərində

Üçüncü Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumu çərçivəsində Bakıya gəlmiş əcnəbi diplomatlar Bakının mədəniyyət ocaqlarına baş çəkiblər.

Tədbirlə bağlı ölkəmizdə səfərdə olan Şri-Lankanın mədəniyyət naziri Nandimitra Ekanayake mayın 21-də Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrında olub.

Teatrın mətbuat xidmətindən AzərTAC-a bildirilib ki, görüşdə Gənc Tamaşaçılar Teatrının direktoru, əməkdar artist Mübariz Həmidov və Şri-Lankanın mədəniyyət naziri bir sıra yaradıcılıq məsələləri barədə fikir mübadiləsi aparıblar. Tərəflər qarşılıqlı əməkdaşlıq, gələcəkdə gerçəkləşdirilməsi nəzərdə tutulan bir sıra məsələləri müzakirə ediblər.

Xatırladaq ki, teatrın yaradıcı heyəti 2013-cü ilin martın 26-dan aprelin 4-dək Şri-Lankada keçirilmiş Kolombo Beynəlxalq Monotamaşalar Teatr Festivalında iştirak edib. ASSİTEJ-in Şri-Lanka Mərkəzinin təşkilatçılığı ilə keçirilmiş festivalda Gənc Tamaşaçılar Teatrı P.Züskindin "Kontrabas" tamaşası ilə təmsil olunub.

Festival çərçivəsində Şri-Lankanın Battikaloa şəhərində yerləşən Şərq Universitetində keçirilmiş beynəlxalq konfransda Mübariz Həmidov "Azərbaycan milli dünyəvi peşəkar teatri - 140" və "Azərbaycan teatrının dünya teatrları ilə beynəlxalq əlaqələri və dünya teatr məkanına inteqrasiya" mövzularında çıxış edib.

Görüş zamanı Şri-Lankanın naziri teatrın kollektivini gələn il keçiriləcək Kolombo Beynəlxalq Monotamaşalar Teatr Festivalına dəvət edib. Qonaq teatrın səhnəsində Nizami Gəncəvinin eyniadlı poeması əsasında hazırlanmış "Xeyir və Şər" tamaşasını da izləyib.

Mayın 21-də Argentinanın ölkəmizdəki səfiri Karlos Dante Riva, üçüncü Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumunun iştirakçısı, Argentina Mədəniyyət Nazirliyinin yaradıcılıq və ictimai mədəniyyət məsələləri üzrə katib müavini Maria Elena Tronkoso Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrında olublar.

Teatrın mətbuat xidmətindən AzərTAC-a bildirilib ki, görüşdə iki ölkə arasındakı mədəni əlaqələr müzakirə edilib, yaradıcılıq mübadiləsi ilə bağlı təkliflər səsləndirilib. Tərəflər Azərbaycan və Argentina dramaturqlarının əsərlərinin səhnələşdirilməsi, rejissor və aktyorların qarşılıqlı qastrolu ilə bağlı məsələlərə toxunublar.

Vaxtilə aktrisa kimi bir sıra obrazları canlandırmış Maria Elena Tronkoso dünya standartlarının bütün tələblərinə cavab verən Musiqili Teatra valeh olduğunu bildirib. O deyib: "Bu möhtəşəm səhnə, bu bənzərsiz şərait məni yenidən aktrisa kimi fəaliyyət göstərməyə sövq edir. İnanın ki, dil baryeri olmasaydı, işləmək üçün sizin Musiqili Teatrı seçərdim. Azərbaycan sürətlə inkişaf edir, Bakı həddindən artıq müasir və gözəl şəhərdir".

Mayın 20-də Bəhreyn Krallığının mədəniyyət naziri Şeyxa Mai bint Mohammed Al-xalifa Azərbaycan Xalça Muzeyində olub.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən AZƏRTAC-a bildirilib ki, xalqımızın qədim xalçaçılıq sənəti, onun tarixi, adət-ənənəsi ilə yaxından tanış olan qonaq həsirlərin, xovsuz xalça növləri olan Şəddə və Zili xalçalarının öz ölkəsində də məşhur olduğunu qeyd edib.

Maddi-mədəni irsimizlə yanaşı, muzey binasının orijinal görünüşü, qeyri-adi ekspozisiya zallarının quruluşu da qonaqda xoş təəssürat oyadıb.

Azərbaycan mədəniyyətinə böyük diqqət və maraq göstərən Şeyxa Mai bint Mohammed Al-xalifaya qədim çeşni əsasında muzeydə toxunmuş Qarabağın "Çələbi" xalçası, professor Röya Tağıyevanın Qahirədə ərəb dilində işıq üzü görmüş "Azərbaycan xalçası" kitabları və muzeyin sertifikatı hədiyyə edilib. Kitab Bəhreynin mədəniyyət nazirində böyük maraq oyadıb.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin nəşrlərinin təqdimat mərasimi Praqa Beynəlxalq Kitab Sərgisinin əsas zallarından birində keçirilib. Mərasimdə Praqa Kitab Sərgisinin rəhbəri xanım Dana Kalimova, Çexiya Mədəniyyət Nazirliyinin, Azərbaycanın Çexiyadakı səfirliyinin, "Azerbaijan Student Network" təşkilatının nümayəndələri, Praqada yaşayan tanınmış şairlər, tərcüməçilər və oxucular iştirak ediblər.

Tədbiri giriş sözüylə açan Afaq Məsud Azərbaycan dövlətinin dil və tərcümə sahəsinə göstərdiyi böyük diqqət və qayğıdan, Mərkəzin beynəlxalq müstəvidə gördüyü işlərdən danışdı: "Bu gün Mərkəz, Azərbaycan ədəbiyyatının dünyaya tanınması istiqamətində bir sıra layihələr üzərində çalışır. Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası kitabını bir neçə dildə nəşrə hazırlayır. Yaxın vaxtlarda rus dilinə çevrilmiş bu ikicildliyin Moskvada təqdimat mərasimi olacaq. Antologiyanın bu il belorus dilində Minsk şəhərində, ərəb dilində Misirin Qahirə şəhərində nəşrləri və təqdimat mərasimlərinin keçirilməsi gözlənilir. XX və XXI əsr Azərbaycan ədəbiyyatının seçmə şair və yazıçılarının əsərlərinin yer aldığı bu kitabın hazırda ingilis, alman və türk dilinə tərcüməsi üzərində iş gedir. Bu akademik nəşr adicəkilən ölkələrin dil daşıyıcıları tərəfindən tərcümə edilib və həmin ölkələrin nəşriyyat-

larında da nəşr edilməsi barədə razılığa gəlinib. Burada, Praqa Kitab sərgisi çərçivəsində, biz, bu antologiyayı həm poeziya, həm də nəsr cildini çex dilinə tərcümə edəcək peşəkar tərcüməçilər tapmağımıza çox sevinirik. Həmçinin, müasir çex ədəbiyyatının aparıcı simalarının əsərlərini Azərbaycan dilinə çevirib ölkəmizdə nəşr etməyi planlaşdırırıq.

Tərcümə Mərkəzinin nəşrləri Praqa Kitab Sərgisində təqdim edilib

Bu gün dünyanın ən aparıcı ədəbiyyatlarından biri də Azərbaycan ədəbiyyatıdır. Yəqin ki, Nizami, Füzuli, Nəsimi kimi dühaların adları sizə tanışdır. Bu böyük ədəbiyyatın davamı bu gün Azərbaycanda yaranmaqdadır".

Daha sonra söz şair Zakir Fəxriyə verilib: "Hər şey sözdən yaranır. Söz Allahla qoşaydı. Allahı söz, sözü Allah yaratdı". Bu sətirlər müqəddəs "İncil"dəndir. Gördüyünüz kimi, bu müqəddəs kitab da, sözün Allahla insan arasında körpü olduğunu bildirir. Allaha ucalan dualar sözdən yaranır, insanlar arasında ünsiyyət sözlə qurulur. Mərkəzin nəşrlərindən olan "Bəşəri poeziya" adlı kitabda dünya şeirinin ən görkəmli simalarının şeirləri yer alır. O şeirləri orijinaldan sətiri tərcümələr əsasında Azərbaycan dilinə çevirmişəm.

Bu kitab mənim üçün bir mətləbi aydın etdi ki, bütün böyük şairlər, onların metafizik düşüncələri eyni bir yerdən, eyni mənbədən qaynaqlanır. Bu, üzü qədimdən bəri belə olub ki, dünyaya sülhü, barışı, sevgini, dünyadan heç bir umacağı olmayan şairlər, yazıçılar gətirib. Ədəbiyyat – dözümlü və sevgi, mərhəmət və barış deməkdir.

Çox istərdim ki, tədbir iştirakçıları yaxın günlərdə Bakıda keçiriləcək Bakı Avropa Oyunlarını izləsinlər. Bu tədbirin də amalı dünyaya sülh, barış mesajı verməkdir. Dünya aramsız müharibələr oylağına çevrilib. Bu tədbir, gücün müharibələr və silahlarla yox, bəşəriyyətə, insanlığa, ruha sağlamlıq bəxş edən idmanla sınırlanmasın köklənən bir dünya çağırışıdır".

Tədbirdə bir neçə Azərbaycan şairinin şeirləri ingilis dilində səsləndirilib.

Görüşün sonunda Azərbaycan-Çexiya ədəbi əlaqələrinin qurulmasında xidmətləri olan bir neçə şəxsə – Praqa Kitab Sərgisinin rəhbəri Dana Kalinovaya, Çexiya Mədəniyyət Nazirliyinin Beynəlxalq əlaqələr şöbəsinin müdiri Helena Provaznikovaya və Azərbaycanın Çexiyadakı Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri Fərid Şafiyevə mükafatlar verilib.

Sərgi çərçivəsində şair Zakir Fəxriyə görüş keçirilib. Görüşdə şair ədəbiyyat, poeziya barədə fikirlərini bölüşüb, şeirlərini oxuyub, mərasim iştirakçılarının suallarını cavablandırıb.

"Doqquz hekayə" kitabının imza günü keçiriləcək

Qan Turalının yeni çap olunan "Doqquz hekayə" kitabının imza günü keçiriləcək. APA-nın məlumatına görə, imza günü mayın 23-də saat 15:30-dan 16:00-dək Gənc Tamaşaçılar Teatrının foyesində təşkil olunacaq.

"Doqquz hekayə" yazıçının ikinci nəsr kitabıdır. Kitabda son illərdə yazılan hekayələr toplanıb. Mövzu və forma baxımından rəngarəng olan yeni nəşrə Qan Turalının "Prokurorun üç günü" adlı detektiv hekayəsi də daxil edilib.

"Doqquz hekayə" mərhum yazıçı Rafiq Tağının xatirəsinə ithaf olunub.

Azərbaycan Avropa Milli Kitabxanalarının Konfransı Beynəlxalq Təşkilatının iclasında təmsil olunub

İsveçrənin paytaxtı Bern şəhərində Avropa Milli Kitabxanalarının Konfransı Beynəlxalq Təşkilatının (CENL) növbəti illik iclası keçirilib. İsveçrə parlamentinin binasında keçirilən tədbirdə 36 Avropa ölkəsinin milli kitabxanalarının direktorları iştirak ediblər.

Ölkəmizi bu tədbirdə M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının direktoru Kərim Tahirov və kitabxananın xarici əlaqələr üzrə şöbə müdiri Xəyalə İsmayılova təmsil edib.

İclasda çıxış edən İsveçrə parlamentinin vitse-prezidenti Krista Markvalder və bu ölkənin Milli Kitabxanasının direktoru Marie Kristine Doffey tədbirin Berndə keçirilməsindən məmnunluqlarını bildiriblər.

CENL-in prezidenti Bruno Racine gündəlikdəki məsələlər barədə məlumat verərək qurumun illik hesabatını iştirakçılara təqdim edib.

Sonra CENL-in ötən il Moskvada keçirilmiş illik iclasının protokolu təsdiq olunub və həmin sənəddə yer alan məsələlərin diqqətə çatdırılıb. İclasda İngiltərə Kitabxanasının nümayəndəsi Roli Kitiq üç il müddətinə CENL-in yeni prezidenti seçilib.

Daha sonra Avropa Kitabxanasının (TEL) direktoru Jill Kuzins qurumun illik fəaliyyəti və perspektivlərindən danışdı, elektron kitabxana layihəsi haqqında məlumat verib.

Tədbir müzakirələrlə davam etdirilib. Debatın yekununda hər bir ölkənin rəqəmsal materiallarının genişləndirilməsi məqsədilə TEL-ə illik üzvlük haqlarının artırılması qərara alınıb.

İclasın sonunda K.Tahirov R.Kitiq CENL-in yeni prezidenti seçilməsi münasibətilə təbrik edib, sentyabrın 16-18-də keçiriləcək IV Bakı Beynəlxalq Kitab Sərgi-Yarmarkasında iştirak etmək üçün ölkəmizə dəvət edib.

Qız qalası Avropada ilin muzeyi" müsabiqəsinin nominasiyasında yer alıb

Şotlandiyanın Qlazqo şəhərində keçirilmiş "Avropada ilin muzeyi" müsabiqəsində Qız qalası "Muzeyin ictimai əhəmiyyətliliyinin artırılması sahəsində əldə etdiyi mühüm nailiyyətlərə görə" nominasiyasında yer alıb.

AzərTAc xəbər verir ki, Qız qalası bu nominasiya ilə muzey işinin təkmilləşdirilməsinə verdiyi töhfəsinə görə təltif edilib.

Avropa Muzey Forumu tərəfindən keçirilən bu müsabiqə müvafiq səhədə nüfuzlu mövqeyi ilə seçilir. 1977-ci ildən başlayaraq hər il onlarla muzey bu yarışmada iştirak edərək nailiyyətlərini və qabaqcıl təcrübəsini həmkarları arasında paylaşmaq imkanı qazanır. Müsabiqə, eyni zamanda, geniş ictimaiyyətin diqqətini muzeylərdə keyfiyyət səviyyəsinin artmasına və innovasiyalara cəlb etmək məqsədi daşıyır.

Mövcud şərtlərə görə, müsabiqədə son iki ildə açılmış, yaxud yenidən qurulmuş, yeni bölmə yaratmış muzeylər iştirak edə bilərlər. Əsas seçim meyarları muzeyin ictimaiyyətlə sıx əlaqə qurması, mövzuların və əşyaların təqdimatında yeni və eksperimental üsullardan istifadə etməsi, ümumiyyətlə, əhaliyə yüksək mədəni xidmət göstərməsidir.

İran şahı Rza Pəhləvinin və oğlu Məhəmməd Rza Pəhləvinin həm şəxsi, həm də siyasi həyatında Azərbaycanlılar, xüsusən də Azərbaycanlı qadınlar mühüm rol oynayıblar. Məhəmməd Rzanın həyat yoldaşı Fərəh Pəhləvi öz ad-sanına və fəaliyyətinə görə həm ölkə içində, həm də xaricdə böyük nüfuz sahibi idi. Rza şahın həyat yoldaşı, Məhəmməd Rzanın anası Banu Tacülmülük Badkubeyi isə Pəhləvilərin hakimiyyətinin möhkəmlənməsində son dərəcə əhəmiyyətli rol oynamışdı. Fərəh Pəhləvi bizim oxuculara təqdim edilsə də, Tacülmülükün həyatı və fəaliyyəti bu günədək məlum deyil. Bunu nəzərə alaraq onun 1980-ci ildə Nyu-Yorkda və elə həmin ildə Tehranda çap edilmiş "Pəhləvi kraliçası" adlı memuarından bəzi hissələri orijinaldan - farscadan çevirib, oxuculara təqdim etməyi qərara aldıq.

(Əvvəli ötən sayımızda)

Rza şahın doktor Məhəmməd Müsəddiqin şərfinə ziyafəti

Ərimin hərbiyyə naziri və ordu generalı olduğu dövrə aid bir xatirə danışmaq istəyirəm. Rza hərbiyyə naziri olduğu dövrdə (sahılıqdan əvvəlki illərdə) mənə dedi ki, Qəvvamüs-səltənə bir həftə əvvəl mənim şərfimə elə bir qonaqlıq verdi ki, orada bütün nazirlər iştirak edirdi. Maliyyə naziri Müsəddiq də orada idi.

Rza dedi ki, maliyyə naziri Müsəddiqüs-səltənə çox ədəbli, mətin və başadüşən adamdır. İstəyirəm ki, mən də ya sabah, ya da birisi gün nazirlərə Səədabadda bir çilləkabab qonaqlığı verəm.

Dedim ki, pis fikir deyil:

- Xüsusilə də, Baş nazirin qonaqlığına o cür cavab vermək nəzakət əlaməti olar. Bununla həm də nazirlərin və kabinet üzvlərinin diqqətini özünə cəlb etmiş olarsan. Elə sabahdan çilləkabab hazırlığına başlayaq.

Rza dedi:

- Bu, düz, amma Səədabadda mebel yoxdur. Orada nə nahar stolu, nə düz-əməlli stul, nə xidmət, nə bıçaq, çəngəl və lovazimat var. Yalnız mən varam, bir də Səədabaddın boş otaqları... Süfrə lovazimatı olmadan pullu Qəvvamüs-səltənəni, firəng görmüş Müsəddiqüs-səltənəni, digərlərini bura necə dəvət etmək olar? Bu gün səhərdən indiyə qədər fikirləşirəm ki, bu alətləri, mebeli, digər avadanlıqları necə hazırlayıb Səədabadda aparım ki, üzüm qara olmasın.

Mən bir qədər fikirləşib dedim:

- Yox, bu məsələlər o qədər də çətin deyil. Mən sabah günortaya qədər lazım olan şeyləri hazırlayaram, siz də aşpazxanaya göstəriş verərsiniz ki, dövlət nümayəndələri üçün çilləkabab bişirsinlər.

Söhbət bu yerə çatanda Rza dedi:

- Yaxşı, sabah səhər general Məhəmmədخان da göndərəm ki, gəlib bu işlərdə sizə kömək etsin.

Sabah səhər tezdən general Mahmudخان evə gəldi və ona dedim ki, tez bir neçə miz, stul, süfrə lovazimatı, gümüş qab-qacaq hazırlasın və Səədabadda aparsın. Bəzi mebel avadanlıqlarını da evdən götürüb Səədabadda göndərdim. Beləliklə, nahar süfrəsi üçün lazım olan şeylər hazırlandı.

Səədabadda o zaman mərhum general Əzəmdən yenidən icarəyə götürmüşdük. Nəhayət, özümüzə şəhərdən götürdüyümüz xidmətçilər avadanlıqları avtomobildən boşaldılar. Otaqlardan ikisini bəzəyib fərş saldılar. Beləliklə, nahar hazırlıqları başa çatdı.

- Vəliəhdin Fövziyə ilə evlənməsi münasibətlə bir sıra xeyriyyə işləri həyata keçirməyi nəzərdə tutmuşam. Məsələn, fəqir-füqəraya ehsan vermək, sarayda bir neçə gün müftə şam və nahar təşkil etmək.

Qaimməqamül-mülk Rəfi dedi:

- Əlahəzrət bu addımı atmaqla məmləkət əhalisinin bir hissəsini sevindirmək və xoşbəxt etmək istəyir.

Bu sözlərdən sonra Rza bir qədər irəli yeridi və püləkənlərlə aşağı düşə-düşə şəhadət barmağını alına söykəyib fikrə getdi. Qaimməqamül-mülk bir qədər gözləyib, Rzanın tərəddüd etdiyini görəndə yenidən İtaliyada və digər məmləkətlərdəki siyasi məhbəslər mövzusunda toxunaraq şərh verməyə başladı. Sonda isə adəti üzrə zarafat və şuxluğa əl atdı. Nəsrəddin şahın əhvalatlarından birini danışmağa başladı:

Rza bu əhvalata qulaq asandan sonra bir xeyli güldü. Əvvəllər də qaimməqamün dilindən çoxlu belə əhvalatlar eşitdiyindən ona müra-ciət edərək dedi:

- Filan-filan olmuş, bu əhvalat başqa əhvalatlardan daha gülməlidir. İndi ki, belədir, heç bir sözüm yoxdur. Məhbəslərin hamısının azad edilməsi barədə fərman verək. Amma bir şərtim var, bu fərman Bəhaülmülükün fərmanı ilə qarşıdırılmasın.

(Azərbaycan dilində ilk dəfə)

Sonuncu İran şahının sarayında saraydaxili intriqalar

Məhəmməd Rza Pəhləvinin anası Bakılı Tacülmülükün xatirələri

Baş nazir Qəvvamüs-səltənə və kabinet üzvləri həmin gün günortadan bir saat keçmiş stol arxasında oturmuşdular. Rza sol tərəfdə, maliyyə naziri ağayı Müsəddiqə üz bəzəyib oturub söhbət edirdi. Qəvvamüs-səltənə Müsəddiqə böyük ehtiram göstərirdi, çünki Müsəddiqin fikirlərindən xarici siyasəti öyrənirdi. Doktor Müsəddiq də hüquq dərsi oxumuş və uzun müddət Fransada qaldığı üçün Avropa xalqlarının xarakterlərini mükəmməl şəkildə öyrənmişdi.

Müsəddiq Seyid Əbülhəsən Xəraqani, ağa Seyid Kəmrəi, ağa Seyid İsmayıl Həşturdi kimi şəxslərlə də həmsöhbət idi. Ümumiyyətlə, adamlarla çox yaxşı münasibətdə idi. Buna görə də Rza maliyyə nazirinə başqalarına nisbətən daha artıq diqqət yetirirdi.

Nahar süfrəsi arxasında mühüm bir müzakirə olmadı, xırda-para sözsöhbətlər isə yadımda deyil. Yalnız bu yadımdadır ki, Rza bir - iki dəfə Müsəddiqə kabab barədə söhbət elədi və ondan soruşdu ki, İsveçdə, Fransada da adamlar çilləkabab yeyir, ya yox. Söhbət az davam etdi.

Nahar süfrəsi uzun çəkmədi və tezliklə nazirlər Səədabadda tərk edildilər. Bundan sonra Rza mənim yanına gəldi və nahar süfrəsinə görə razılığını bildirdi.

Bu qonaqlıq Rzanın yadında yaxşı bir hadisə kimi qaldı. Buna görə qərara aldı ki, Səədabad kəndini Səəddüddövlədən alsın.

Qurban olum! Hamıya imalə!

Rzanın əlaqə saxladığı adamlardan biri qaimməqamül-mülk Rəfi idi. O, çox şirin söhbət edərdi və çoxlu tarixi xatirələri vardı. Bir gün qaimməqamül-mülk Rəfi saraya gəlmişdi, Rza ona diqqətlə baxaraq dedi:

İstəyir ki, bu toyun mübarəkbadlığı və bayramından insanlar faydalanınsınlar. Buna görə daha yaxşı olar ki, bir qrup kasıba yemək vermək əvəzinə, zindanda yatan siyasi məhbəslərin azad edilməsi barədə göstəriş versin. Bununla həm onların özləri, həm də ailələri sevinər və vəliəhdə dua edərlər.

Rza cavabında:

- Sən özün siyasi məhbəs deyirsən, - dedi. - Siyasi məhbəs odur ki, məmləkətin ziyanına və rejimin əleyhinə işləmiş olsun. Bu cür adamları necə azad etmək olar? Azad edək ki, dübarə hazırki üsul-idarənin əleyhinə fəaliyyətə başlasınlar. Yox, bu mümkün deyil.

Bu cümlələr çox kəskin və əsəbi şəkildə deyildi. Adətən Rza bir mətləbi bu cür aydın-açıq deyəndən sonra o söhbəti davam etdirmək, yaxud onun qarşısında başqa bir söz demək məsləhət sayılmırdı. Lakin mərhum qaimməqamül-mülk Rəfi Rza ilə yaxın olduğundan və eyni zamanda çox böyük cəsarət sahibi olduğundan Rzanın fikrinin qarşısında öz sözünü dedi:

- Qurban olum, bu işin əksər Avropa ölkələrində böyük tarixi var. Belə ki, ölkə şahı vəliəhdi evləndirərkən siyasi məhbəslərin azad olması barədə bir ümumi fərman verir. Toy günü bütün siyasi məhbəslər sorğu-sualsız azadlıq qazanır, çünki şah öz fərmanında bir kərəmət, fəvqəladə mərhəmət nümayiş etdirir. O zamanlardan indiyə qədər görünməyib ki, zindandan azad olunan şəxs şah, ölkə əleyhinə fəaliyyət göstərsin. Yox, əgər bu adamlardan kimsə belə bir iş görsə, tutub onu yenidən zindana salaraq, cəzasına çatdıraraq.

Nəsrəddin şahın zamanında Bəhaül-hükəma adlı bir şəxs var idi, şahənşah sarayının xüsusi həkimi idi. Şahın bütün qohum -əqrəbası, şahın özü, iç otağın nümayəndələri, ümumiyyətlə, saraya bağlı olan hər bir şəxs xəstələndə, özünü pis hiss edəndə müalicə üçün ona müraciət edir və dərman alırdılar.

Bir gün sarayın aşpazxanasında səbz aşı bişərkən göyərtiliyə hansısa alağ otu qarışır. Bu ot aşı zəhərləyir. Aşdan yeyən hər kəs iki saat sonra halsızlaşır, qarnında və mədəsində bərk ağrılara düşür. Beləliklə, Nəsrəddin şahın hərəmxanasına aid olan qadınların böyük əksəriyyəti haldan düşür və xəbər Nəsrəddin şahı çatır.

Nəsrəddin şah göstəriş verir ki, dərhal Bəhaül-hükəma saraya çağırılsın və xəstələri müalicə etsin. O dövrdə telefon və avtomobil olmadığından, sarayın faytonu var gücü ilə Bəhaül-hükəmanın evinə doğru çapır.

Fayton gedir, lakin xanımların halı hər an pisləşdiyindən başqa bir qasid də saray tərəfindən həkimbaşının evinə göndərilir. Beləliklə, bir-birinin ardınca çoxsaylı qasidlər yola düşür. Təxminən bir saat ərzində yeddi, ya səkkiz məmur Bəhaül-hükəmanın evinə toplaşaraq onu geyindirməklə məşğul olur. Nəhayət, adı çəkilən şəxs saraya gəlib çıxır. Həkimbaşın şahın tələsdiyini və həyəcanlı şəkildə vurmuxduğunu görüb qorxuya düşür. Xəstələrin hər birinin ayrı-ayrılıqda müayinə və halının soruşulmasının ən azı yarım saat çəkəcəyini, bu işə vaxt olmadığını başa düşdüyündən saray pilləkənlərinin üstündən xəstələrin ah-naləsini eşidib Nəsrəddin şahı qışqırır:

- Qurban olum! Hamıya imalə!

- Elə o andaca fərraşlar həkimbaşının göstərişini yerinə yetirməyə başlayırlar.

Beləliklə, Rza göstəriş verdi ki, bir komissiya təşkil olunsun, məhbəslərin işlərini bir -bir araşdırıb, şəxsən şahın və səltənətin əleyhinə çıxmayanların əfvi barədə fərman hazırlasın. Ancaq həmin fərman şahın və səltənətin əleyhinə çıxanlara şamil edilməsin, onlar zindanda saxlansınlar.

Bu komissiyada baş nazir Cəm, ədliyyə naziri Mətin Dəftəri, şəhər Polis İdarəsinin rəisi ağayı-Muxtari, saray nümayəndəsi ağayı-Şokuhul-mülk təmsil olunurdular. Komissiya üzvləri tərəfindən bir həftə ərzində davam edən yoxlamadan sonra günahı daha az olan məhbəslər azad edildilər. Hətta siyasi məhbəslərdən də bir qrupu Bəhaül-hükəmanın siyahısına düşdü. Amma heç vaxt və dünyanın heç yerində bir siyahı hamını xoşbəxt eləmir, burada da Bəhaül-hükəmanın siyahısı hamıya şamil olmadı və məhbəslərin bir qismi yenə də zindanda qaldı.

Rza çox ölçüb-biçən, yüksək zehni qabiliyyətə və güclü hafizəyə malik bir adam idi. Uşaqlıq dövrünə aid ən xırda hadisə və detal belə onun yadında idi və yeri gələndə bizə danışardı. İyirmi il əvvəl ona nəse demiş adamın sözünün onun yadından çıxması mümkün olası iş deyildi.

Çox-çox illər əvvəl Şeyx Xəzailin üsyanını dəf etmək üçün Buşəhrə, sonra Xuzistana gedəndə yolu Şirazdan da keçmişdi. Şirazdan keçən zaman Rza Vüsulətüddövlə Qaşqayı ilə də görüşür və söhbət əsnasında ondan soruşur:

- Əgər mən Xəzailə döyüşdə çətinliyə düşsəm, tayfaların başçısı (yəni Vüsulətüddövlə) mənə kömək üçün nə qədər tufəngçi göndərə bilər?

Ardı 6-cı səhifədə

Nərimanov rayonundakı 39 sayılı orta məktəbdə şagirdlərin, tanınmış şair Zakir Fəxri ilə görüşü keçirilib. Görüşdə millət vəkili, yazıçı Aqil Abbas, yazıçı-tərcüməçi Etimad Başkeçid də iştirak ediblər.

Məktəbin Akt zalında baş tutan tədbirdə şagirdlər, müəllim korpusu, ictimaiyyət nümayəndələri, ziyalılardan iştirakı ilə, Zakir Fəxrinin Qarabağ döyüşlərində igidliklə şəhid olan, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Şahlar Şükürovun xatirəsinə həsr etdiyi "Yaza və yoza bilmədiyim yuxu" əsərinin ictimai müzakirəsi olub.

Mərasim Azərbaycan Respublikasının dövlət himni səsləndirilməsi ilə başlayıb. Sonra tədbirin aparıcısı, Zakir Fəxri haqqında görüş iştirakçılarının məlumat verib, onun yaradıcılığı haqqında danışılıb.

Məktəbin şagirdləri Zakir Fəxrinin Milli Qəhrəmana həsr etdiyi əsərdən parçalar səsləndirib, ədəbi-bədii kompozisiyalar nümayiş etdirib, vətənpərvərlik mövzusunda təsirli səhnəciklər göstərilib.

Millət vəkili, yazıçı Aqil Abbas Şahlar Şükürov haqqında xatirələrini danışdı, onun xalqını, vətəni sevməyi bir igid olduğunu deyib. Zakir Fəxri yaradıcılığından söz açan Aqil Abbas, şairin şeirlərinin poetik gücünü önə çəkərək vurğulayıb ki, onun şeirlərində səmimi-

Şair Zakir Fəxri ilə görüş

yət, sadəlik və metafizik təfəkkür əsas yer tutur. Millət vəkili şairlə keçirilən görüşü əlamətdar bir hadisə kimi dəyərləndirərək şagirdlərin yaddaşında iz buraxacağını qeyd edib.

Bakı Şəhəri üzrə Təhsil İdarəsinin nümayəndəsi isə çıxışında orta məktəblərdə şair və yazıçılarla belə görüşlərin keçirilməsinin əhəmiyyətli olduğunu bildirdi. O, bu cür görüşlərin şagirdlərin təlim-tərbiyəsində rol oynadığını, onları gələcək həyata hazırladığını deyib.

Sonra söz Zakir Fəxriyə verilib. Şair əvvəlcə belə bir tədbiri təşkil etdiyinə, onu şagirdlərlə görüşə dəvət etdiyinə görə məktəbin direktoru Tahirə Şükürovaya təşəkkür edib. Milli qəhrəman Şahlar Şükürovla dostluğundan danışan şair, onu hər zaman xatırladığını bildirdi: "Şahlar Şükürovla ilk tanışlığımız 1984-cü ildə Ucardan başlayıb. O vaxt dostumuz Adil Minbaşı Ucarda hakim işləyirdi. Yolumuzu Ucardan salmışdıq.

Adil Minbaşı dedi ki, Zərdaba getməliydik, dostumuz orada prokuror təyin olunub. Zərdab-Ağcabədi yolunun üstündə bir məclis təşkil oldu. Məclisə aşıq da dəvət olunmuşdu. Məndən təkidlə xahiş etdilər ki, şeir oxuyum. Sazın müşayiəti ilə "Qalmaz belə, qalmaz dünya" və "Qaytar ana, qaytar məni beşiyə" şeirini dedim. Bugünkü kimi yadımdadı, məclisdə ən çox təsirlənən Şahlar idi, çox kövrək adam idi, doluxsunmuşdu. O gündən başladı bizim dostluğumuz.

Fələkdən oğurladığımız o gün bizi qardaşlaşdırdı, doğmalaşdırdı. Tez-tez görüşüb dərbləşirdik".

Daha sonra Zakir Fəxri şagirdlərin suallarını cavablandıraraq, onlara öz tövsiyələrini verib. Yaradıcılığınə verilən qiymətə görə tədbir iştirakçılarının minnətdarlığını bildirdi.

Tədbirin sonunda şairin sözlərinə yazılmış hamunun sevə-sevə dinlədiyi "Qalmaz belə, qalmaz dünya" mahnısı səsləndirilib.

FEYZİYYƏ

Əvvəli 5-ci səhifədə

Həmişə basıb-bağlamağa çalışsan, öz qüdrətini olduğundan daha artıq göstərmək istəyən digər el başçıları kimi bu şəxs də imkanlarını şişirdərək deyir:

- Teleqrafı alan kimi tam 30 min tufəngçi həzrətə kömək etmək üçün yola düşəcək.

Vaxt keçdi, şeyx Xəzail təslim oldu və Rza ilə birlikdə Tehrana gəldi. O, ömrünün sonunadək Tehranın Köşək Xiyabanında öz iqamətgahında yaşadı (İndiki İslam Maarif və Mədəniyyət Nazirliyinin İncəsənət Təhsili Mərkəzi yerləşən ərazidə).

Sonradan hakimiyyətə gələn, ölkənin asayişini və qüdrətini tam nəzarət altına alan Rzanın gördüyü işlərdən biri də ümumi tərkisilah məsələsi oldu. O, bütün silahları topladı və hətta kimdəsə ov tufəngi belə qoymadı. Rzanın göstərişi ilə Fars ordusunun komandanı, tayfaların başçısı (Vüslətüddövlə) də tərkisilaha dəvət edildi və Rza ona dedi:

- Hər nəyin varsa təhvil ver. Vüslətüddövlə üç minə qədər sınıq-salxaq tufəngi təhvil verdi.

Ordu komandanı yüksək əhvalda əldə edilmiş silahın müfəssəl sayı barədə Tehrana teleqraf vurdu, Qaşqayı və Firuzabad tayfalarının tərkisilah edilməsi sahəsində əldə etdiyi müvəffəqiyyətlər haqqında məlumat verdi. Öz operativ işinə görə Rzanın təşviq və mükafatını gözlədi. Amma Rza ordu komandanına cavab olaraq ona aşağıdakı məzmununda bir teleqraf göndərdi. "Tayfa başçısından üç min ədəd tufəng alınması məni xoşnud elədi, lakin onların yadına Şirazda bizimlə görüşü salın və deyün ki, bu üç min, o otuz min silahın yalnız kiçik bir hissəsidir. O az hissəsidir ki, illər öncə Xuzistan ətrafında mənə kömək etmək üçün onlar özləri ilə götürməyə hazır idilər. Qoy indi Vüslul yerə qalan 27 min silahlı Tehrana göndərsin".

Bakılı Tacülmülükün xatirələri

Ordu komandanı Rzanın sifarişini Vüslətüddövləyə çatdırdı və tayfa başçısı o zaman böyük səhvə yol verdiyini anladı və Rzanın hafizəsinə təəccüb etdiyini dilə gətirdi. Bununla bərabər, hər ehtimala qarşı qaşqaylara sınıq, qundağı yanmış, əldən düşmüş, ağacların dibində, dəriddə, tavanlarda qamışların arasında gizlədilmiş bütün silahları təhvil verməyi əmr etdi.

Məncə, 1317-ci il (1938) idi, ölkədə demir yolu çəkilməsi sahəsində ciddi iş gedirdi. Rza məni də özü ilə götürüb işlərin necə getdiyini yoxlamaq üçün səfərə çıxdı. Bizi qarşılaşmağa gələn insanlar yolların kənarında dayanıb öz hisslərini biruzə vermək üçün qışqırıq, həyəcanlı şəkildə əl edirdilər. Bu adamların içərisində xoş səsli bir dərviş də var idi. Biz görüşə gələnləri salamlamaq üçün irəli çıxanda bu dərviş Rzaya yaxınlaşmaq üçün hamudan çox canfəşanlıq eləməyə başladı. Adamlar həmd-səna oxuyur, şaha dua eləyirdilər. Lakin məmurlar onların qarşısını kəsdiyinə görə Rzaya yaxınlaşa bilmirdilər. Nəhayət, dərviş o qədər hay-küy saldı ki, axırda Rzanın diqqətini özünə cəlb etdi. O, məmurlara işarə elədi ki, ona yaxınlaşmağa icazə versinlər.

Dərviş şaha yaxınlaşdı, onun yoxun boynundan, yekə qarnından tənbellik yağdı, hiss olunurdu ki, bu adam ancaq yeyib-yatır. O, irəli çıxan kimi yaltaqlıq etməyə, mədəhiyyə söyləməyə başladı. Bu zaman Rza gülümsəyərək ona dedi:

- Pis deyil, yaxşı səsin var. Sonra həlim səsle mədhiyyəpərəst və yaltaq adamdan soruşdu: - Yaxşı, Hacağa, de görürəm, sən hərbi xidmətdə olmusan?

Dərviş onu hansı taleyin gözlədiyindən bixəbər halda, əvvəlki yaltaq ahəng və səsle cavab verdi:

- Qibleyi ələm sağ olsun, biz xalqa xidmət, əlahəzrət Rza şahın canına dua eləyənlik.

Rza başa düşdü ki, məddahlıq edən bu kişi həqiqətdən qaçır, sözün düzünü demək istəmir. Ona görə bu dəfə ciddi və qəzəbli bir səsle:

- Məqsədim budur ki, biləm, - dedi, - xidməti borcunu yerinə yetirmisən, ya yox?

Dərviş yenedən aldıcağı bir səsle cavab verməyə çalışdı: - Bizim sənə qurban, biz dərvişik, bizim başqa bir vəzifəmiz yoxdur.

Rza güldü və üzünü Sultan Əli xana tutub: - Bu müftəxurun dərhal paltarını soyundurub, hərbi hissəyə aparın, - dedi.

Dərhal bir neçə qolu zorlu məmur bəxti üz döndərmiş bu dərvişi tutub, avtomobilə tərəf apardı. Dərviş nə qədər əl-ayaq atdısa, çıxır-bağır saldısa, nə qədər dadı-fəryad elədisə, ağlayıb-sızladısa, xeyri olmadı, məmurlar tutub onun başını və saqqalını qırxdılar. Köhnə libasının yerinə isə təzə əsgər paltarını geyindirib, araxının əvəzinə başına pəhləvi papağı qoydular. Sonralar Soltan Əli xanın dilindən eşitdim ki, həmin dərviş xidmət etmək istəməyib, bir neçə dəfə hərbi hissədən qaçmağa cəhd göstərib. Amma hər dəfə onu tutub ayaqlarını falaqqaya salaraq möhkəm kətkəkləyiblər. Axırda onu elə bir vəziyyətə salıblar ki, ona dərviş deyərək müraciət edəndə möhkəm əsəbiləşdiyindən özündə - sözümdə olmurmuş:

- Mən dərviş deyiləm, mənim adım əsgər, vəzifəm Məhəmməddir!

... Bir il bu qayda ilə keçdi. Müftəxorluğa adət eləmiş dərviş əsgəri hissədəki yeməklə doymurdu, o, bir neçə dəfə komandiri Əli xan Rəzmaranın qabağını kəsib ona bir pay artıq yemək verilməsini xahiş etmişdi. Lakin o zaman ərzaq məsələsində problem olduğundan onun xahişinə xahişinə əməl edilməmişdi.

Ardı gələn sayımızda

Farscadan tərcümə etdi: İbrahim QULİYEV

Paşa ƏLİOĞLU

Məlum olduğu kimi, XVI əsrin sonları – XVII əsrin əvvəllərində, I Şah Abbasın hakimiyyəti illərində (1587-1629) Azərbaycan Səfəvilər dövləti İran dövlətinə çevrilməyə başlamış, XVII əsrin əvvəllərinə qədər Azərbaycan torpaqlarının Osmanlı imperatorluğunun tərkibində qalması və xeyli zəifləməsi nəticəsində ölkədə aparıcı siyasi-iqtisadi rol tədricən İranın daxili vilayətlərinə keçmişdi. 1555-ci ildə paytaxt Təbrizdən Qəzvinə, 1587-ci ildə isə oradan İsfahana köçürüldü. I Şah Abbasın hərbi islahatları qızılbaş tayfalarının nüfuzunu və rolunu azaltdı. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, Səfəvi dövlətinin əsasını qoymuş qızılbaş tayfalarının ana dili olan türk dili Təbrizdə və Qəzvinə olduğu kimi, yeni paytaxt İsfahanda da sarayın və qoşunun işlək dili olaraq qalırdı.

Görkəmli Azərbaycan alimi Turxan Gəncəyi "İsfahandakı Səfəvi sarayında türk dilinin mövqeyi" adlı məqaləsində bir sıra Avropa səyahçilərinin – Petra della Valle, Adam Oleari, Şevalye Jan Şardən, Sanson, Rafael dü Man və Engelbert Kempferin əsərlərini, Şah Səfinin (1629-1642) Avstriya-Macarıstan imperatoru II Ferdinanda və Şah Sultan Hüseynin (1696-1722) Saksoniya hersoqu və Polşa kralı Avqusta məktubunu nümunə gətirərək Azərbaycan türkcəsinin Səfəvi sarayında yüksək mövqeyə malik olduğunu söyləyir. T.Gəncəyi 1636-cı ilin noyabrından 1638-ci ilin fevralına qədər İranda yaşamış alman səfiri Adam Olearinin belə bir məlumatından sitat gətirir: "Türk dili İsfahanda elə əhəmiyyətə malikdir ki, orada çox nadir hallarda farsca bir söz eşidirsən".

Artıq XVI əsrdə Azərbaycan türkcəsinin digər türk dillərindən fərqləndirildiyi məlumdur. Ana dilindəki divanının dibachəsində öz dilini "türkcə" deyərək təqdim edən böyük Füzuli Osmanlı şairlərini "büləğayi-Rum", Orta Asiya şairlərini "füsəhayi-tatar" adlandırmış və üzrxahlıqla demişdi ki, əgər dilinin o diyarların ifadə və məsələlərindən zəifləndiyini görməsələr, onu üzrlü hesab etsinlər (3,s.32). T.Gəncəyinin dediyi kimi, Sadiq bəy Əfşar (1533-1610) ilk dəfə olaraq Azərbaycan türkcəsi mənasında "mütəköllimini-qızılbaş" ifadəsini işlətməmişdir. "Qızılbaşca" Səfəvi dövründəki türkcəni göstərmək üçün ("qızılbaşca danışanlar") işlədilən bir istilahlı idi və bu sülalənin süqutundan sonra siyasi və məzhəbi çalara malik olduğundan aradan qalxdı".

XVII əsr Azərbaycan poeziyasının ən görkəmli nümayəndələri yorulmadan ana dili, onun təmizliyi uğrunda mübarizə aparmış, həmin dövrdə bir sıra ölkələrdə əsas ədəbiyyat dili olan farscaya qarşı türk dilinin nüfuzunu gücləndirməyə çalışmışlar. Onların qarşılarına məqsəd qoymuşdular.

Dövrün görkəmli şairi Məsihi (1580-1656) 1629-cu ildə tamamladığı "Vərqa və Gülşar" poemasında türk dilinin peyğəmbər tərəfindən məqbul sayıldığına diqqətli cəlb edir, bu dilin Tanrı tərəfindən qəbul edilməsi barədə danışır:

*Ey qaili-qövl, künti-mövlah,
Bizdən sənə kəsdi rahi-ikrah.
Türkin dilin qoyar rəsuli
De necə olur Xuda qəbuli?*

Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, bu dövrdə də türk dilinə ögey münasibət, onu farscadan aşağı tutmaq halları olmuşdur.

Məlum olduğu kimi, böyük söz ustası Füzuli dilinin ərəb, fars dilləri ilə bərabər, Yaxın və Orta Şərq klassik ədəbiyyatında özünə layiq yer tutması üçün əlindən gələni etmişdir. Şair fars dilində

ərəz vəzninin bütün tələblərinə, incəliklərinə uyğun şeirlərin çox yazıldığını, türk dilində isə hələ çətinliklərin olduğunu, ana dilində ərəzun bütün tələblərinə cavab verə biləcək bir poeziya yaratmaq missiyasını öz üzərinə götürdüyünü elan edir:

*Məndə tovfıq olsa bu düşvəri
asan eylərəm,
Novbahar olğac tikəndə
bərqi-gül izhar olur.*

Böyük ustadının ardınca XVII əsr şairi Qövsü Təbrizi də türk dili qarşısındakı məsuliyyətini dərk etdiyini, türkcə şeirləri ilə bütün dünyanı fəth edəcəyini bildirir:

*Etmək üçün türk nəzmilə
müsəxxər aləmi,
Tapdılar ərbabi-məni bilmənəm
handan məni.*

Klassik ədəbiyyatımızın bütün dövrlərində olduğu kimi, XVII əsrdə də şairlərimiz əsərlərində sözə böyük önəm verdiklərini bildirmiş, ədəbiyyat, onun vəzifələri, rolunu barədə fikirlərini söyləmişlər.

XVI əsrin ikinci yarısı – XVII əsrin əvvəllərində yaşamış Məhəmməd Əmani sözə yüksək qiymət verir, "ləfz" rədifli qəzəldə sözü möcüzə, şahlara layiq inci adlandırır. Şairə görə, insan bədənindəki əzalara sərdar olan sözü hər "latail"ə sərf etmək olmaz, eşqə dair sözü yersiz işlətmək ədəbdən kənarlıdır:

*Sərf qılmaq ləfzi hər latailə
cayiz degil,
Cism ara çün xeyli-ə'zaya
irir sərdar söz.
Qılma izhari-təşşüqni,
Əmani, zinhar,
Baisi-tərki-ədəbdür
çünki bihəncər söz.*

Dövründə şair sənətinə yetərincə dəyər verilmədiyinə etiraz edən Əmani şairlik istedadının gizli qalmasını istədiyini bildirir. Çünki bu zamanədə şair söyləmək utanc gətirən sənət olub:

*Təb'imin mövzunluğu məxfi
bolaydı kaş ki,
Ey Əmani, çün olupdur
söyləmək aş'ar ar.*

Şairə görə əsl şeiri yazmaq üçün insanın qəlbində eşq olmalıdır. Əmani deyir ki, sözünü ifadə etməkdə aciz olanda onu da şair yazmağa eşq məcbur etmişdir:

*Acizi-təqirir idim bir ləfz
məzkur etməyə,
Eşq qıldı nəzm tərtibi üçün
guya məni.*

Başqa sözlə, yazılan şeirin arxasında hiss, həyəcan, məhəbbət olmalıdır.

XVII əsrin görkəmli şairi Saib Təbrizi (1601-1676) öz yaradıcılığında söz və sənət haqqında mülahizələrə geniş yer vermişdir. Prof. Samət Əlizadə yazır: "Saib Təbrizi yaradıcılığında söz yalnız ifadə vasitəsi rolunu oynamaqla məhdudlaşmır, burada söz həm də öyrənmə obyektinə kimi alınır. Saib sözə həm alim, həm də şair gözü ilə baxır: söz həm nitq vahidi – leksik vahid kimi izah edilir, həm də sözün poetik imkanlarından bəhs edilir".

Saib farsca yazdığı "Söz" rədifli qəzəldə sözün, söz sənətinin insan həyatındakı rolu, ədəbiyyatın, sənətkarın vəzifələri barədə fikirlərini ifadə edir. Qəzəlin birinci beytində oxucu məsələsinə toxunulur. Müəllifə görə, söz sənəti yalnız onu başa düşən insanlarda əks-səda tapa, onların qəlbini çirəqəbən edə bilər. Şeir insanların qəlbinə təsir etməlidir. Əgər belə deyilsə, bu təbibin boş yerə haray salmasına bənzəyər. Sənətkarın istedadı, rəvan təbi olması, sonra özü öz əsərindən peşiman olar. Saib bədii əsərdən birinci növbədə mənə tələb olunduğunu, yeni, bəkirə söz deyənlərin ən yüksək dəyərə layiq olduqlarını bildirir:

*Özgülərdən birçə fərqi vardı
bu babətdə kim,
Hamıdan artıq məni mənada
heyran etdi söz.
Kim təvazöhlə dedi qönçə kimi
bakirə söz,
Belə söz sahiblərin vaxtında
xəndan etdi söz.*

Şair sözlərin nazi ilə oynamış, onlarla məhrəbanlıq etmişdir, ona görə də əsərlərinin şöhrəti hər tərəfə yayılmışdır. Saib insan öləndən sonra sözün onu unutmaya qoymadığından danışır: əgər söz olmasaydı, Makedoniyalı İskəndər də çoxdan yaddan çıxmışdı. Sonuncu beytdə müəllif sənətkarın yaradıcılıq əzablarından danışır. Saib dövründə ona görə məşhur olub ki, söz üçün qələm kimi öz başından keçib, yaradıcılıq axtarışlarının əzab-əziyyətlərinə dözüb:

*Çün qələm tək öz başından
keçdi Saib söz üçün,
Bu səbəbdəndir onu
məşhuri-dövrən etdi söz.*

Bir qəzəldə şair "incə söz üstə yanub hər gün ərədiyindən" danışır. Şair bədii əsərdə böyük önəm verdiyi mənə ilə formanın vəhdəti barədə aforizm kimi səslənən bir sıra dəyərli fikirlər söyləmişdir. "Sözlə onun mənasını qılıncla da bir-birindən ayırmaq olmaz"; "Söz öz təsirini fikir dəryasından alır"; "Sözün keyfiyyəti olsa, təsir edə bilər"; "Söz yalnız öz sirlə mənaları ilə fəth etmək qabiliyyəti qazanır"; "Hər kim ki, məzmunu aludədir, sözcülükdən azad olar"; "Mənə tələb edən şövqünü vüsal artır"; "Zikrlərin mənasını namərdəndən qoruyun".

Saib şeirlərində öz yaradıcılığı, istedadı ilə fəxr etdiyini gizlətmir:

*Ümmanın gövhəri, Saib,
qələmindən tökülür,
Belə bir söz buludu, söylə,
cahan harda tapar.*

Özünə, yaradıcılığının yüksək bədii dəyərinə böyük inamı olan şair o öləndən sonra da əsərlərinin yaşayacağını söyləyir, "Tufana düşsə də ömrüm, sözüüm əzbər qalacaq" deyir.

(Ardı gələnlərin sayımızda)

P.S. Məqalədəki bədii tərcümələr Balas Azəroğlunundur.

XVII əsr Azərbaycan şairləri söz sənəti haqqında

Dünya ədəbiyyatında dərin iz buraxmış məşhur yazıçı Frans Kafkanın nadir insan ruhuna qədər işləmiş vahiməli və absurd üslubu olub. Bu baxımdan, onun həyat və yaradıcılığı haqqında bəzi faktlar böyük maraq doğurur.

1. Frans Kafka Praqada doğulmuş, əsasən, alman dilində yazıb-yaratmış yəhudi mənşəli Avstriya yazıçısıdır.
2. Qəssab nəvəsi olan Kafka ömrü boyu ət yeməyib.
3. Özünü məzlum və qapalı apardığına görə uşaqlıqda onu qeyri-adi uşaq və dəli sayıblar. "Ədəbiyyatdan başqa hər şeyə nifrət edirəm. Qonaq getmək mənim üçün darıxdırıcıdır. Doğmalarımın kədərini, sevincini paylaşmaq mənə dəhşətli dərəcədə cansıxıcı gəlir. Söhbətləşmək məni vacib, ciddi və orijinal şeylər düşündürməkdən məhrum edir".
4. Frans Kafka indi Praqanın ən önəmli simvollarından biri sayılır.
5. Kafka gəncliyində təsəvvür edilməyəcək dərəcədə tənha olub. O, valideynləri, xüsusən qəddar atası ilə heç cür dil tapıb bilmirmiş. Onun atasına yazdığı məktubda belə bir cümlə var: "Sənin ucbatından mən özümə olan inamımı itirib əvəzində günah hissi qazanmışam".

Kafka haqqında maraqlı faktlar...

6. Xəlvətə çəkilən yazıçı bir müddət bədbəxt hadisələrlə bağlı sığorta bölməsində adi, darıxdırıcı ofis işçisi olub ki, bu da yazıçını daha böyük ümitsizliyə və bədbinliyə yuvarladıb.
7. Kafka hissələri və borcları arasında qalan insan olub. Bir yandan özünü onu hüquqşünaslığa bağlamış valideynlərinə borclu bilirdi, digər tərəfdən də ədəbiyyat və yazıçılığa can atırdı. O, gündəliklərində yazırdı: "Mənim üçün bu, əzəblilik ikili həyatdır. Məni bundan ancaq dəlilik xilas edə bilər".
8. Kafka həyatı boyu müxtəlif xroniki xəstəliklərə - vərəm, başağrısı, yuxusuzluq, qəbizlik və başqa xəstəliklərə - mübtəla olub.
9. Yazıçının yaradıcılığında əsas bədii priyom metafora ikiqat bənzətmədir.

- Məhz metametofora onun əsərlərinə böyüklük, absurdluq, dərinlik və faciəlilik gətirir.
10. Ağır xəstəlik zamanı Frans Kafka dostu Maks Broddan heç kəsin görmədiyi romanları da daxil olmaqla özünün bütün əlyazmalarını yandırmağı xahiş edib. Lakin dostu nəinki əlyazmaları məhv etməyib, hətta onları nəşr etdirib. Məhz dostu Brodun sayəsində Kafkanın bütün dünyaya tanındı.
 11. Ölümündən sonra şöhrət tapmış romanlarına baxmayaraq, Kafkanın sağlığında qiymətləndirilməmiş hekayələri var.
 12. Səhhətindəki problemlərlə bağlı olaraq, Kafka 40 yaşına çatacağına inanmırdı.
 13. Şəxsi sarsıntı və yaşantılarının əks olunduğu hekayələri ona öz qorxularına qalib gəlməkdə kömək edib.

14. Onun ölümündən sonra çap edilmiş üç romanı - "Amerika", "Məhkəmə" və "Qəsr" əsərləri - yarımçıq qalıb.
15. İyul ayının 3-də doğulan yazıçı iyulun 3-də vəfat edib.
16. Xaraktercə melanxolik olmasına baxmayaraq, dostları Kafkanın qeyri-adi yumor hissini xüsusi qeyd ediblər. Hətta onlar Kafkanı "məclisin gözü" adlandırırdılar. Alman nəşrlərindən biri Kafkanı Çarlz Çaplinə oxşarlığını qeyd edib. O, dostlarından birinə belə yazıb: "Mən şənəlməyi bacarıram, buna şübhəniç olmasın".
17. Çətin ailə münasibətləri ucbatından Kafka evlənmə bilməyib. O, tez-tez nişanlansa da, hər dəfə bir səbəb üzündən nişanlıları ilə münasibətə son qoyub.

Hazırladı: NƏRİMAN

Kənan HACI

Ötən əsrdən bizə miras qalan ən çətin suallardan biri də ədəbiyyatın ideologiyaya xidmət edib-etməməsidir. Zaman-zaman bu, müzakirə mövzu olub.

Ötən ay C. Oruellin "Heyvanıstan" əsərini oxuduqdan sonra bu haqda bir daha düşünməyə başladım. "Heyvanıstan" sovet ideologiyasının daşını daş üstündə qoymayıb. Bu əsər Sovet İttifaqının timsalında totalitar cəmiyyətin, avtoritar idarəçiliyin alleqorik təsvirini əks etdirən yeganə bədii nümunədir.

Oruell bu romanı 1945-ci ildə yazıb. Əsər SSRİ-də rəsmən qadağan olunmuşdu. 1947-ci ildə Ukrayna dilində nəşr olunmuş kitabın böyük hissəsi SSRİ və Britaniya təhlükəsizlik orqanlarının əlbi səyi nəticəsində müsadirə olunmuşdu.

Oruell özü 6 il Hindistan İmperiya polisinin əməkdaşı olub. İmperiyanın bütün iyronçılıqlarını görüb, elə buna görə də polisdən istefa verib özünü büsbütün yaradıcılığa həsr etmişdi. Uzun müddət işsiz qalan Oruell Cek Londonun Martin İdeni kimi "həyat universiteti" keçməli olmuşdu. Boğazından güllə yarası alıb səsinə itirmişdi. O, dəfələrlə ağır sınaqlarla üzləşmişdi. 1941-ci ildə İkinci Dünya Müharibəsi başlayarkən hərbi xidmətə yararsız olmasına baxmayaraq London Hava Hücumundan Müdafiə batalyonuna qoşulmuşdu.

O, qatı antikommunist idi.

"Heyvanıstan"da Stalinin də, Molotovun da, Trotskinin də, hətta proletar yazıçısı Maksim Qorkinin də obrazı var. Bokser adlı atın tez-tez "mən daha çox işləyəcəm" deyərək koranə mütiliyi staxanovçuluq hərəkətinə bir işarədir.

Bokser qocalıb taqətdən düşəndən, heç bir işə yaramayırdan sonra onu sallaqxanaya yollayırlar. Bu toplumda heydər düşünən hər bir canlı sallaqxana biçəğinin altına göndərilir. 37-ci il repressiyasının da detalları alleqorik təsvirlər vasitəsilə oxucuya çatdırılır.

Oruell və Kestler

Kommunizm: tezis və antitezis

Ədəbiyyat bu əsərin timsalında sovet ideologiyasının kökünü qazır. Heyvanıstan cəmiyyətində hökm sürən qanunsuzluqlar sovet cəmiyyətinin eynilə heyvanlar aləminə proyeksiya olunmuş variantıdır. Oruell parlaq istedadlı nəqqaş kimi sovet rejiminin obrazını tarixin yaddaşına həkk edib.

İl boyu qul kimi çalışan heyvanların dərilərindən başqa ayrı sərvətləri yoxdur. Fermada hakimiyyət devrilir və ondan da qəddar bir rejim yetişir. "Bütün heyvanların hüquqları bərabərdir" şüarı ilə başları piylənən donuzlar həqiqəti çox gec anlayırlar.

Əsərin sonunda donuzlar öz həmcinslərini insanlardan, insanlar da öz həmcinslərini donuzlardan ayıra bilmirlər. İnsanla heyvanın fərqi bilinməz olur...

Kestlerin "Koredici zülmət"i

Sovet sistemində Oruell kimi azad yazıçının yetişməsinə imkan verməzdilər. Tək-tük yazıçılar vardı ki, özlərini hakim ideologiyanın təsirindən kənar saxlamağı bacarırdılar. Çox maraqlıdır ki, sovet ideologiyası təkə öz vətəndaşı olan yazıçıların deyil, başqa ölkədə yaşayan yaradıcı insanların da təkəkkürünə müəyyən mənada təsir göstərə bilmişdi.

Artur Kestler də bu təsirə düşən yazıçılardan idi. Onun "Koredici zülmət" əsərini oxuduqdan sonra bu yazıçının həyatı ilə maraqlandım. Əslən yəhudi olan Kestler əvvəllər kommunizmi təbliğ etməsinə baxmayaraq sonradan antikommunist ideyalarla çıxış edib. O, həbs olunaraq ölümə məhkum edilib.

İş elə gətirib ki, o, ölümündən xilas olaraq özünün ölümə məhkum edilməsini əsərlərində təsvir edib.

Onun fikrincə, insan aqlının dərk edə bilmədiyi yüksək realıq var və bu, bizim həyatımızın yeganə mənasıdır.

"Bu, gözəl görülməyən mürəkkəblə yazılmış mətn kimidir. Onu oxumağı bacarmasaq da mövcudluğunu dərk etməyimiz varlığımızın əsasını dəyişmək və hərəkətlərimizi mətnə deyilənlər həddinə gətirib çıxarmaq üçün kifayət edir".

Kestler yazıçının toplumu dəyişmək iqtidarında olduğuna inanırdı. O, İngiltərə vətəndaşı olarkən yazırdı: "Hər dəfə bu sülhsevər bir ölkənin dar ağacında qadın yaxud kişi edam ediləndə mənim yaddaşım sağalmayan yara kimi qanamağa başlayır. Asmaq qadağan edilməyə qədər rahatlığım olmayacaq".

Kestler humanist yazıçı idi. O, dünyanı dəyişmək əvəzinə İnsanı dərk etməyi vacib hesab edirdi.

"Koredici zülmət" əsərində Kestler müəyyən mənada öz taleyini qələmə alıb. Əsərin qəhrəmanını Nikolay Ribaşov həbsxana divarları arxasında belə partiyanın haqlı olduğuna inanır. Bu obrazı yaradarkən yazıçı özünün tanıdığı köhnə bolşeviklərin taleyindən də yararlanıb.

İnsanlar partiyanın sonuncu tapşırığını yerinə yetirməkdən ötrü özlərini məhvə məhkum etməkdən belə çəkinmirlər. Özünün xalq düşməni olduğunu etiraf etmək, partiya naminə ölümü qəbul etmək - bütün bunların real təsvirini vermək üçün ölkədə baş verənlərin mahiyyətini anlamaq lazım idi.

Bu əsər Kestlerin özünün həyat dramıdır. Həbs səhnəsiylə başlayan roman Hitler türməsindən Stalin türməsinə körpü salır. Çekistlər Rubaşovun Moskvadakı mənzilinə soxularkən onun yuxusuna Almaniya həbs olunması girir. O, nələ baş verdiyini anlamaqda çətinlik çəkir. Yuxu realığa çevrilir.

"Mən bir şeyi bilirəm ki, insanlara həqiqəti demək lazımdır. Xüsusilə də əgər onlar bu həqiqəti bilirlərsə... Belə olduqda onu gizlətmək ən böyük axmaqlıqdır".

Partiya həqiqəti deyənləri sevmirdi, onları ölümə məhkum edirdi.

"Koredici zülmət" elə "Heyvanıstan"dakı zülmətin davamıdır.

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dövrlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın birləşməsi, zamanın birləşməsi, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə. Gərdsin əli hər yerdən üzüləndə, dünya qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir. Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərlə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaos bir söz bumuna da şahid oluruq. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucular da bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşananlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyatsevərləri məyus edir. Belə də klassiklərimizin tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərinə bir daha üz tutmağa dərin ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, böyük sənətkarlarımızın əsərlərindən örnəklər verməyi planlaşdırmışıq. Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli ədiblərindən olan Ənvər Məmməd-xanlının "Baş xiyabanda" hekayəsi ilə missiyamızı davam etdiririk.

ƏNVƏR
Məmməd-xanlı

Baş xiyabanda

(hekayə)

Qaramat bir yuxudan oyandım, işığı yandırdım – başım ağrıdan çatlayırdı.

Bu şiddətli baş ağrıları vaxtaşırı gecələrimin ayaqdaşındır.

Küt və kənək bir ağrı qoşa çəkiclə sağdan və soldan gicgahlarımı döyəcəydirdi, qalxdım, üst köynəyimin dös cibindən ağ bir həbin ancaq bir qəlpəsini tapdım ki, onu da udmaq üçün stol üstündəki qrafində su yoxdur.

Bu qürbət şəhərdə hərbi xidmətdə olan bir neçə yoldaşla bərabər əlahiddə bir evdə yaşayırdıq, evdə su lüləsi yoxdu, qonşu evdən aldığımız quyu suyunu qaynadıb içirdik.

Şinelimi çiyimə saldım, ikinci mərtəbədəki otağımdan qaranlıq həyətə düşdüm, çox uca hasarlarla dövrələnmiş həyət ortasında kiçik bir hovuz vardı, səhərlər o hovuzdan götürdüyümüz su ilə əl-üzümüzü yuyurduq. Gecə çox şaxtalı idi və hovuzdakı su donmuşdu, yumruğumla bunu sındırdım, cibimdə ilişib qalmış həb qəlpəsini uddum, üstündən bir ovuc buzlu su içdim.

Geriyə döndüm, otağıma qalxdım, var-gəl eləməyə başladım ki, ağrı bir az səngisin, sonra təzədən yığılıb yatım, adətən dərman atandan yarım saat sonra başım yavaş-yavaş ağrının qurğuşun çənbərindən xilas olurdu.

Amma indi yarım saat keçmişdi və kiçik bir həb qəlpəsinin kənək bir ağrıya dişi bata bilməmişdi.

Geyindim, aşağı düşdüm, həyətdən keçdim, uzun və qaranlıq dəhlizdən küçəyə çıxdım. Gecənin bu əlində ki, axşamdan qar yağmışdı, sonra şaxta bərkişmişdi, qaranlıq küçədə ins-cins yoxdu.

Və bu şəhərin yalnız bir küçəsində, baş xiyabanında həmişə izdihamlı və işıqlı idi, bütün digər küçələrinə, dalanlarında, döngələrində axşamdan kimsəsizləşirdi və qaranlığa batırdı, yalnız baş xiyabanında çoxmərtəbəli binalar idi və ordakı binaların pəncərələri küçəyə baxırdı, balkonları küçənin səkiləri üstündə qərar tuturdu, evlərin ümumi giriş qapıları həmişə açıq idi, bütün digər küçələrdəki bir və iki mərtəbəli evlərdə isə şəhər uca hasarların

arxasındakı həyətlərdə gizlənməmişdi və bu həyətlərdən küçələrə, dalanlara, döngələrə doğru uzanan xəfə dəhlizlərin giriş qapıları gecə-gündüz bağlı olurdu.

Sonra bu şəhər yalnız baş xiyabanda gecədən xeyli keçənə kimi oyaq qalırdı və səhərlər orda, baş xiyabanda bir az ləng yuxudan oyanırdı, bütün digər küçələrdə isə axşamdan yatırdı və səhər hava azacıq işıqlanan kimi ayağa qalxırdı.

Və nəhayət, bu şəhər yalnız baş xiyabandakı bir əczaxanasını bütün gecəni səhərə kimi açıq saxlayırdı ki, indi gecənin bu əlində mən ora – baş xiyabana, - şəhərin səhərə kimi açıq saxladığı əczaxanaya doğru gedirdim...

...Və baş xiyaban gecənin bu gec saatlarında həmişəki kimi yenə cıraqlı idi, amma başqa vaxt gecə yarından sonra da burda dolayan baxışları çağırışlı bədbəxt kölgələr indi bu şaxtalı gecədə yox olmuşdu və hər axşam burda sızıldayan, ağlayan divar dibləri də artıq susmuşdu və boşalmışdı.

Gündüzlər şəhərin digər məhəllələrində və örtülü bazarında sədəqə üçün uzanan əlləri boş qalan dilənçilərin bir çoxu axşamlar çox tez kimsəsizləşən digər küçələrdən bura, baş xiyabana doğru yönəlirdilər, ayaqyalın, başıaçıq uşaqlar, cındır çit çadralı qadınlar, çiyini mitil yorğanlı qocalar burda divar diblərində düzülüb otururdular və bu divar dibləri xüsusilə soyuq qış gecələri yüz ağızlı fəryadla şəhərin baş xiyabanındakı izdihamdan mərhəmət diləyirdi.

İndi isə şaxtalı bir gecənin bu əlində ki, əl açmaq üçün şəhərin baş xiyabanında ins-cins qalmamışdı, şəhərin dilənçi uşaqlarından kiçik bir oğlanın ilişib burda, baş xiyabanda qalması təəccüblü idi.

Və şəhərin sahibsiz, sərsəri, ac itlərindən böyük bir sürü o uşağı mühəsirəyə almışdı.

Ayaq saxladım, uşaq sürü içində fırlanırdı, sağa dönürdü, sola dönürdü və əlindəki çörəkdən qopartdığı tikələrdən sürüdəki ac itlərin hərəsinə bir pay düşməsinə cəhd edirdi.

İkinci bir çörəyi isə uşaq sol qolu altında bərk-bərk qoltuğuna sıxmışdı.

Düşünmək olardı ki, kimsəsiz bir uşaq çörəyə möhtac olduğu kimi bir parça qarşılıqlı şəfqətə də möhtacdı və yaqın, mehriyi özü kimi hər yerdən qovulan, ac qalan, soyuqdan titrəyən bu sərsəri itlərə salmışdır.

Əczaxanaya çatmışdım, içəri girdim. Gecə aptekçisi rəngimə baxan kimi əhvalımın nə yerdə olduğunu fəhm elədi, tanış idik, vaxtaşırı qocadan nevralljin adlanan başağrısı dərmanı alır və üst köynəyimin dös cibində ehtiyat saxlayırdım.

Salamlaşdıq və qoca bu şəhər sakinlərinə xas olan bir nəzakətlə iltifat göstərdi.

- Çay süzüm, - dedi, - elə burda bir pay nevralljin atın!

- Təşəkkür eləyirəm, - dedim, - bir stəkan su.

Başımı geri qanırdım, ağ nevralljin tozun dilimin üstünə səpdim, suyu başıma çəkdim.

- Əyləşin, - dedi qoca, - bugünkü Tehran ruznamələridir, axşam avtobus gətirdi, baxsanız, başınız bir az qarışsa, ağrı fəv-rən izlə olub gedər!

Alçaq miz üstündə bir yığın Tehran qəzetləri vardı və ən üstdəki qəzetin birinci səhifəsində karikatürdə ağ bir qoyun göy çəmənlikdə ot qırırdı, amma sağında və solunda iki boz qurd şöngüyüb göz-gözə oturmışdu, sağdakı gözünü soldakına ağartmışdı ki, dinc otur, həddini bil, soldakı da sağdakına meydan oxuyurdu ki, xam xəyalə düşmə, boğazında qalar və beləliklə o qoyun çox xoşbəxt idi ki, keşiyində dayanmış iki qurd arasında öz qoyun səadətinə qovuşmuşdu...

Başımı qaldırdım, gecə aptekçisinin üzünə baxdım, qocanın işıldayan gözlərində cınlər oynayırdı...

Nevralljin tez təsir eləmişdi, ağrının dişi sınımışdı və indi geri çəkilməmişdi, hardasa sonuncu bir nöqtəyə ilişib amanabənd qalmışdı.

Gecə aptekçisi ilə xudahafızlaşib yenedən baş xiyabana çıxdım.

Xəfif, amma şaxtalı bir külək şəhərin digər qaranlıq küçələrində və dalanlarında özünü ora-bura cırıb geri dönmüşdü və indi burda – baş xiyabanda itlərə çörək paylayan o uşağı qabağına salıb hara isə qovurdu.

Uşaq ayaqyalın və başıaçıqdı, gah yorturdu, gah dayanıb arxasınca salıb apar-dığı itləri səsləyirdi və indi qoltuğundakı ikinci çörək də yox olmuşdu, sürüdəki itlərin sayı isə bir az da çoxalmışdı.

Yenə düşünmək olardı ki, bu səxavətlə ki, uşaq bu gün diləndiyini bu ac itlərə paylamışdı, özünə heç bir şey saxlamamışdı, sabah sədəqə üçün açılan əli boş qalardısı (və belə günləri az olmurdu və az olmayacaqdı) onda bu it sürüsünə mehribanlılığı uşağa çox baha tamam ola bilərdi.

Və bu zaman uşaq birdən yox oldu. İrəlində üçmərtəbəli binada bir tacarət şirkəti yerləşirdi və uşaq o binanın giriş yolundan içəri girib yox olmuşdu və bütün sürü də uşağın dalınca çəri cummuşdu.

Gəlib o binanın qarşısına çatmışdım ki, arxadan yortub gələn gecikmiş, daha iki it də az qala ayaqlarıma dolaşaraq yanımdan sivişib özlərini dəhlizə salmışdılar.

Bu nə sirr idi?

Bir an tərəddüd elədim, sonra dəhlizə girdim.

İçəri çox kiçik bir elektrik lampası ilə işıqlanmışdı və əvvəlcə dəhlizdə nə uşağı gördüm, nə it sürüsünü. Bəlkə yuxarıya, ikinci mərtəbəyə qalxmışdılar? Amma yuxarıda ikinci mərtəbənin koridor qapısı gecələr bağlı olmalı idi və pilləkənin üst meydançasına bu it sürüsü sığışmazdı.

Birdən pilləkən qanadının arxasından gələn bir hənərti diqqətimi cəlb elədi, irəli getdim, pilləkən qanadının arxasına keçdim.

Sürünün bütün itləri burda idi, sıxılmışdılar bir-birinə, biçimsiz bir kütlə halında yerə döşənmişdilər və o uşaq da bu sürünün ortasında yumaq kimi bükülmüşdü, dizlərini qucaqlamışdı, böyrü üstə yığılıb yatmışdı.

Və sirr bundan ibarətmiş ki, bu şaxtalı qış gecələrində soyuqdan donmaq və isti bir bucaq tapıb yatmaq üçün uşaq boğazından kəsərək gündüz diləndiyini bu sürüyə paylayırmış və əlbəttə ki, səhər tezdən səhər hələ oyanmamış yenə bu sürünü dalınca salıb baş xiyabandan uzaqlaşacaqdı...

Şəhər isə səhər yenə baş xiyabanı davranış və qılı-qalı getdikcə müasirləşən bir izdihamlı dolduracaqdı, ağır yerləşli sakinlərini baş xiyabanda çevik yerləş təhrir edəcəkdə, dini təəssübkeşlik təzahürünə baş xiyabanda yol verməyəcəkdə, bir yandan baş xiyabandakı əyinləri qaradonlu, başları ağpapaqlı xaçpərəst rahiblər monastırından ucalan çarı səslərinə qulaq asacaqdı, bir yandan da ölkənin müqəddəs şəhərinə gedən mömin zəvvarlarını mərsiyə sədələri ilə o monastır yanındakı döngədən xarici markalı avtobuslarla yola salacaqdı və baş xiyabanda yerləşən bir çox kinoteatrların əlvan afişələrindəki çılpaq qadınlarla, hər iki əlindəki tapançadan atəş açan bədhəybət quldurlarla və ağızdan od püskürən əjdahalarla tamaşaçı çağıran Qərb filmlərini bütün gününə və gecəni nümayiş etdirəcəkdə, musiqili, nəğməli restoranlarını, sarı bülbüllü çayxanalarını müştərilərlə dolduracaqdı və bu şaxtalı gecədə sərsəri itlərlə qucaqlaşib yatan o kiçik övladına bir gün ağlamağı yalnız bundan ibarət olacaqdı ki, baş xiyabanda dilənən bəzi dilənçilər kimi o uşağa da əl açıb sədəqə aldığı vaxt fransızca "mersi" deyərək təşəkkür etməyi öyrədəcəkdə...

Dünyanın ən gözəl sevgi əsərlərindən biri olan "Əli və Nino" romanını "Qurban Səid" imzasıyla 1937-ci ildə Avstriyanın Vyana şəhərində alman dilində çap olunub. Kitab az müddət ərzində nöinki Avropada, hətta bütün dünyada məşhurlaşmış və tezliklə 33 dilə çevrilərək 66 ölkədə çap edilib.

Qurban Səid kimdir? "Əli və Nino" romanının dünyada sevilərək şöhrət tapmasına baxmayaraq, Qurban Səidin kim olması ilə bağlı fikirlər uzun illər hələ də bir çoxları üçün sirt olaraq qalırdı. Qurban Səidin kimliyi zaman-zaman müxtəlif dairələrdə böyük səs-küylü mübahisələrə səbəb olurdu. Bir müddət sonra isə Qurban Səid imzasının sahibinin Lev Nussimbaum adlı yəhudi olması ilə bağlı fikirlər dünyanın kütləvi informasiya vasitələrində dolaşmağa başladı. Amma roman da yəhudi mədəniyyətindən deyil, Qafqaz-müsəlman mədəniyyətindən bəhs edilməsi, səslənən fikirləri böyük şübhə altına aldı.

İllər sonra Almaniya, Avstriya və digər Avropa ölkələrinin arxivlərindən tapılan sənədlər Qurban Səidin heç də yəhudi deyil, məhz müsəlman-azərbaycanlı olduğunu ortaya çıxardı. Amma bu da Qurban Səid və romanla bağlı şübhələrə, habelə mübahisələrə son qoymadı.

Rəsmi sənədlərə əsasən, Qurban Səid avstriyalı baronessa Elfrida Erenfelsin təkəllüsü olub. Buna görə də uzun illər "Əli və Nino" romanının müəllifi Elfrida Erenfels hesab olunub. Lakin az sonra amerikalı şərqşünas Tom Rays bir sıra faktlara əsaslanaraq "Əli və Nino"nun əslən Azərbaycanlı olan yəhudi mənşəli yazıçı Lev Nussimbaum məxsus olduğunu, baronessa Elfrida Erenfelsin isə yalnız onun dostluq etdiyi qadın olması fikrini irəli sürüb. Bu sübut ciddi sənədlər və arqumentlərlə müşayiət olunduğu üçün dünyada qəbul olunmuş əsas variantlardan biri hesab edilir. Digərləri isə "Əli və Nino"nun yazıçı Yusif Vəzir Çəmənəmzəminliyə məxsus olduğunu iddia ediblər. Amma bu iddialar ciddi sənədlərə söykənməyib.

"Əli və Nino"nun müəllifinin Y.V.Çəmənəmzəminli olduğunu iddia edənlər isə yazıçının digər nəsr əsərlərindən və "Əli və Nino" romanından oxşar məqamları qeyd etməklə kifayətləniblər. Ümumiyyətlə, "Əli və Nino" romanının bədii üslubuyla Y.V.Çəmənəmzəminlinin bədii üslubu arasında heç bir bənzərliyin olmaması da əsas diqqətçəkən məqamlardan biridir.

"Əli və Nino" romanının Y.V.Çəmənəmzəminlinin adına çıxarılmasının tarixçəsi tərcüməçi Semih Yazıçoğlunun adı ilə bağlıdır desək, bəlkə də yanlışdır. Belə ki, o, 1971-ci ildə "Əli və Nino"nu türk dilinə çevirərək həmin kitaba ön sözdə yazır ki, "Amerikada yaşayan Yusif Qəhrəman və Türkcül adlı şəxslər bu romanı 1971-ci ildə oxuyandan sonra əsərdə bəhs edilən bir sıra yerlərin adlarını tanımışlar və belə bir əsəri yalnız yazıçı Y.V.Çəmənəmzəminlinin yazdığına güman etmişlər". Onlar tanımadıqları Qurban Səid imzasının Y.V.Çəmənəmzəminliyə aid ola biləcəyini düşünmüşlər. Elə bu güman da neçə ildən bəri Qurban Səidin kimliyi barəsində onsuz da dolaşmış düşüncəni daha da bərkidib.

Bundan sonra isə bəzi araşdırmaçılarımız uzun illər bu fikrin üzərində dayanmışlar. Digər bir tərəfdən isə Y.V.Çəmənəmzəminlinin oğlu Orxan Vəzirov mətbuatda bildirib ki, Qurban Səidin, onun atası olduğunu vaxtilə Fransada mühacirətdə yaşayan ziyalı Ceyhun Hacıbəyli də təsdiqləyibmiş. Həmçinin Azərbaycan Yazıçılar Birliyi də 1993-cü ildə qəbul etdiyi qərarla "Əli və Nino" romanının müəllifinin Y.V.Çəmənəmzəminli olduğunu rəsmi şəkildə təsdiq edib.

böyük rol oynayıb. Bu haqda özü sonralar belə yazacaqdı: "14 yaşına qədər mən təkbaşına heç zaman evi tərk edə bilməzdim. Amma bəlkə də, həmin qapalı ev tərbiyəsi bu gün həyatımın köhnə bir kreslodadır məhdudlaşdırmaq üçün mənə səbir verir. 14 yaşında Azərbaycanı tərk etdim". Kitabın son hissəsində o, yazır: "Həmin anda mənim üçün Avropa başladı. Qoca Şərq isə öldü". Dayəsi Alisye Şulte adlı Alman olub. Bu qadın uşaqlıqdan ona Alman dilini səliss öyrədib. Hər yay tətilində onu Almaniyağa aparıb.

küçə döyüşlərinin girdabında idi. Məni hansısa təkneyə qoyub atamın qucağına vermişdilər, o isə dərhal dayəmə ötürməklə, sadəcə, məndən yaxasını qurtarmışdı. Həyatım belə başlamışdı".

1920-ci ildə Sovet qoşunlarının Azərbaycanı zəbt edib hakimiyyəti öz əllərinə keçirməsilə barışmayan Bakının o dövrdəki bəzi ziyalıları kimi 15 yaşlı M.Əsəd bəyin ailəsi də buna etiraz edib mühacir həyatına qərar verir. Onlar əvvəlcə Türkiyə, daha sonra Almaniya, Avstriya, İtaliyada yaşayırlar.

Abraham Nussimbaum M.Əsəd bəyin xalası Bertanın əri olub. M.Əsəd bəy xalasının əri ilə Azərbaycanı tərk edərək Gürcüstana gedir. Çox güman ki, M.Əsəd bəy öz təhlükəsizliyi üçün adını dəyişdirib Lev, soyadını isə Nussimbaum qoyur (maraqlıdır ki, "Əsəd" ərəbcə, "Lev" isə rusca "şir" mənasını verir). M.Əsəd bəy buradan da Avropaya yol alır. O, əvvəlcə Türkiyəyə, oradan Romaya, sonra Parisə, daha sonra isə Berlinə gedib çıxır. Xalasının əri A.Nussimbaum M.Əsəd bəyi Almaniyağa bir yəhudi kimi təq-

Bir daha məşhur romanın müəllifinin kimliyi haqqında

Azərbaycandakı arxiv sənədlərində Qurban Səid imzasıyla çap edilmiş hər iki romanın Y.V.Çəmənəmzəminliyə məxsus olması barədə isə heç bir məlumat rast gəlinmir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, "Əli və Nino" əsəri 1937-ci ildə, "Altunsaç" romanı isə 1938-ci ildə çap edilmiş, Y.V.Çəmənəmzəminli isə 1943-cü ildə sürgündə vəfat etmişdi. Hər halda bu illər ərzində Y.V.Çəmənəmzəminli müəllifliyi ona istinad edilən əsərlər haqqında haradasa məlumat verə bilərdi. Ortaya isə daha bir sual çıxır: bəs romanlar nə üçün Y.V.Çəmənəmzəminli imzasıyla deyil, Qurban Səid imzasıyla çap edilib?

Bir məqamı da qeyd etmək yerinə düşər ki, "Altunsaç" romanında hadisələr Almaniya, Avstriya, ABŞ-da və Yaxın Şərqdə cərəyan edir ki, bu yerlər də əsərdə coğrafi dəqiqliklə təsvir edilib. Amma Y.V.Çəmənəmzəminlinin adıçəkilən yerlərdə olması heç bir sənəddə öz əksini tapmır. Bu qəbildən olan dolaşmış fikirlər də hər iki romanın Y.V.Çəmənəmzəminliyə aid olduğunu daha da şübhələr altına almağa başladı.

Almaniyada yaşayan azərbaycanlı şairə Nuridə Atəşi araşdırma işində daha da irəli gedərək Qurban Səidin azərbaycanlı yazıçı Məhəmməd Əsəd bəy olduğu fikrini arxiv sənədlərindəki faktlara əsasən irəli sürüb.

Son dövrlər yaradıcılığını Qurban Səidin araşdırılmasına həsr etmiş Nuridə Atəşi ədəbiyyatsevərlərin nəzərlərini Avropada toz basmış arxivlərə yönəltməyi bacardı. O, faktlara söykənib bir daha sübut etdi ki, Qurban Səid imzasının müəllifi məhz azərbaycanlı yazıçı Məhəmməd Əsəd bəydir. Düzdür, ondan əvvəl bu haqda bir sıra faktlara əsasən ayrı-ayrılıqda Əhməd Cəmil Məzhər, Tom Rays, Uilfrid Fuhrtman və başqaları Qurban Səidin Məhəmməd Əsəd bəy olduğunu qeyd etmişdilər. Amma Nuridə Atəşi Qurban Səid haqqında olan tarixi sənədləri arxivlərdən taparaq bir çox təkzibedilməz faktları ortaya qoydu.

Məhəmməd Əsəd bəy kimdir? Azərbaycan mənbələrində M.Əsəd bəy haqqında demək olar ki, yetərinə məlumat yox idi. Avropa arxivlərində olan sənədlərdə isə M.Əsəd bəy adına rast gəlmək mümkün deyildi. Çünki yazıçının rəsmi sənədlərdəki adı Almaniyaadakı arxivlərdə Lev Nussimbaum, Avstriyaadakı arxivlərdə isə Elfrida Erenfels kimi qeyd edilmişdi.

Məhəmməd Əsəd bəy 1905-ci il oktyabrın 20-sində Bakı şəhərində anadan olub. Uşaqlıqdan evdə qapalı şəraitdə tərbiyə alan M.Əsəd bəyin yeganə dostu olan oxuduğu kitablar onun gələcəkdə bir yazıçı kimi yetişməsində

1931-ci ildə Əsəd bəy Berlinə çıxan "Ədəbi aləm" jurnalında çap olunmuş "Həyat tarixçəm" adlı məqaləsində belə yazırdı: "Mən rus dəmir-yolçularının birinci tətilinin ən qızgın məqamında, Avropa ilə Asiya arasında yerləşən rus çölündə, anam Sürixdən rus inqilabçılarının sığınacağı sayılan Bakıdakı evinə döndüyü zaman yolda dünyaya gəlmişəm. Mənim doğum günüm də çar yəni konstitusiyaya ilə bağlı manifest imzalandı. Bakıya gəldiyim gün şəhər inqilab alovlarının və

M.Əsəd bəyin atası neft üzrə görkəmli mütəxəssis olan (bəzi mənbələrə görə neft maqnatı) İbrahim Arslanoğlu əslən səmər-qəndli, anası Alisa Şlutski isə əslən rus idi.

Amma arxiv sənədlərindən bəlli olur ki, Alisa sonradan İslam dinini qəbul edərək özünə Aişə adını götürüb. M.Əsəd bəyin altı yaş olanda anası vəfat edir. Xalasının əri öz övladını olma-dığı üçün onu qəyyumluğa götürür.

dim etməsindən sonra yazıçı rəsmən özünə götürdüyü qondarma ad və soyaddan imtina edir, həmçinin İslam dinini qəbul edərək yenidən "müsəlman olur".

Yetərinə savadı olan M.Əsəd bəy Fridrix-Vilhelm adına Berlin Universitetində şərqşünaslıq üzrə ali təhsil alaraq öz elmini daha da artırır. O, bu illər ərzində türk, ərəb, fars, rus, Alman, ingilis, İtalyan dillərində sərbəst danışmağı və yazıb-oxumağı dərindən mənimsəyir. Eyni zamanda yazıçının uğurlu jurnalistlik dövrü də elə bu vaxtlara təsadüf edir. O, bu dövrdə bir sıra qəzetlərə məqalələr yazır, Azərbaycan Cümhuriyyəti və Şərq, eləcə də İslam dünyası haqqında yazılar dərc etdirir. Eyni zamanda o, "İslam İcması", "Şərq Dilləri Seminariyası" və "İmperiya Yazıçıları Palatası"nın üzvü olur.

1930-cu illərin əvvəllərində Əsəd bəy əsasən müasir tarix və siyasi məsələlər haqqında yazaraq Qərbi Avropa üzrə məşhur müəllifə çevrilmişdi. Əsəd bəy siyasi mövqeyinə görə monarxiya tərəfdarı idi. O, 1931-ci ildə bolşevizm əleyhinə Alman-rus liqasına qoşulmuşdu. O, həmçinin Almaniyanın Hohenzollern sülaləsinin bərpasını müdafiə etmiş, sosial monarxist partiyasına üzv olmuşdu.

1932-ci ildə Əsəd bəy ayaqqabı maqnatı olan Valter Louvendalın qızı Erika Louvendal ilə evlənir. Nigah qalmaqla bitərək müvəffəqiyyətsizliyə uğrayır. 1935-ci ildə Erika onu tərk edərək Nussimbaumun həmkarı olan René Fülöp-Miller ilə ailə qurmağa qərar verir. Erikanın valideynləri zəngin idilər. Onlar 1937-ci ildə Erika ilə Əsəd bəyin boşanmasına müvəffəq oldular.

1929-cu ildə M.Əsəd bəyin ilk irihəcmli qələm məhsulu olan "Şərqdə neft və qan" əsəri Berlinin "Deutsche Verlags-Anstalt" nəşriyyatında çap edilir. Qısa bir vaxt ərzində böyük oxucu kütləsi qazanan kitab məşhurlaşaraq digər Avropa dillərinə də çevrilib Qərbdə geniş yayılmağa başlayır.

(*Ardı gələn sayımızda*)

Ç.ABDULLAYEV
Kulturologiya elmləri
doktoru, professor

K.İBRAHİMOV
Tarix elmləri doktoru,
professor

Böyük rus şairi Aleksandr Puşkin və Natalya Qonçarovanın münasibətlərində, daha doğrusu, Puşkinin ölümü məsələsində fikirlər hələ də haçalanıb: bir qismi Natalyanı günahkar bilir, bir qismi qurban sayır. Əsl cavabı isə, yəqin ki, heç vaxt heç kəs bilməyib, heç bilməyəcək də... Əvvəlcə onların ikisinin də formalaşdığı mühitə, aldıkları tərbiyəyə, həyatdakı ideallarına, məqsədlərinə və evlənərkən gözlədikləri mənfəətlərə nəzər salmaq lazımdır, nəticənisi hər kəs müstəqil çıxara bilər...

Məlum olduğu kimi, Aleksandr Puşkinin babası, rus çarı I Pyotrun yaxın ətrafında olan bir ərəb olub. Valideynlərinin başı ziyafətlərə, qonaqlıqlara, şən-şöhrətə o qədər qarışmışdı ki, övladlarına ayırmağa vaxtları yox idi. Puşkinin uşaqlığından yadlaşına hopan təkə nənəsi və dayəsinin ona aşladığı sevgi deyil, eyni zamanda anasının sərt tərbiyə üsulu, cəza tədbirləri, əllərini bağlayıb ac-suz saxlaması səhnələri idi. Etiraz edə bilmədiyi bu tiranlıqdan formalaşan kin, nifrət, qarşısındakı adamı cəzalandırmaq istəyi, alçaltmaq arzusu Puşkinə anasından qalan genetik miras idi, bunlar gələcəkdə həyatında olan, qarşılaşdığı bütün qadınlara əsgini kimi yanaşmasına təkan verəcəkdi. Daxilində yığılıb qalan və anasının üstünə tökə bilmədiyi bütün acığını münasibət qurduğu xanımlara axıdacaqdı. Ya sözləri, ya hərəkətləri, ya da sadəcə saymazanalığı, adam yerinə qoymamağı ilə o, həmişə bir üsul tapırdı ki, onun üçün necə ucuz bir varlıq olduqlarını onlara hiss etdirdin. Dilindən gözəl sözlər düşmədiyi, ən gözəl şeirləri yazdığı, estetik gözəlliyi tərənnüm etdiyi, səmimi, saf hissələrdən söhbət açdığı vaxt belə, şairin beynində yalnız bir fikir dolaşır: necə etsin ki, çox vaxt sərf etmədən bu qadını yatağa çəksin. Bu "ucuz" qadınlardan biri vaxt gələcək Puşkinin istehzalı, təhqiredici rəftarının qisasını həm də ən sərt şəkildə, ən zəif yerindən vuraraq alacaqdı...

Natalya da belə ailədə böyümüşdü. Anasının sərt tərbiyəsi, tiranlıq kölgəsi onu həmişə qarabaqara izləmişdi. Bütün bunlar onun rus cəmiyyətinin ən seçilən simalarından biri olmasına maneə törətmədi. Puşkin onunla qarşılaşanda artıq evlənmək fikrində idi. Yaş keçirdi. Bir neçə nəfərə elçi düşsə də, müsbət cavab ala bilməmişdi. Natalyanı görəndə isə bu məqsəd daha da möhkəmlənir.

Natalyanın üstünlüyü nədə idi? İlk növbədə təbii ki, gözəlliyində. Nəcibliyi, əzəməti, təkini və zadəganlığında. Rus mənbələrində qeyd olunur ki, toyun ilk günü səhər qadın gözlərini açanda özünü otaqda tək görür. Qonaq otağında isə Puşkin və dostlarının şən qəhqəhəsi eşidilirdi. Deməli, səhərin gözü açılmamış yenə içki və qumar məclisi qurulmuşdu. Natalya paltarları olmadığına görə otaqdan çıxa bilməmiş, eləcə saatlarla səbirlə kiminsə otağa girəcəyini gözləmişdi. Bu, onun soyuqanlı təmkinindən xəbər verir, müsbət keyfiyyət kimi qeyd olunurdu. Lakin Natalya ev sahibəsi kimi çox tənbel və pinti idi. Bəlkə də bu, sadəcə onun 6 il ərzində dörd dəfə ana olmasından qaynaqlanırdı. Hər nəşə, şair, arvadının həyəcansız, soyuqanlı münasibətindən həmişə narazı olmuşdu. Lakin onların münasibətinin ən vacib sualı bu idi: Natalya niyə Aleksandra əra getdi?

Natalya, əlbəttə ki, məşhur idi, amma sadəcə, parıltılı balların əsas siması kimi. Onun ətrafı boş-boğaz kişilər, ədalət xanımlardan o yana keçmirdi. Puşkin isə fərqli idi, yaşda özündən xeyli böyük olan, çox görüb-götürmüş çilgün şair, Natalya üçün maraqlı obyekt ola bilərdi. Baxmayaraq ki, bütün mənbələr Natalyanın üzündəki soyuq ifadədən, onun Puşkinə, ümumiyyətlə, hansısa hissənin mövcud olduğunu şübhə altına alır.

Əlbəttə ki, Puşkinə əra gəlməkdə qızın müəyyən mənfəəti, məqsədi var idi, amma bu məqsəd nədən ibarət idi? Yoxsa sadəcə canını tiran anasından qurtarmaq istəyi kimi adi bir səbəb idi? Bəlkə Natalya poeziyanın seyrinə düşmüşdü? Bəlkə o, sadəcə şairə deyil, şeirlərə, incə hissələrə, bənzərsiz poeziyaya vurulmuşdu? Axı Natalya da şeir yazırdı. Bəli, bu gözəl qız sadəcə gözəl qaməti, sifət cizgiləri ilə deyil, eyni zamanda bacarıqlı şahmat ustası olmağı ilə də müasirlərinin diqqətini çəkmişdi.

Puşkin mövhumatçı idi. Nikah günü baş verən hadisələr (xaçın sınıması, şamın sönməsi, üzüyün yerə düşməsi) bəlkə də sadəcə təsadüf idi, lakin şair bütün bunlara görə daxili həyəcan keçirirdi. Bütün bunlara baxmayaraq, nikah baş tutdu.

Puşkin bir an belə arvadının sədaqətinə şübhə etmirdi. O yazırdı: "Mənim arvadım mələkdir, onunla yaşadığım hər gün, bu mələyə sevgim daha da artır. Təmiz, qayğıkeş qəlbi ilə o, Tanrı qarşısında məsumdur".

Lakin elə həmin məktubdaca həyəcan hiss olunur, bu həyəcan Natalya ilə bağlı deyildi, məhz şairin özü ilə, özünə qarşı olan inamsızlığı ilə bağlı idi. Puşkinin etibar, həqiqətən, təhlükə altında idi. Puşkin nə qədər güclü, şöhrətli olsa da çarlar müqayisədə zəif idi. Bəli, cəmiyyətdə çarın Natalyaya "səmimi" hissələri barədə pıçıldayırdılar.

Görünür, şair çardan yığıldığı hikkəsini Dantesə boşaltmaq istədi.

Bu tale üçbucağında Dantesin rolu, məqsədi, həqiqətən, maraqlıdır. Dantes hərbiçi idi. Fransadan gəlmişdi və Rusiyadakı həyatı hər an sona çata bilərdi. Üstəlik, böyük rus şairi ilə duələ çıxmaq, onu ölümcül yaralamaq, ölümünə səbəb olmaq, bütün Rusiya, bütün dünya puşkinsevərlərinin qəzəbinə obyekt olmaq Dantesin nəyinə lazım idi? İnanmaq olmur ki, Dantes kimi iddialı, qürurlu bir gənc bütün karyerasını, taleyini qadın uğrunda məhv etsin. Əslində isə Dantes burda sadəcə bir fiqur idi. Baş rolu isə onun əmisi oğlu Darşiyak oynayırdı. Puşkini ən zəif yerindən vurmaq istəyən qüvvələr məhz Darşiyak vasitəsilə anonim məktublar yazır, Danteslə Natalyanın isti münasibətləri haqda şayiələr buraxırdılar.

Dantes Natalyanın həyatında elə bir vaxtda peyda olmuşdu ki, artıq qadın evlilik həyatının gətirdiyi cansızıcı hissələrlə boğuşurdu. Dantesin hissələrinə cavab vermişdimi? Bu bir az şübhə doğurur. Dantes artıq onun bacısı ilə nişanlı idi. Lakin pıçılı ilə doluşan şayiələr sanki bomba kimi partlamağa hazır vəziyyətdə dayanmışdı. Bu bomba, vaxtilə Puşkinin sevgilisi olmuş, onun tərəfindən təhqir edilmiş, "pozğun" adlandırılmış qadın tərəfindən partladıldı. Özünü təhqir edilmiş hiss edən Puşkin, Dantesi duələ çağırmaqdan başqa çarə görmürdü.

Puşkin duədən yaralı halda qayıdıb evdə arvadı ilə qarşılaşanda, bu sözləri demişdi: "Çox seviniyəm ki, səni yenidən görə bildim. Hər nə olursa olsun, sən özünü heç nədə günahkar bilmə və qəti əmin ol ki, bu, sənin günahın deyil..."

Natalya Qonçarova dul qalanda iki il sonra təzədən əra gedir, budəfəki ərindən üç uşaq doğur və 51 yaşında vəfat edir. Dantes Fransaya qayıdır, karyerasını orada davam etdirir. Ən çox itirən isə ədəbiyyat olur.

ŞƏFA

Bir sevginin tarixçəsi: Aleksandr və Natalya

Doğrudan da, onda Natalyanı cəlb edən nə vardı? Şair varlı deyildi, hətta demək olar ki, kasıb idi. Aleksandrın bir az meymuna, bəbirə və tülküyə oxşayan cizgiləri, səliqəsiz, qıvrım, seyrək saçları, cılız bədəni gözəl saymaq olmazdı. Bunu bir az da gənc qızın yaş dövrü ilə əlaqələndirmək olar, çünki Puşkin o zaman bütün rus cəmiyyəti üçün canlı əfsanə idi. Rus qaynaqlarında bu versiya Natalyanın özünün də şöhrətə sahib olduğu məntiqi ilə rədd edilə bilər, əsas səbəb məhz bu idi.

Tarixə isə o, sadəcə Puşkinin ölümünün səbəbkarı kimi düşüb.

Dəqiq olan bir məlumat var: Puşkin Natalyanı görün kimi vurulmuşdu. Bütün şair ruhu ilə bu hissələrə qapılan Aleksandr dahiyənə intuisiyası ilə bu sevginin ona yaxşı nələrisə vəd etmədiyini də hiss etmişdi. O, gələcək qayınanasına yazırdı:

"Əgər o mənə əra gəlməyə razı olsa belə, bu qərarın onun sakit qəlbinin soyuqanlılığından qaynaqlandığını fikirləşəcəm. Sonradan tərəddüd keçirməyəcəmki?"

Məndən uzaqlaşmayacaqmı? Bir Allah şahiddir... mən onun uğrunda ölməyə belə hazırım, tək, o azad olub təzədən xoşbəxt ailə qurarsın".

АЛЕКСАНДР ПУШКИН НАТАЛЪЯ ГОНЧАРОВА

– Xarici Dillər İnstitutunun ingilis dili fakültəsini bitirmisiniz. İngilis dilinin o zamanlar bu qədər populyar və aktual olmadığını nəzərə alsaq, Tovuzda doğulub böyüyən Qəzənfər müəllimin seçimi nə ilə bağlı olub?

– İngilis-Azərbaycan dilləri fakültəsini bitirmişəm. Seçimim də orta məktəb müəlliməm Məryəm xanımla bağlı olub. Bakıdan gələn Məryəm müəllimə mənə Dillər İnstitutuna getməyi məsləhət gördü. O zaman biz xarici dil nədir, ingilis, fransız dili nədir bilməzdik. Müəllimin məsləhətli ingilis dilini seçdim və tələyimdən də razıyam. O dövrdə ingilis dilini öyrəni-bilməyimi qarşımda çox böyük üfiqlər açdı. Dördüncü kursda 112 nəfər arasından seçilən 4 nəfərdən biri də mən oldum. İnstitutu bitirən kimi üçümüz - Qəzənfər Məmmədov, mən və Zöhrab Əliyev İndoneziyanı seçdik. Gedib möcüzəvi bir ölkə görə-cəyim üçün çox sevinirdim.

– Necə oldu ki, seçiminiz dəyişdi və İraqa yollandınız?

– Günlərin bir günü Axundov adına kitabxanaya getdim. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Davud Dəmirli dedi ki, Rəsul Rzanın Azərbaycan jurnalının 9-cu nömrəsində İraq haqda maraqlı bir məqaləsi çixib, onu oxumusanmı? Dedim yox, tapşırıd ki, təcili oxuyum. Bilirsinizmi, o vaxt, 1960-cı illərdə elmə, biliyə, qıraətə böyük istək, havas vardı. Məsələn, mən orta məktəbdə oxuyanda Ordubadın “Qılınc və qələm”dən başqa bütün romanlarını oxumuşdum. Oxuyurdum, kiçik obrazlar, əsas qəhrəmanları ayırırdım, mənə məni və müsbət təsir göstərən obrazları qeyd edirdim. Beləcə, Rəsul Rzanın “Uzaq ellər, yaxın töhfələr” məqaləsini oxudum. Sən demə, Bəxtiyar Vahabzadə, Rəsul Rza və Qasim Qasımzadə 1959-cu ildə İraqa gediblər. Kərbələdə Füzulinin məzarını, Kərkükdə isə türkmənləri ziyarət ediblər. Rəsul Rzanın məqaləsi sanki bir dissertasiya idi. O, bu ənənəni uzun illər davam etdirdi. 1966-cı ildə İraqdan qayıdandan sonra “Azərnaşr”-ə getdim. Dostum, rəhmətlik Vilayət Rüstəmzadə dedi ki, Rəsul müəllim beş çap səhiyyəlik Kərkük bayatları kitabını təqdim edib. Mən də İraqda olduğum müddətdə üç mİncdən çox bayatı toplamışdım. Vilayət təklif etdi ki, səni aparım onun yanına, bu bayatları da əlavə etsin, bu işə qoşul. Mənə heç inandırıcı gəlmədi. Rəsul Rzayla telefonda danışdı, bizi qəbul etdi. Rəsul müəllim tapşırıd ki, səhər 12-də materiallarla birlikdə yanına gəlim. “Azərnaşr”-in direktoru Qılman İlkinlə əlaqə saxladı, dedi ki, bir oğlan gələcək yanına, onu qəbul elə və xahiş edirəm onun beş çap səhiyyəsinə səkkiz səhiyyə elə. 1968-ci ildə kitab Rəsul Rzanın ön sözü, mənim də sən sözümlə işiq üzü gördü. Sonralar Rəsul müəllim mənim “Kərkük məhənləri” kitabına redaktor oldu. Rəsul Rzaya ona görə minnətdaram ki, gedib gələndən sonra o, bəyati janrının qüdrətini bir daha nümayiş etdirdi. Bayatıya vaxtı keçmiş janr kimi baxırdılar. R.Rza və Hüseyn Kürdoğlu göstərdilər ki, köhnə janrda da yeni söz demək mümkündür. 1964-cü ildə Rəsul Rza “Aşıq yanığı bayatlar”, 1980-ci ildə “Ağlama gözəl, ağlama” şeirlər kitabını çap etdirdi. Bu şeiri də kərkük gözəlinə yazmışdı. Bu bayatların arasında elələri vardı ki, elə bil o, şair fəhmi ilə İraqın bu gününü görmüşdü:

*Bağdaddan karvan gəlir
Qəmli pərişan gəlir
Kimlər qurban kasıdli
Sularını al qan gəlir
və ya
Kərkükün baş qalası
Düvari daş qalası
Ölü ana yanında
Tökür qan-yaş balası*

Bu bayatları Rəsul Rza 80-ci illərdə yazıb, eyni hadisələr sonralar yenidən təkrarlandı. Ümumiyyətlə, şairlər ona görə yer üzündə peyğəmbərlərin nümayəndəsi hesab olunurlar ki, güclü fəhm, duyğu ilə onlar gələcəyi görə, yaza bilirlər.

– Qəzənfər müəllim, sizin folklorlara marağınız, tanışlığınız İraq dövründə başlayıb?

– Mən kənddə anadan olmuşam. İstəsən də, istəməsən də kənddə anadan olan adamın damarlarından folklor axır. Səzla-sözlə böyümüşəm, mənim mayam səzla-sözlə tutulub. Onda kənd indiki kimi yığcam və planlı deyildi. Basalaqlar var idi, bir bölgü orda, bir bölgü burada qurulmuşdu. Yadımdadır ki, uşağ vaxtı kənddə toy olanda, üç kilometr aralıda mağar qurulduğunu eşidib, özümüzi ora çatdırırdıq. Toylar aqşam olardı, bizi mağara yaxın qoymazdılar. Çöldə dayanıb, aşıqlara qulaq asardıq. O qədar aşıq havası, dastanlar var ki, o məclislərdən yadımda qalıb. Əslində, mən ədəbiyyatçı-tərcüməçi olmalıydım, ancaq İraq abu-havası, folkloru, bayatları, atalar sözləri, adət-ənənələri, xalq məhənləri məni folklorla gətirib çıxardı.

Bununla belə, mən özümü tam folklorşünas hesab etmirəm. Düzdür, mənim fundamental “İraq-türkmən folkloru” kitabım çap olunub. Ə.Bəndəroğlunun “Şah əsər”, M.Naqibin “Abidə bir əsər” məqalələri bu monoqrafiyaya həsr olunub. Hazırda bu kitab Los-Ancelesdə Betti Bleyer tərəfindən tərcümə olunur, yaxın günlərdə çap olunacaq. Amma yenə də özümü ədəbiyyatşünas, tərcüməçi hesab edirəm. Hə, bir də pedaqoq, axı 45 il dərs demişəm, 20 il kafedra müdiri kimi çalışmışam. Respublikada folklor şurasının sədri işləmişəm. Ədəbiyyat İnstitutunda dissertasiya şurasının, elmi şurasının üzvüyəm. Bilirsiniz, adam yaşa döldüqca onu həmişə, hər yerdə görmək istəyirlər. Mən belə hesab edirəm ki, yaxşı adamlar ölmürlər. Alim Abbas Xanəmovla kimissə sən manzila yola salmağa gedəndə hamı Allah rəhət eləsin deyirdi, o isə sağollaşdırdı. Deyirdi ki, yaxşı adamlar ölmürlər, nə qədər ki, biz sağıq, onlar da yaşayacaq.

– Dəclə-Fərat sahillərində keçən illər haqda danışmaq istərdik. O altı ili necə xatırlayırsınız...

– Ömrümün ən aziz illəri kimi xatırlayram. Ömrüm ən gözəl çağı yaz fəslidir, onun da ən gözəl çağı səhər vaxtıdır. Səməd Vurğun bu məqamı necə gözəl duyub: “Gəldi bahar ömrümün saxatı vaxtı gülə-gülə...”. Yəni o altı il ömrümün bahar çağı, səhər vaxtıdır. Tələblik illərində insan o baharı bir o qədər də duymur. Dərsiz, qəm-niz, atalar sözləri, adət-ənənələri, xalq məhənləri, paltar olsun, yaxşı qiymət əlsin.

Bəş il əla qiymətlərlə oxumuşam. Bunun üçün çalışmışam, çünki bir qız sevirdim. Bu qız da mənim təklifimdən imtina etməklə kifayətlənmədi, məni təhqir etdi. Dedim ki, mən bunun əvəzini çıxacam, əvəzini də bu beşlərlə, gələcəkdə tutduğum mövqə ilə çıxdım. Altı il Dəclə-Fərat sahillərində mən qayğısız həyat sürür, özümü dünyanın bəxtəvərlərindən biri hesab edirdim. Sağlam idim, yüksək maaş alırdım. Birillik maaşım “Moskviç” ala bilirdim və onda elə bilirdim ki, pul hər şeydir. Sonralar anladım ki, bu ani xoşbəxtliklər sadəcə arzudur. İki əbədi xoşbəxtlik var:

Günlərin bir günü məşhur “Qoy həmişə günəş olsun” şeirinin müəllifi Lev Oşanın İraqa gəlmişdi. Səfirlikdən çağırıldı, dedilər ki, sən İraqı yaxşı tanıyırsan, ona görə də şairi sən gəzdirəcəksən. Babil şirini ziyarət etmək üçün Babilə getməli idik. Oşanın dedim ki, mən də şirəm, Qəzənfər ərəbcədən türkcədə şir deməkdir. İndi iki şir Babil şirini görməyə gedir. Səhəri gün səfərdən təsirlənən Oşanın mənə “Babil şiri” şeirini təqdim etdi. Kitabın meydana gəlməsində Sabir Rüstəmخانlının böyük rolu var. O vaxt “Yazıçı” nəşriyyatının baş redaktoru Sabir bəy dedi ki, İraqla bağlı yazını oxudum, niyə bu yazıları kitab kimi çap etdirmirsən. Onda materialların hamısını topladım, Sabir Rüstəmخانlı da Oşanın şeirini tərcümə etdi.

“Tərcümə Mərkəzinin yeni statusu ilə bu sahənin imkanları genişləndi”

“Aydın yol” qəzetinin suallarını folklorşünas, professor Qəzənfər Paşayev cavablandırır

Kitabın redaktoru Ayaz Vəfəli çox vasvası adam idi. Bir dəfə təkid etdi ki, həmin şeirin orijinalını da götürirəm. Yəni oradakı bütün yazılar sənədlərə, faktlara əsaslanır.

– Səhv etmirsənzə, 1994-cü ildə bir qrup azərbaycanlı İraq gedəndə Saddam Hüseynlə də görüşmüşdülər. İraqda olduğunuz zaman Saddam Hüseynlə görüşmüşünüz?

– Səddam Hüseynlə görüşməmişəm. Amma mənim İraqda fəaliyyətim bir çox prezidentlərin vaxtına təsadüf edib. 1994-cü ildə Füzulinin 500 illik yubileyi münasibətlə dövlət səviyyəsində 128 nəfərdən ibarət nümayəndə heyəti ilə İraqa getdik. Çox ağır dövr olsa da, Ulu Öndər Heydər Əliyev 128 nəfərin İraqa getməsinə məsləhət bildi. Bizi İraqda çox yüksək səviyyədə qarşıladılar. O vaxt yeganə qrup oldu ki, hətta Kərkükə getməyimizə icazə verdilər. Səddamın vaxtında heç bir türk xalqının nümayəndəsi Kərkükə girə bilməzdi. Bizim nümayəndə heyətimiz arasında sən məqalə yazırlar. Çox qalanda isə artıq yazmaq olmur. Çünki illərlə qaldığımız ölkədə xalqın adət-ənənəsi sənə adı gəlir. Ona görə də sonra nəşə yazanda maraqlı olmur. Bütün bunları nəzərə alaraq, İraqda olduğum müddətdə gördüyüm hər şeyi qeyd edirdim. Onu da deyim ki, İraqdakı qeydiyyati çox ciddi apararaq tarixini, mədəniyyətini öyrənmişəm. Düşünürəm ki, məhz bir o qədər də duymur. Dərsiz, qəm-niz, atalar sözləri, adət-ənənələri, xalq məhənləri, paltar olsun, yaxşı qiymət əlsin.

Fürsətdən istifadə edib Anar, Yaşar Qarayev, Ayaz Vəfəli, mən və Sabir Rüstəmخانlı onların böyük alimi, folklorşünas Ata Tərzübəşi ilə görüşdük. Onu Yazıqlar Birliyinin üzvi seçmişdik, Anar müəllim evinə gedib ona üzvlük vəsiqəsini təqdim etdi. Bu qsa zaman kəsiyində gəlişimizdən necə xəbər tutmuşdular, necə böyük bir izdiham toplaşmışdı. Onu da deyim ki, “6 il Dəclə və Fərat çayı sahillərində” kitabını oxuyanlar İraq və iraqılar haqda dəqiq yazdıqma görə məni hədsiz heyranlığa qarşıladılar.

– Qəzənfər müəllim, bu regiona, onun tarixinə və adət-ənənələrinə yaxından bələd olan biri kimi nə vaxtsa diplomat kimi çalışmaq istəmişinizmi? Ümumiyyətlə, belə iş təklifləri olubmu?

Mirzə İbrahimov məni çağırub dedi ki, heç vaxt bu əsərin antologiyada yer almasın razı olmazlar. Mirzə müəllim çox qəribə kişi idi. Astandan danışıq, ancaq həmişə sözün düzünü deyirdi. “Bakı” qəzetinin baş redaktoru Nəsir İmanquliyev mənim tərcümə sahəsində çalışığımı çox istəyirdi. Orijinaldan tərcümələrin azlığından şikayətlənir, mənim fəaliyyətimi diqqət mərkəzində saxlayırdı. İraqdan qayıdandan sonra məni yanına çağırdı, tərcümə işimlə maraqlandı. Mən də bu işlə lazımı səviyyədə məşğul olmadığımı dedim. 1983-cü ildə kafedra müdiri kimi məni Amerikaya yolladılar. Arizona ştatının kitabxanasında Azərbaycanın tarixi, coğrafiyası, mədəniyyəti ilə bağlı çoxsaylı kitablara rast gəldim.

Aleksandr Dumanın “Qafqaz gündəliyi” kitabını da ilk dəfə orada gördüm. Kitabın özünü çıxartdırıb gətirdim. “Ədəbiyyat” qəzetində hissə-hissə çap olundu. Bir gün “Azərnaşr”-in direktoru Əjdər Xanbəyev məni çağırub dedi ki, yuxarıdan tapşırıq gəlib, kitab dərhal tərcümə olunmalıdır. Fransız dili mütəxəssisi Hamid Abbasovla birlikdə altı ay müddətində kitabı tərcümə etdik, çap olundu və maraqla da qarşılandı. Tərcümə havasını yenidən baş qaldırdı. 1988-ci ildə Sovet müəllimlərindən ibarət nümayəndə heyətinin rəhbəri kimi Londona yollandım. İngiltərədə olduğum dövrdə Aqata Kristinin “Mavi qatarın sirri” əsərini dilimizə çevirdim.

Amerikadan daha bir kitab gətirmişdim. Professor Sula Benet “Necə yaşayasan, yüzü haqlayasan” kitabında uzunömürlülərdən bəhs edirdi. 1970-1975-ci illərdə Benet Azərbaycan da daxil iləllaqla, bütün Qafqazı gəzib, uzunömürlülüyün sirlərindən, bunun qida və təbiətlə bağlılığından yazmışdı. Axundovun 175 illik yubileyi zamanı natiqəsi Pəri Rux və onun həyat yoldaşı İrac Pərsinecad Bakıya gəlmişdilər. Tokio Universitetinin professoru olan Pərsinecad “M.F.Axundzadənin ədəbi tənqidi” adlı kitab yazmışdı. Yaşar Qarayevni təklifi ilə kitabın giriş hissəsini dilimizə tərcümə etdim. Çox böyük giriş məqaləsində İrac yazır ki, Axundovun ədəbi tənqidi bütün Şərqdə birincidir, yenilkdir.

Ancaq Azərbaycanda yeni statusla Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi yaradılanda o qədər sevindim ki... Çünki bununla bərabər bir baza, sistem yaradıldı, bu sahənin imkanları genişləndi. Mən də fəsilələrlə tərcümələr etmişəm, ancaq bu işlə sistemli məşğul olmamışam. Sistemli iş bu gün Tərcümə Mərkəzinin apardığı işdir.

Tərcümə həm təcrübə, həm istedad, həm də məhəbbət tələb edir. Misir müğənnisi İm-Kulsum oxuyur ki, “Bütün od-alov sönmür, yərinə külü qalır, təkcə məhəbbətdən başqa”. Yəni məhəbbət varsa, yaxşı tərcümə də yaratmaq olar. Üstəlik istedad da varsa, artıq sən əsərin ikinci müəllifi olursan.

– Qəzənfər müəllim, xalq yazıcısı Elçinin yaradıcılığını tədqiq etmişiniz. Yəqin ki, Elçin yaradıcılığndakı folklor motivlərini xüsusi qiymətləndirmisiniz...

– Elçin yaradıcılığında məni ilk cəlb edən, folklorla bağlılıq olub. Elçinin folklorla bağlı çox gözəl əsərləri var. Onun “Kitabi-Dədə Qorqud aliliyi”, “Mahmud və Məryəm”lə yanaşı, çoxsaylı hekayə və nağılları folklorumuzun dərin qatlarına enir. Elçin yaradıcılığında bir qeyri-adiilik var, bu qeyri-adiiliyin arxasında gədir, o dərinliyi tapmaq istəyirəm. “Elçinin sənət dünyası” adlı çox böyük giriş məqaləm Kərkükdə də çap olundu. “Elçin haqda düşüncələrim” kitab halında həm Azərbaycanda, həm Tehranda çap olundu. Onun folklor dünyası, “Teleskop” əsəri haqda ayrıca məqalələr qələmə aldım.

Elçinin bədii yaradıcılığı öz yerində, onun elmi yaradıcılığını, ədəbiyyatımıza dərinndən nüfuz etməsini, ədəbiyyatımız haqda fikirliyə gedib, dərin lügətlərdə axtarandan sonra gördüm ki, bu zəim kimi bir ağacdır. Tərcümə həm də məsuliyyətdir, çünki tərcüməçi ikinci müəllifdir. Tərcümə prosesində insan başqa xalqlar haqda bilik əldə edir, dünyagörüşünü zənginləşdirir, bütün bu informasiyanı minlərlə insana ötürür.

Səməd Vurğun təsadüfən yazırdı ki, “Qiyamətdən ömrümün iki ilinə, Rusiya şeirinin şah əsərini çevirdim Vaqifin şirin dilinə”. Niyə məhz Vaqif? Bəziləri deyir ki, Səməd Vurğun da qazaxlıdır, Vaqif də, müəllif yerlibazlıq edib. Əsla, ədəbi dilimiz formalaşmasında Vaqifin çox böyük xidmətləri olub. Füzulinin dilinə baxın, hətta ondan çox-çox əvvəl yaşayan Nasiminin dilindən asandır. İyriminci əsrin əvvəllərində Hadinin şeirlərində isə qədər mü-rəkkəb ifadələr var. Ancaq Vaqifin şeirlərində anlaşılmayan heç bir söz, ifadə yoxdur. Tərcüməçi folkloru, xalqın düşüncə tərzini və adət-ənənələrini yaxşı bilməlidir.

Ümummilli lider Heydər Əliyev İhsan Doğramacının xahişi ilə İraq televiziyaasına müsahibə vermişdi, “Tarixi araşdıranda gördüm ki, Güney Azərbaycan, Quzey Azərbaycan və İraq türkmənləri bir bütövün parçalarıdır” demişdi. Mən 45 il, 50 ildir ki, bu işlə məşğulam, ancaq bu gücdə, bu səviyyədə bir fikir deyə bilməzdim. Elçinin ədəbi söhbətləri, tənqidi yazıları, ədəbiyyata münasibəti mənəvi dünyamızı zənginləşməsinə xidmət edir.

Leyla ƏLİYEV

Qədim vaxtlardan insanlar ayrı-ayrı bitkilərin xüsusiyyətlərinə bələd olmuş, onların köməyi ilə tutulduqları azarlardan xilas olmağa çalışmışlar. İllər, əsrlər ötdükcə, xalq təbabəti ilə məşğul olan mütəxəssislər yetişdi və yazı mədəniyyəti ortaya çıxdıqdan sonra təbabətin təcrübələri qələmə alındı.

Müxtəlif müalicə üsullarına həsr edilmiş əsərlər yüzilliklər boyunca katib və xəttatlar tərəfindən köçürülür və kitabxanalarda saxlanılırdı.

Təbabət sahəsində yazılmış risalələr digər xalqların dillərinə tərcümə edilir və beləliklə, təbabət bərədəki biliklər zənginləşirdi.

Orta əsrlərdə təbabətə aid çoxsaylı dəyərli əsərlər yazılıb.

Onlar ayrı-ayrı xəstəliklər, onların əlamətləri və müalicə üsulları, insan bədəninin xüsusiyyətləri, dərmanlar, ədviyyələr, sürtmə məlhəmləri, otlar, meyvələr, təbiblərə verilən məsləhətlərdən ibarət idi.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda elmin müxtəlif sahələrini əhatə edən əlyazmalar arasında təbabətə həsr edilmiş çoxlu sayda abidələr qorunub saxlanılır.

Onların arasında Zeynəddin bin Əbu İbrahim İsmail ibn Həsən ibn Əhməd ibn Məhəmməd Əl-Hüseyni Əl-Qorqaninin "Xəfi-əlayi" ("Xəstəliklər və onların müalicəsinin müxtəsər şərh") əsəri xüsusi yer tutur. Qeyd etmək lazımdır ki, Qorqani öz vaxtının tanınmış və müdrik şəxsiyyətlərindən olub. Mənbələrin verdiyi çoxsaylı məlumatlara görə, olduqca savadlı və dərin elmi biliyə malik olan Zeynəddin Əl-Qorqani ərəb və fars dillərini mükəmməl bilib, dünyanın bir çox alim və təbiblərinin əsərləri ilə yaxından tanış olub.

Tibbi dərinədən bilən Qorqani dərmanlar hazırlayıb, xəstələri müalicə edirdi.

Müasir tibb elminin yüksək səviyyədə inkişaf etdiyi bir zamanda xəstəliklərin təbii bitkilərlə müalicəsinə xüsusi diqqət yetirilir.

Belə bir zamanda "Xəfi-əlayi" kimi əlyazmaların əsaslı öyrənilməsinə ehtiyac artır.

Odur ki, qədim və zəngin keçmiş olan tibb tarixini öyrənilib, gələcək nəsillərə çatdırmaq bizim müqəddəs borcumuzdur.

Zeynəddin Əl-Qorqani

(Əvvəli ötən sayımızda)

Birinci hissənin ikinci fəslə xəstəliklərə aid birləşmə haqqındadır

Bu fəsil xəstəliyin inkişafı və böhranı, xəstəlikdən sağalmanın əlaməti, bir xəstəliyin digər bir xəstəliyin əmələ gəlməsinə səbəb olması, insan bədənində əmələ gələn xəstəliyin əlamətlərinin öyrənilməsindən bəhs edir və 17 bəbdən ibarətdir.

Birinci bab xəstəlikləri öyrənmək haqqındadır.

Xəstəliyi öyrənməyin yolu məntiqlə onun növünü, xüsusiyyətini və əlamətlərini aşkar etməkdir. Xəstəliklər də öz növbəsində müxtəlif xüsusiyyətlərə malik olaraq, biri o birindən seçilir.

Xəstəliklərin əlamətlərini aşkarlamaqla, onların növünü təyin etmək olur. Beləliklə, hər bir xəstəlik haqqında bilik əldə etmək mümkündür.

Təbiətdə canlı və cansız aləm mövcuddur: bitkilər, heyvanlar və insan canlı aləmə xasdır. Bu baxımdan, heyvanlar bitkilərdən daha üstündür. İnsan isə canlıların ən alisidir.

O, digər canlılardan şüuru, nitqi, davranışı ilə fərqlənir.

İnsanların xəstəliklərinin də özünəməxsus xüsusiyyətləri var.

Məsələn, insana qızdırma gələndə, təbiblər deyir, bu, qızdırma xəstəliyidir.

Qızdırma xəstəliyi geniş yayılmış xəstəlik növüdür.

Bu xəstəliyi müalicə etmək lazımdır.

Qızdırma isti xəstəlikdir, əlacı soyuq vasitələrdir.

Ümumiyyətlə, xəstəliklər isti və soyuq növlərə bölünür.

İsti xəstəliklər də öz növbəsində digər növlərə ayrılır.

Məsələn, isti qızdırmanın bir gündən bir baş verən xalis və qeyri-xalis qızdırma, uzunsürən qızdırma, yandıran (çox əziyyət verən) qızdırma, birgünlük qızdırma və üzücü qızdırma kimi növləri var.

Sadəcə bu növlərdə isti qızdırma isti şiş, isti baş ağrısı və digər hallarla meydana çıxır.

Xəfi-əlayi

(Xəstəliklər və onların müalicəsinin müxtəsər şərh)

Digər tərəfdən, bir gündən bir baş verən qızdırmanın xalis, qeyri-xalis və dəyişkən kimi növləri var.

Üzücü qızdırma kəskin və uzunmüddətli kimi növlərə ayrılır.

Hər bir növün özünəməxsus xüsusiyyətləri və əlamətləri mövcuddur ki, bu əlamətlər onları biri-birindən fərqləndirir. Bir gündən bir baş verən qızdırmanın növü olan xalis qızdırma zamanı hərərət bir gün qalxır, ertəsi gün isə qızdırmadan əsər-əlamət belə qalmır.

Qeyri-xalis qızdırma zamanı isə hərərət bir gün qalxır, ertəsi gün isə düşür, lakin onun təsiri xəstədə hiss olunur.

Dəyişkən növ zamanı qızdırma bir gün çox güclü şəkildə qalxır, ertəsi gün qızdırma nisbətən aşağı düşür. Digər tərəfdən, bu növün elə xüsusiyyəti də var ki, bir gün qızdırma qalxır, ertəsi gün isə tamamilə düşür.

Lakin hər qızdırma bu növdən sayılır.

Məsələn, ağız acılığı səfralı qızdırma zamanı olur və bu xəstəlik özünü başağrısı, yuxusuzluq kimi hallarla büruzə verir.

Beləliklə, bir gündən bir baş verən qızdırmanın bütün isti xəstəliklərdən və bütün növ qızdırmalardan fərqləndirmək olar.

Bədəndə əmələ gələn üfunətli maddələr isə səfralı qızdırmaya dəlalət edir.

Onun əlacı səfranı bədəndən çıxarmaq və hərərəti nisbətən aşağı salmaqdır.

Təbib bütün bunları nəzərə alarsa, xəstəliyin növünü, xüsusiyyətini və səbəblərini aşkar edə və xəstəliyin əlacını tapar.

Bütün bunlardan xəbərsiz olan təbib, xəstəliyi aşkar edə və əlacını düzgün təyin edə bilməz.

Ən yaxşısını Allah bilir.

İkinci bab xəstəliyin yetişməsi, yəni inkişafı haqqındadır

İnsan bədənində müqavimət hədsiz aşağı düşdükdə, xəstəlik meydana çıxır, bədən qüvvəsini itirir, taqətdən düşür.

Ağ ciyərdə rütubətli öskürək əmələ gəldikdə, mötədillik pozulur, xəstədən ağ, yaşıl, göy, ya da qara rəngdə bəlgəm gəlir. Bu cür bəlgəm xoşagəlməz iyə malik olur. Belə əlamətlər xəstəlik yetişmədən əvvəl meydana çıxır. Xəstəlik yetişdikdən sonra isə sağalmağa doğru gedir. Beləliklə, gözlənilən təhlükə aradan qalxır.

Əgər xəstəliyin təyin olunması və müalicəsində səhvə yol verilsə, o zaman təhlükədən sovuşmaq qaçılmaz olar.

Elə ağır çarəsiz xəstəliklər var ki, onların yetişmə müddəti uzun çəkir və yetişmənin əlamətləri tez bir zamanda zahirə çıxır.

Belə xəstələrin bədənində müqavimət qalarsa, onların tədricən sağalmağına ümid bəsləmək olar, əks təqdirdə, xəstə get-gedə ağırlaşar və bu hal ölümə gətirib çıxara bilər.

Qızdırma xəstəliyi bədəndəki hər hansı bir üzvün şişməsinə bənzəyir.

Şiş ağrısı yetişənədək çox güclü olur.

Qızdırma, həmçinin get-gedə şiddətlənir.

Şiş və qızdırma tam yetişdikdən sonra bütün bu mənfi hallar tədricən yavaşlayır.

Əgər xəstəliyin yetişməsi bütün əlamətləri ilə meydana çıxarsa, bu, xəstəliyin son həddi deməkdir.

Bu zaman şişin içərisində ağ irin (maye) əmələ gəlir və o hamarlaşır.

Kəskin qızdırma damarlarda yetişdikdən sonra isə sidikdə ağ və hamar çöküntü əmələ gəlir.

Azacıq mötədilləşmə meydana çıxsın, bu zaman tam yetişmə baş verər.

Ağ ciyər pərdəsinin iltihabı kimi sinə xəstəliyi zamanı xəstə çətin nəfəs alarsa, bu, yarımçıq yetişmənin əlamətidir.

Mötədil və asanlaşmış nəfəsalma tam yetişmənin əlamətidir.

Yarımçıq və tam yetişmənin üç əlaməti vardır.

Yarımçıq yetişmə zamanı sidik duru və ağ olur.

Tam yetişmənin başlanğıcı zamanı sidik saralır, qatılaşır, lakin hələ çöküntü görünmür.

İkinci yetişmə əlaməti zamanı sidik ifrazatının təzə və orta hissəsində ağ və hamar çöküntü bulanır olur. Bu, yarımçıq yetişmənin əlamətidir.

Və üçüncü yetişmə əlaməti zamanı sidikdə ağ, hamar və qatı çöküntü görünür. Bu, tam yetişmənin əlamətidir.

Yarımçıq yetişmə zamanı xəstəlik böhran vəziyyətindən çıxmır.

Belə xəstəlik zamanı sağlam və kök adamın sidiyində çöküntü açıq-aydın görünür.

Ariq və azyeyən adamın sidiyində çöküntü az olur və görünmür.

Yetişmənin əlamətlərini və xəstəliyin dərəcəsini digər hallarda da axtarmaq lazımdır.

Üçüncü bab xəstəlik böhranının öyrənilməsi haqqındadır

Böhran (krisis) yunan sözüdür və onun hərfi mənası "kəskin dəyişiklik" və ya "sərt dönüş" deməkdir.

Böhranla xəstəliyi iki müxalifə bənzədirlər. Belə ki, böhranla xəstəlik bir-birini tapır, qalibyyət uğrunda bir-biri ilə mübarizə aparır və sonda biri üstünlük qazanır.

Xəstəlik şiddətləndikcə, orqanizm qüvvə taparaq, onunla mübarizə aparır.

Əgər bədən qüvvəsi buna çatarsa, o zaman qalib gəlir.

Xəstəlik maddələri bədəni nüfuz etdikdən sonra orqanizm onun qarşısında aciz qalarsa, bu, bədənin zəifliyinə dəlalət edir.

Belə məlum olur ki, böhran xəstəliyin yaxşı və ya pis tərəfə dəyişməsidir.

Böhran altı cür olur:

Bunlardan biri odur ki, orqanizm xəstəliyi birdəfəyə dəf edir. Buna "yaxşı və tam böhran" deyirlər.

İkinci odur ki, orqanizm xəstəliyi birdəfəyə dəf etməkdə aciz qalır.

Bunların hər ikisi ağır və qısa müddətli xəstəliklər zamanı baş verir, kəskin olur və tez ötür keçir.

Üçüncü odur ki, təbiət maddələri yavaş-yavaş yetişdirərək, bir müddətdən sonra tam yetişmə həddinə çatdırır və dəf edir.

Buna "yetişib əriyən maddələr" deyirlər.

Dördüncü odur ki, orqanizm tədricən zəifləyir və maddələr xam qalır. Bir müddətdən sonra orqanizmin zəifliyi zahir olur və nəticədə xəstə vəfat edir.

(Ardı gələn sayımızda)

Tərcümə edən:
Zemfira MƏMMƏDOVA

Сергей Есенин

Прощай, Баку

*Прощай, Баку! Тебя я не увижу.
Теперь в душе печаль, теперь в душе искуз.
И сердце под рукой теперь, больней и ближе,
И чувствую сильней простое слово: друг.*

*Прощай, Баку! Синь тюркская, прощай!
Хладеет кровь, ослабевают силы.
Но донесу, как счастье, до могилы
И волны Каспия, и балаханский май.*

*Прощай, Баку! Прощай, как песнь простая!
В последний раз я друга обниму...
Чтоб голова его, как роза золотая,
Кивала нежно мне в сиреневом дыму.*

Май 1925

Sergey Yesenin'in "Прощай, Баку" şeirinin Azərbaycan dilinə altı tərcümə variantı

Ələkbər Ziyatayın tərcüməsi
(1955)

*Əziz Bakı, əlvida! Son görüşdür, əlvida.
Bir həyəcan, bir kədər könlümü etmiş vətən.
Ürəyim narahatdır bu ayrılıq çağında,
Adi dostluq sözünü hiss edirəm dərinədən.*

*Ey Azər övladının yurd-yuvası, əlvida!
Damarımda qan donur, gücdən düşür qollarım.
Ən xoş anlarım kimi çıxmaz yadımdan amma,
Xəzər dalğalarıyla, Balaxanı baharı.*

*Salamat qal, ey Bakı! Sən sadə bir nəğməsən,
Son dəfə öz dostumu qoy bağrıma basım, qoy!
İstərəm yasəmənə tüstülərin içindən
Qızılgül tək başını üzümə tərپətsin o!*

Əliqə Kürçaylının tərcüməsi
(1975)

*Əlvida, Bakı! Səni mən bir daha görmərəm.
İndi mənim qəlbimdə kədər, qorxu səsi var.
Ürəyim daha yaxın, xəstəhal vurur bu dəm,
Daha möhkəm duyuram-sadə dost kəlməsi var.*

*Əlvida, Bakı! Mavi türk səması, əlvida!
Qüvvədən düşürəm mən, damarımda donur qan.
Mən bir səadət kimi apararam məzaracan
Balaxanı mayını, Xəzər dalğasını da.*

*Əlvida, Bakı! Sadə nəğmə kimi əlvida!
Son dəfədir sıxıram sənəmə dostumu mən...
Onun başı qoy qızılgül kimi bu son anda
Yellənsin vida deyə yasəmənələr içindən.*

Rəfiq Zəkənin tərcüməsi
(1964)

*Əlvida, ey Bakı, vəfalı şəhər!
Səni mən bir də görmədim bəlkə!
Qəlbim eşqinlə çırpınar, döyünər,
Ey mənə mehriban olan ölkə!*

*Əlvida, ey Bakı, günəşli şəhər!
Ey şüalandıran fikirlərimi!
Mənə ilham verən səmavi Xəzər –
Məni tərک eyləməz məzara kimi!*

*Əlvida, ey Bakı, gözəl mahnı!
Susuram, səndən ayrılarkən mən.
Bir qızılgül tək ay qızıl başını,
"Əlvida! Əlvida!" deyək sən, mən...*

Firuz Mustafanın tərcüməsi
(2005)

*Səni görməyəcəyəm, əlvida, Bakı!
Qəlbimi sarıbdı kədər, qüssə-qəm.
Ürəyim köksündən çıxacaq sanki
Dostumsan-bu sözlər çıxır dilimdən.*

*Əlvida, türk göyü-əlvida Bakı!
Ürəyim sonuncu anları sayır.
Qəbrəcən könlümdə qalacaq bil ki,
Xəzər ləpələri, Balaxanı mayı.*

*Nəğmə tək, əlvida! Əlvida, Bakı!
Öpürəm mən gözü yaşlı dostumu.
Yasəmən tozunda qızılgül kimi
Əyilir köksümə başı dostumun.*

Əhməd Cəmilin tərcüməsi
(1974)

*Əlvida Bakı! Daha çətin bir də görüşək...
İgid könlümə dolan qorxudur, qəm-qüssədir.
İndi əlimin altda daha bərk sancır ürək,
İndi daha dərinədən duyuram ki, dost nədir.*

*Əlvida Bakı! Ey Şərq üfüqləri, əlvida!
İnan, qanım soyusa, taqətdən düşsəm də mən.
Aparıram, gedəcəm mənimlə ta qəbrəcən
Balaxanı mayı da, Xəzər dalğaları da.*

*Əlvida! Salamət qal nəğməli könül kimi!
Qoy mən son dəfə öpüm barı dostu, yoldaşı...
Bənövşəyi tüstüdə əyilsin qoy gül kimi
Dostun uğur diləyən, "yaxşı yol!" deyən başı.*

İsaxan İsaxanlının tərcüməsi
(2009)

*Əlvida Bakı! Bir də görməyəcəm səni, əlvida!
Açılmayır yenə könlüm, duyub hicran havasını.
Bax necə şiddətlə vurur əlimin altında ürək,
Yalnız indi anlayıram dost sözünün mənasını.*

*Əlvida, Bakı! Sən ey mavi türk səması, əlvida!
Damarımda donur qanım, tükənir bax gücüm mənim.
Ən xoşbəxt anlarım kimi apararam məzara,
Balaxanı «1 May»ını, bir də dalğasını Xəzərin.*

*Əlvida Bakı! Sadə, həzin bir nəğmə tək, əlvida!
Qoy son dəfə qucaqlayım, silim dostun göz yaşını.
Yasəmənə tüstülərin içindən bir qızıl gül tək,
"Yaxşı yol!" diləsin mənə, tərپədarək o başını.*

Servud ANDERSON
(ABS)

Mallarını satmaq üçün şəhərimizə gələn fermerlər küçələrdə nəsə bir canlanma yaradırlar. Şənbə günləri bu, daha aydın duyulur. Onların əksəriyyətinin uşaqları elə bizim məktəblərdə oxuyur.

Hetç Hatçinson da burda yaşayır. Onun şəhərdən üç mil aralıda yerləşən ferması kiçik olsa da, səliqə-sahmanına görə ad çıxarıb. Hetçin çox da böyük olmayan taxta evi həmişə rənglənmiş, meyvə ağacları ağardılmış olur. Tarlası isə, haçan baxsan, öz səliqəsiylə göz oxşayır.

Hetçin yaşı yetmişə haqlayıb. O, vaxtından gec evlənmişdi. Vətəndaş müharibəsindən evə ağır yaralı kimi qayıdan atası davadan sonra xeyli yaşasa da, iş qabiliyyətini itirmişdi və nə qədər ki, atası sağ idi, ailənin yeganə övladı olan Hetç təsərrüfat işlərində onu əvəz etməli olmuşdu.

Yaşı əlliyə çatanda Hetç özündən on yaş kiçik bir məktəb müəlliməsi ilə ailə qurmuşdu və bu izdivacdan bir oğulları dünyaya gəlmişdi. Müəllimə də Hetç kimi bəstəboy idi. Evləndəndən sonra onlar torpağa daha bərk

bağlanmışdılar. Bu bağlılığı yalnız adamların öz gündəlik paltarlarına bağlılığı ilə müqayisə etmək olar. Ümumiyyətlə, ailə sarıdan yarıyan bəxtəvər adamlarda mən bir cəhəti müşahidə etmişəm: onlar getdikcə bir-birinə oxşayır, hətta az qala eyni cür düşünürlər.

Uil Hatçinson sümüyü hələ bərkiməyən, lakin heyrət ediləcək dərəcədə güclü uşaq idi. O, bizim məktəbdə oxuyur, beysbol komandamızda çıxış edirdi. Şən, zarafatçı, həm də zirək olduğundan hamının xoşuna gəlirdi. Xüsusi qabiliyyətə malik Uil hələ yeniyetmə çağlarından məzəli rəsmlər çəkirdi. Onun çəkdiyi balıq, donuz, inək şəkilləri gündə-günaşıra gördüyümüz adamlara yamanca oxşayırdı. Mən o şəkilləri görməzdən qabaq adamların inəyə, ata, donuza, balığa bu qədər oxşadığını qətiyyənlə hiss etməmişdim.

Məktəbi bitirəndən sonra Uil Çikaqoya gedib rəssamlıq institutuna girdi. Çikaqoda onun xalası yaşayırdı. Bizim yerlimiz Hel Ueymen də orda olurdu – o, Çikaqoya Uildən iki il qabaq getmişdi və universiteti bitirib təzədən doğma şəhərimizə qayıtdı, orta məktəb direktoru vəzifəsində işləməyə başladı.

Əvvəllər Hellə Uill elə də yaxın deyildilər, çünki Hel Uildən bir neçə yaş böyük idi. Amma Çikaqoda tapışib dostlaşmışdılar; kinoya, teatra birgə gedirmişlər. Sonralar Hel mənə danışdı ki, tez bir zamanda Uil Çikaqoda hamının sevimlisinə çevrilib. O, gözəl oğlan idi və institut qızlarının çox xoşuna gəlmiş.

Hel danışdı ki, onu az qala hər axşam bir yerə qonaq çağırırdılar. Öz məzəli rəsmlərini isə Uil tez bir zamanda satıb əməlli-başlı qazanmağa başlamışdı. Rəsmlər reklamın əsl malı olduğundan yaxşıca qazanc gətirirdi, belə ki, Uil, hətta evə də pul göndərə bilirdi.

Doğma şəhərə qayıdandan sonra Uilin yaşlı valideynlərinə baş çəkmək üçün Hel tez-tez fermaya yollanırdı. Özü də qocaların yanına istədiyi vaxt gedirdi: gündüz də, axşam da; piyada da, maşınla da. Söhbət isə həmişə Uildən olurdu. Qocaların öz övladlarına dərin sevgisi Heli heyrətə gətirirdi; onlar bütün günü Uildən danışmağa hazırdılar. Şəhər camaatıyla, elə qonşularla da çox az ünsiyyət saxlayan bu adamlar obaşdan gecə yarıya kimi, bəzən, hətta aylı gecələrdə də yorulmaq bilmədən işləyirdilər. Hel deyirdi ki, qarı axşam yeməyini verəndən sonra əksər vaxt onlar təzədən tarlaya yollanırdı və işlərinə davam edirdilər.

Hel fermada görünməyə macal tapmamış, ikisi də işi yarımçıq qoyub ona sarı tələsirdi. Qoca qabaqda gedirdi, qarı da arxasınca yüyürdü. Onlarda həmişə təzə məktub olurdu; Uil hər həftə evə kağız yazırdı.

- Biz yenə məktub almışıq, mister Ueymen! - Hetç əlini yelləyə-yelləyə elə uzaqdanca qışqırır, nəfəsi tənqiyən qarı da eyni sözləri təkrarlayırdı:

- Mister Ueymen, biz yenə məktub almışıq!

Sonra onlar məktubu gətirib ucadan oxuyurdular.

Uilin məktublarının tayı-bərabəri yoxmuş. Hel deyirdi ki, Uil kağızda şəkil çəkməyə də tənbellik etmirdi. Şəkilləri öz gündəlik həyatından, gördüyü adamlardan çəkmiş, ömründə şəhər görməyən qocaları isə hər şey maraqlandırır, hər şey heyrləndirirdi.

Sonra onlar Helin üstünə düşüb şəkillərin mənasını aydınlaşdırmasını tələb edir, Uilin yaşayışı barədə ən xırda şeyləri belə öyrənmək istəkləri ilə eynən balaca uşağı xatırladırlar. Hər məktubda Uil qocaları şəhərə dəvət etsə də, Hetç deyirdi:

- Yox, biz ora gedən deyilik. Bəyəm biz gedə bilərik?

Hetç ömründə fermadan qırağa çıxmamışdı; ferma isə qayğı tələb edən işdir: gərək həmişə bir əlin üstündə olsun.

- Bəs inəyi kim sağacaq? - o soruşurdu.

Özündən və qarısından başqa inəklərə kiminsə əli dəyə biləcəyini Hetç heç ağılna da gətirməzdi. Nə qədər ki, canı sağ idi, razı olmazdı ki, təsərrüfata özgəsi nəzarət eləsin. Onlar öz fermalarını çilgün bir qışqançılıqla sevirdilər.

- Hə, bunu izah eləmək çox çətin məsələdir, - Hel köks ötürüb susdu, ancaq mən hiss elədim ki, o özü qocaları yaxşı duyur və çox yaxşı başa düşürmüş.

Bir yaz gecəsi Hel mənə yazdığına ağır xəbərlə gəldi: Uil ölüb!

Telegram Hetç Hatçinsona göndəriləndə, gecələr dəmir yolunda növbə çəkən teleqrafçı onu gətirib Helə vermişdi. Sonradan məlum oldu ki, hadisə baş verən axşam Uil qonaqlıqda imiş, qayıdanbaşa isə maşını aşırırmışdı; güman ki, kefli imişlər.

Hel xahiş elədi ki, qocaların yanına birgə gedək. Mən öz maşınımı təklif elədim, ancaq Hel razılaşmadı, piyada getməyi məsləhət gördü. Heç şübhəsiz ki, vaxtı uzatmaq istəyirdi.

Nə isə, yola düzəldik. İliq bir yaz gecəsiydi. Mən o gecənin hər anını xatırlayıram: təzəcə yaşılşan yarpaqları da, üstündən adladığımız çayları da. Ay işığına qərç olmuş sular elə bil canlı idi. Biz ağır düşüncələr içində addımlayırdıq. Nəhayət, fermaya çatdıq. Mən elə yoldaca durdum, Hel qapıya yönəldi. Qulağıma uzaqdan it ulaması və ağlayan uşaq səsi gəldi. Hel qapının qarşısında on dəqiqəyəcən dayandı. Sonra qapını döyməyə başladı. Yumruğunun səsi mənə çox dəhşətli gəlirdi, elə bil top guruldayırdı.

Hetç qapını açdı və mən Helin hər şeyi qocaya necə birməfəsə söylədiyini eşitdim. Mənə hamısı aydın idi. Gəldiyimiz yol uzunluğunu Hel hər sözü bir-cə-bircə düşünmüşdü. Düşünmüşdü ki, qocanı bu xəbərə yavaş-yavaş hazırlasın. Ancaq qapı açılanda hər şeyi unutmuş və hamısını birdən, özü də qocanın birbaşa üzünə söyləmişdi.

Vəssalam.

Hetç dinmədi, heç cıncırı da çıxmıdı. Onun əynində uzun gecəköynəyi vardı. Qapı açıq idi. Kandara ay işığı düşmüşdü. Sonra qapı bərkədən çırpıldı və Hel bu üzə qaldı. Bir qədər eləcə durub sonra mənə yanına qayıtdı.

- Be-lə!..

- Be-lə!..

Biz qaranlıqda dayanıb qulaq kəsilmişdik. Evdən heç bir səs-səsmir eşidilmirdi. On dəqiqə, bəlkə də yarım saat keçdi. Biz kirimişcə dayanıb dinləyirdik. Eləcə boylana-boylana, nə edəcəyimizi bilmədən dayanıb qalmışdıq. Gedə də bilmirdik.

- Ağır dərdidir! - Hel pıçıldadı.

Mən onu anladım: qocalar Uilin ölümü barədə ömür-billah düşünməmişdilər, bunu heç vaxt ağıllarına gətirməmişdilər. Xeyli vaxt keçəndən sonra birdən Hel dirsəyimə toxundu:

- Bir bax!

Evdən ağa bürünmüş iki fiqur çıxıb anbara doğru getdi. Biz sonradan bildik ki, Hetç həmin gün axşamcaın torpağı şumlayıbmuş. Az keçmiş onlar anbardan çıxıb, tarlaya tərəf üz qoydular. Biz həyətdən adlayıb, anbarın kölgəsində gizləndik.

Onlar hər ikisi ağ gecəköynəyində idilər: qocanın əlində toxumsəpən vardı, qarı isə çuvalı götürmüşdü. Və yeganə oğullarının ölüm xəbərini alan bu adamlar indi ay işığında qarğıdalı əkiridilər.

Bu elə dəhşətli bir mənşərə idi ki, qorxudan tüklərim biz-biz olmuşdu. Səpini qurtarandan sonra gəlib bir az çəpərin qırağında oturdular, ayaqlarının dincini aldılar. Hər şey sükut içində baş verirdi.

Mən ömrümdə ilk dəfəydi hansısa həqiqəti dərk etdim. Ancaq çətin ki, anladığım o həqiqətin nədən ibarət olduğunu izah edə bilim. Bu, adamların torpağa canla-qanla bağlılığına aid bir şeydir. Mən səs-siz bir qışqırq eşidirdim – torpağa toxum səpən qocaların harayını. O gecə həyat təzədən göyərsin dey, qocalar toxum əvəzinə torpağa ölüm atır, ölüm basdırırdılar. Şübhəsiz ki, torpaqdan nəsə umurdular. Ancaq bunun nə xeyri vardı?

Onlar tarlanın ömrünü öz ölmüş oğullarının ömrü ilə bağlamaqda nəyə çalışırdılar – sözlə izah etmək çətin. Mən yalnız onu bilirəm ki, biz dözə bildiyimiz qədər dayanıb, sonra sakitcə çıxıb getdik. Ancaq çox güman ki, qocalar o gecə torpaqdan gözəldikləri şeyi almışdılar, çünki Hel ertəsi gün, meyiti necə gətirmək barədə məsləhətləşməkdən ötrü fermaya gələndə qocalar hər ikisi heyrət ediləcək dərəcədə sakit görünürdü. Hel belə düşünürdü ki, onlar yaşamaları üçün zəruri olan nəyisə tapmışdılar.

- Hə, onlara ferma, bir də həmişə oxumaları üçün Uilin məktubları qaldı, - deyər Hel köks ötürdü.

Çevirən: Mahir N.QARAYEV

Tomas VULF

1920-1923-cü illər

Əyalətçiliyin ən müxtəlif növləri mövcuddur. Yeni İngiltərə əyalətidir, amma bunu dərk eləmir; Orta Qərbi əyalətidir, bunu dərk eləyir, bundan da bərk utanır; Cənubsə – ah, İlahi! – əyalətidir, bunu bilir, amma vecinə almır.

Ədəbiyyat, istəsək də, istəməsək də həyata münasibətdə tənqidi mövqə tutur. Bu tənqidilik ya birbaşa, ya dolayısıyladır. Bu, dramlara daha çox aiddir. Əgər biz doğrudan da əsl ədəbiyyat istəyiriksə, ondan sənətkarın istedadı heç bir hüddud tanınamalıdır. Onu "qıcıqlandırıcı məsələ" olduğuna görə irqçi problem materialı əsasında pyeslər yaratmaqdan çəkəndirmək olmaz. Sənətkardan sosial seçimdə şiltaq varlıq eləməklə bağlı hər hansı bir cəhd onun özünü də, sənətini də öldürür. Əgər bütün bununla hesablaşmaq istəmiriksə, onda hələ sənəd səviyyəsinə qalxmamışıq, həqiqi ədəbiyyata da layiq deyilik [...]

Sonra həmin suala cavab verməyə çalışmaq üçün göy qübbəsində "niyə" sualını yazmaq bizim üçün nəzərdə tutulmayıb.

Amma bəyəm sən sənətkar deyilsən? Onda sənətkar həyatı yaşa.

1924-1925-ci illər

"Uilss" barədə:¹ "Kitab özünün zahiri formasızlığıyla forma qazandı" - kağız üzərindəki bu mürəkkəb ləkəsi mənə "Çar Edip" in sərlövhəsindən artıq bir şey demir. Həmin formanın böyük ustad qələmindən çıxmış şeylərin nəcibliyini alıb-almaması daha vacibdir: "Uilss" həmin nəcibliyə malik deyildir, bu mənada da əhəmiyyətli, gözəl əsəri kimi diqqəti çəkmir. Əgər kitab həm də mənalıdırsa, bu fakt yox, əlamətdir. Vyana Adamın² qarşısında səcdə eləyən kəməğillər onu qəbul eləməyə hazır idilər, ona görə də həmin kitab işiq üzü gördü.

1926-cı ilin oktyabrı – 1927-ci ilin sentyabrı

Köhnə formalardan, köhnə dildən yoruldum; son üç gündə yetərincə sadə bir şey üzərində düşünürəm – biz daha dərinə getməliyik, dili özünün ilkin, çılpaq şəklində axtarmalıyıq – Konrad da, "Uilss" də Coys da buna aradabilir nail olur; bu nisbətən sadədir, amma heyrotamiz təsəsrət oyadır. Nəsrin binasını daş-daş ucaltmaq lazımdır.

1927-ci ilin payızı – 1928-ci ilin sentyabrı

Hər birimizə bu dünyada xüsusi yer ayrılıb-ayrılmamasından asılı olmayaraq, biz o yeri tutmalıyıq, biz təslim olmamalıyıq. Biz özümüzədən baş açmalıyıq, mənasız mübahisələrdə, rəqabətdə, dava-dalaşda boş yerə güc sərf eləməməliyik. Mən dünyadakı yerimdə get-gedə daha dərin kök salıram – onun axırda necə olacağını bilmirəm, amma necə olur-olsun, hissələrin qarışığından nizamlı batini həyat yaratmalıyam...

25 oktyabr – 15 noyabr 1928-ci il

Get-gedə daha artıq inanıram – böyük yazıçı olmaq üçün sadələşmə bir kəs olmalıdır. Tolstoy barədə öyrəndim ki, o, əlinə qəzet almırmış, öyrəndim ki, evdən gedib, yeddi il kəndlilərin arasında yaşayıb, altı il də Aleksandr Dümanın romanlarından başqa bir şey oxumayıb. Məhz belə bir adam böyük əsər yaratmağa qadirdir. Az qala, əminəm ki, o, öz təcrübəsilə buna borcludur.

Zəmanəmizin böyük peyğəmbərlərindən biri Bernard Şounu çoxları əməlli-başlı iləhiləşdirirlər ki, o, guya hər şeyi, yaxud demək olar ki, hər şeyi bilir. Şounun oxuduğu kitabıyla sezə bildim ki, o, çox güman, Şekspiri oxuyub, amma o qədər də diqqətlə oxumayıb, İbseni çox diqqətlə oxuyub, Karl Marksın ona dərin təsir göstərən əsərlərini, fabianlıların traktatlarını, eyni zamanda mister və miss Sidney Uebbin³ əsərlərini oxuyub.

16 noyabr – 7 dekabr 1928-ci il

Yəqin ki, ən yaxşı novellaçılar fransızlardır. Onlardan sonra ingilislərdir. Fransız dilinin özünün quruluşu hekayəyə meyillidir. O dil şəffaf, dəqiq, sürətlidir. Formanın şəffahlığı, sadəliyi fransızların xüsusi diqqət yetirdikləri cəhətdir. Renan ona nizam-intizam bəxş eləyən, onu sözə qənaətlə yanaşan hər şeyi qazanmağa məcbur eləyən fransız dilinin qarayaxa ciddiyətinə nə qədər borclu olduğunu deyirdi.

"Ancaq "ən yaxşı əsərləri oxuduqları" iddiasında olan adamlar, hesab edildikləri kimi, heç də yekəxana deyillər. Onlar axmaqdırlar. Ruhun intizarı – ən yaxşı şeylər barədə bilməkdə deyil, onları tapmaq daha vacibdir. Mənə bu qədər çətinliklər törədən şərait, nüfuzlu müəlliflərə dərin inamsızlıqdan yaranır. Mən güman elədiyim kimi, milyonlarla unudulmuş kitabların təkində basdırılmış xəzinələri arzulayıram, bununla yanaşı, ağıl mənə deyir, həmin basdırılmış xəzinələr o qədər azdır ki, əziyyətli qazıntılara dəyməz [...]

28 yaşım var – bu müddətin üçdə birini yuxuda keçirdim, o biri üçdə ikisini yedim, oxudum, arzuladım, təsadüfdən-təsadüfə yaratdım.

7-20 dekabr 1928-ci il

Sənətin kimə – az qismə, yaxud hamıya ünvanlandığı barədə sözsöhbət mənə mənasız görünür. Sənətkarı az adamın sevdiyi və oxuduğu, eynilə də hamının sevdiyi və oxuduğu, eynilə də hamı sevdiyinə görə pis olduğunu iddia eləmək əyalətsayağıdır. Dikkens və Dostoyevski hamı üçündür. Donn, Verlen, Stendal və Kolric azlar üçündür.

21 mart – iyun 1929-cu il

[...] Bir neçə dəfə oxumuşam ki, azgın oğulun tövbəsi mənavi yox, maddi - mənası nə demək olur-olsun, - şərait üzündən baş verib. Amma bu nə deməkdir? Azgın oğul nəyi tövbə eləyir? O, öz səfehliyini tövbə eləyir. O səfehlik nədən ibarətdir? Özünü aldatmağa imkan verdiyindən. Bunu qəsdənmi eləyib?

Yox, əlbəttə, yox. Kimsə özünü şüurlu sürətdə aldatmır. O, neylədi axı? O, atasından yalvarıb aldığı pulu kef həyatına xərclədi. Niyə? Məndən ötrü bu gərgin insan tarixçəsinin mahiyyətinin özü və ən maraqlı tərəfi də elə burda gizləni.

Oktyabr 1929-cu il – yanvar 1930-cu il

Gözəl, özünə cəlb eləyən kitabı on altı yaşlı oğlan-qızların maraqlarının ölçüləri ilə ölçmək olmaz. "Həyatda qorxunc yox, gözəl bir şeyi əks etdirməli", "daha çox cirkabı yox, həyatın saflığını, gözəlliyini əks etdirməli".

Görünür, buna ancaq onunla etiraz eləmək olar ki, həyat öz-özülüyündə həm gözəl deyil, həm dəhşətli deyil - həyat bizim üstümüzədən aşıb keçən nəhəng dalğaya (Dostoyevskini xatırla) oxşayır.

Güman ki, kimsə pul xətrinə yazır, yazıçılıqla pul qazanmağın yolunu bilir. Mənə elə gəlir, necə yazıldığını bilsəydim, mən də pul xətrinə yazardım. Amma, düz sözümdür, mən bunu bilmirəm.

Bəs niyə yazırıq axı? Məncə, çoxumuz şöhrət xətrinə yazırıq. Amma şöhrət barədə təsəvvürümüz dəyişkəndir. Yəqin, yazdıqlarımızın iki-üç nəfərin oxuyacağını bilsək də, yazmağa davam eləyərdik.

Fevral – may 1930-cu il

Doğulmaq, yaşamaq, ölmək – bizzə özümüzlə elə hey mənasız sözləşməyə sərf eləyirik; indi o ovqatdayam ki, [...] başqa adamların gülməli mənasız sevincləri mənə yaralayır, öz sevinclərimə, mənə heç bir ləzzət vermir. Güc də elə bundan ibarətdir: bütün oynayan əsəbləri ağlagəlməz iradə qüvvəsilə yığışdırmaq, bir yerə toplamaq, sınaqdaki ürəkbulandırıcı zəifliyə, qarındakı ağırlığa üstün gəlmək, başqası əldən düşəndə də özünü tamamilə sərf eləmək. Güc həm də başqa şeydədir: əgər sən uğursuzluğa məruz qalsan da – bir anlığa, ya da həmişəlik – bununla belə, yenidən döyüşməyə hazır ol.

20 may – 12 avqust 1930-cu il

İnsan – dünyada hər şeyin yox, hər şeydən əvvəl özü-özünün ölçüsüdür. O, çox şey azulaya bilər, onun cəhdlərinin, bilik ehtiyatının genişliyi, dərinliyi çox ola bilər. Amma o, hər şeyi nə dərk eləmək, nə də görmək iqtidarındadır. İnsanda rahatlıq, dinclik bilməyən yeganə şey – ağı və həyat yanğısıdır. Onlar əbədi, dəyişməzdir, amma insanı cəhənnəm əzablarına məhkum eləməyə qabildir. İnsanın böyüklüyü də elə bundadır: mübtəlalıq onu həm ucalda, həm məhv eləyə bilər.

Sevgi həyat və ölüm, aclıq və ehtiras üzərində tək zəfər çalır. Sevgi ağılsızlıqdan və xəstəlikdən başlayır, amma mənavi aydınlığa, gözəlliyə aparıb çıxarır.

Bununla belə, ədəbi şübhə hələ də bizimlədir, həmişə bizdə də olacaq. Amma sevgidən boyun qaçırmayacağıq, onu təsdiq eləyəcəyik. Sevgidə hüduzsuz inam, sonsuz "hə" var. Sevgi müdrikliyi heç vaxt, heç bir formul tələb eləməyib.

Unudulmuş sözlər! Unudulmuş simalar! Niyə onlar bizdən ötrü bu qədər gözlənilməz tərzdə yoxluqdan peyda olurlar; niyə, az qala, yaddaşımızdan silinmiş bütöv parçalar yenidən dirilirlər, zamanı ələ salırlar, insanı günlərinin ötürülməsi ilə cımadırlar, o, artıq iyirmi ildə açmadığı qapıdan içəri girəndə, ev sahibini elə əvvəlki yerindəcə – ona, "Gününüz xeyir, ser" deyən ev sahibini – görürsünüz, budur, artıq illərin yükü çiyinizdəndən atılıb, siz cavabında "Gününüz xeyir" deyən cavan sas eşidirsiniz; elə həmin məqamda da əməlli-başlı dəlilik yağan nəzərlərimizi güzgüyə qaldırırıq, qarşımızda gəncin sifətini yox, qırıqlı dəri, çox yorğun gözlər, hamısı taxta dişlər, dava-dalaşda dönə-dönə sınımış iri ayri burun görürük, gününüz xeyir! Gününüz xeyir! Unudulmuş sözlər; unudulmuş üzlər – yox, yox: unudulmuş və itirilməmiş, - onlar istənilən anda yoxluqdan peyda olmağa, bizi qaraya-xa təqibə qadir əbədi əlamətlərdir [...]

¹ Ceyms Coysun romanı

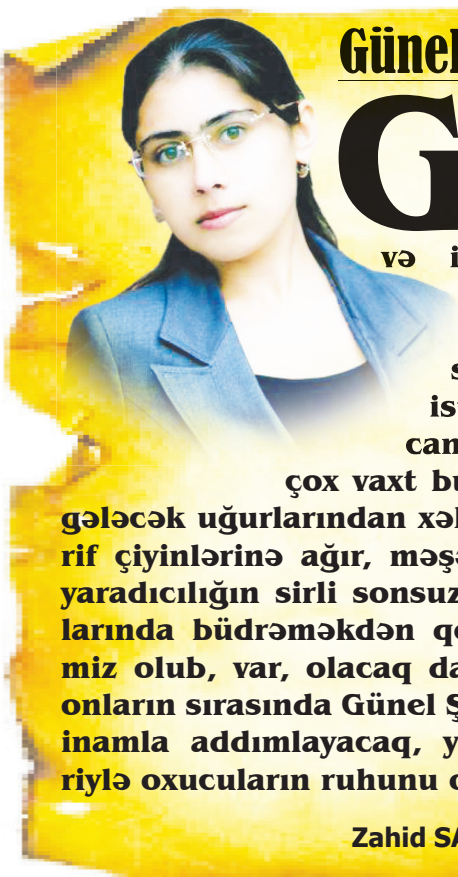
² Filosof Ziqmund Freyd nəzərdə tutulur.

³ Sidney Ceyms (1859-1947) və Beatrisa (1858-1943) Uebblər – ingilis yazıçı, publisist və sosioloqları

Tərcümə etdi: N.ƏBDÜLRƏHMANLI

Qeyd dəftərçələlərindən

Günel Şamilqızı

Günel Şamilqızı Sözü oxşaya-oxşaya, üfürə-üfürə, min bir nəvazişlə şeirə gətirməyə çalışan gənc və istedadlı şairlərimizdəndi. Şeirlərindən görünür ki, mübhəm Sözüün üstündəki sehri kölgələri həmişə öz istedadının işığıyla əritməyə can atır. Sevindirici də odur ki, çox vaxt buna nail olur. Bu isə, onun gələcək uğurlarından xəbər verir. Heç şübhəsiz, zərif çiyinlərinə ağır, məsəqqətli şair yükü götürən, yaradıcılığın sirli sonsuzluğa aparan dolanbac yollarında bürüməkdən qorxmayan qadın şairlərimiz olub, var, olacaq da. Ümid edirəm ki, onların sırasında Günel Şamilqızı da inamla addımlayacaq, yeni şeirləriylə oxucuların ruhunu oxşayacaq!

Zahid SARITORPAQ

Məlikməmmədə

Sən mənim quyuma xoş gəldin, oğlan,
Məni saçlarımdan asıb bu nağıl.
Alma axtarırdı sənə verməyə
Bir quyu dibində azıb bu nağıl.

Bir div saçlarıma toxunan gündən
Uzanıb, uzanır bu edam, oğlan.
Mən bu div oğlanla tükəndim, bitdim
Sənə küllüm qaldı, ay adam oğlan.

Düşmənlər Məlikməmmədə,
dost Məlikməmmədə,
Çıxart bu quyudan "sonra"larımı.
Sənin barmağında duz qalıb, oğlan,
Göynədir mənim də yaralarımı.

Alnımda yazılar yaman gündədir
Bu qara sözləri kim ağardacaq?
Bütün quyuların dərinini mənəm
Məni öz içimdən kim çıxardacaq?

Bu nə pis yuxudur, ayılmaq çətin,
Hər gün diri olmur sağ görünənlər.
Nolar, qoçların rənginə baxma,
Həmişə ağ olmur ağ görünənlər.

Bu yerin üstündə o qədər dərd var,
Quyu dərdlərimin izi itərmiş.
Bir simurq lələyi yandırdıb yetiş,
Sənin qardaşların divdən bətərmiş.

Sən mənim quyuma xoş gəldin, oğlan,
Məni saçlarımdan asıb bu nağıl.
Alma axtarırdı sənə verməyə,
Bir quyu dibində azıb bu nağıl.

Lal tülkünün mahnısı

Evimin küncündə toz yoxdu, qonaq,
Mən küncə qısılib gözlədim səni.
Bu birdir, bu iki, bu üç, bu da dörd
Ardını saymağa səslədim səni.

Balaca otaqlar qatdı başımı
Bu boyda tələni ev bilib gəzdin.
Malasız divarda daş adamları
Bilmədən söykəlib o qədər əzdin...

Kaş Allah mənə də dil verəydi, dil.
Deyəydin, ay yolçu, adını söylə,
Bilim ki, bir ömür kimi gözlədim?
Kimdir gəlib çıxan bu möcüzəylə?

Qorxudan güzgüyə baxa bilmirəm Bütün günahlarım mənə oxşayır

Deyəydin, ay qərib, yuxuma qurban,
Ayl, bağrımdakı yaranı bağla.
Mən səni ölməyə çağırمامışam,
Yatma, dirəyim ol, evimi saxla.

Ömrümdə bir dəfə tülkü olmazdım
Sindəmdə sızlayan yalan yeridir.
İndi doğrunu da səssiz deyirəm:
– Bura qanadların sınıyan yeridir.

Hanı mənim səsım, hanı, İlahi?
Onu səsləməkdən batdı, bilmədim.
Hanı mənim ruzım, hanı, İlahi?
Bu yazıq acımdan yatdı, bilmədim.

Bu gün qonağıma nə verə bildim,
Sabah ayılmağa nə gücü olsun?
Mənim stolumun üç ayağı var,
Üçü də istəmir dördüncü olsun.

Bəlkə yuxu bildin bu qonaqlığı,
Bəlkə də unuttun nə dediyimi.
Xörəyi nimçədə soyuyun durnam,
Ya ac qal, ya sındır öz dimdiyini.

Məni unutmağa nə var ki, dostum

Mən bir iş bilirəm, hamı bacarır
Yorğanın altında ağlamaq kimi.
Bu gün böyütdüyün təkliyi sabah
Torpağın altında saxlamaq kimi.

Bu gün istiotun vətəni mənəm,
Bu gün işim-peşəm acı salmaqdı.
Bu gün bildim, dostum, ən böyük arzum:
Hamıyla heç kimsiz – tənha qalmaqdı.

Çoxdan susadığım rahatlıq varmı,
Bütün dostlarımla unutmaq kimi.
Sonra təmiz-təmiz yalan danışmaq...
Azad! Öz-özümü aldatmaq kimi.

İnan ki, payız da qış kimi şeydir,
Təklidə hər fəsil bir cür soyuqdu.
Amma soyuğun da öz ləzzəti var
Çoxdandır istidən bağrım oyuqdu.

Məni unutmağa nə var ki, dostum,
Daha yaddaşında qala bilmərəm.
Sənin nə vaxtını, nə ürəyini
Sənin heç nəyini ala bilmərəm.

Mən sizi vaxtımdan əvvəl görmüşəm
Gecdir, mənə görə eynək taxmayın.
Şəhərin alnına elan vurmüşəm
Vurmüşəm ki: "Heç vaxt mənə baxmayın!"

Beliniz bükülər, bir az alçağam
Sığmazsınız içinə, qəlbim kiçikdi.
Bizdə meyvələri kal dərər külək
Sınımış budaqların şirəsi çiydi...

Məni unutmağa nə var ki, dostum!

Quş

Nədi dimdiyindəki?
Mənim ağıllı quşum.
Bu ət sənə haramdır
Qanadı xallı quşum.

Səni ulduz sandılar
Əridin, itdin, Ay quş.
Göründüyümdən gözəl
Ola bilmədin, ay quş.

Qanadına xal düşür,
Hamı deyir ləkədi.
Dimdiyini açma heç,
Bu dünya bir tikədi.

Axı, sənin ac arzun
Burda olmaz çin, quşum.
Qarğaya bənzəyərsən
Mənim göyərcin quşum.

Qış yenə də qar qusur...
Burda qəmlər qədimdir.
Burda qumrular ölüb,
Burda quşlar yetimdir.

Uç get, qanadlı gözəl.
Bu yer tanımır səni.
Tamsa göy tanıyar,
O da qınamır səni.

Sevdiyim adam hələ
Yeriməyi öyrənir.
Uçmalı dərdlərini
Sürüməyi öyrənir.

Təksən, balacam mənim.
Nə "lar"san, nə də "lər"sən.
Bu adam sənlik deyil,
Zəhərlənib ölərsən.

Nədi dimdiyindəki?
Mənim ağıllı quşum.
Bu ət sənə haramdı
Qanadı xallı quşum.

Günah və güzgü

Daha səhvlərini saya bilmirəm,
Ən balaca rəqəm minə oxşayır.
Qorxudan güzgüyə baxa bilmirəm
Bütün günahlarım mənə oxşayır.

Gecə günahları qara rəngdədir,
Səhərlər günahdan dan iyi gəlir.
Hər gecə dünyada bir güzgü sınır,
Hər səhər burnuma qan iyi gəlir.

Bilmirəm, bilmirəm kim-kimi yeyib,
Mən günah olmuşam, günah mən olub?
Xırda səhvlərini səhv saymamışam,
O vaxtdan böyüyüb, "CİK"lər "ƏN" olub.

Saçımda bir əlin günahı yatır,
Gözlərim bir gözüün günahı payıdır.
Çoxdandır təqvim də təzələnmiş heç,
"GÜNAHLAR İLİ"nin "GÜNAH AYI" dır.

İnsanlar insana bənzəmir daha,
Çoxalır dünyaya gələn günahlar.
Başına haranın daşını töksün?
Günah olduğunu bilən günahlar.

Görəsən, çoxdurmu mənim kimisi?
Güzdə özünə baxa bilməsin.
Yıxılıb tövbənin ətlərinə,
Bircə yol üzünə baxa bilməsin.

Mən də öz güzgümü sındırdım dünən
Yenə də burnuma qan iyi gəlir.
Bu günsə tavandan bir ip asmışam,
Baxanda adamın ölməyi gəlir.

Paltar

Yad paltarda keçən ömür
Allah bilir, hara axır.
Bu bədən həmin kimidimi?
İçində ruhum darıxır.

Mən alanda təptəzəydi,
Bir-bir qırdım düymələri.
Öz ruhumun paltarına
Özüm vurduğum döymələri.

Əzdim, ütüyə gəlmədi
Sonra kimsə tapdaladı.
Ətəyindən tutdu divlər,
O tüpürdü, bu yaladı.

Düz sol döşümün altından
Sökülür, çürüyür indi.
Başdan ayağa ləkədi
Yuya bilmirəm, mən pinti.

Hanı bu paltarın rəngi?
Yazdı, qışdı bomboz qalıb.
Mən tikirəm, o sökülür
Elə sapım da az qalıb.

Bu yaşda bu qədər yamaq.
Ağırdı, iynəm, ağırdı.
Bu gün də yamaq vururdum,
Bu gün də Allah baxırdı.

OSKAR mükafatı

○ "Oskar" Amerika Kino Akademiyasının illik mükafatıdır. Onun təqdimat mərasimi onlarla ölkənin efirində canlı yayımlanır.

Yaranma tarixçəsi

1927-ci ildə "Metro-Goldwyn-Mayer" şirkətinin rəhbəri Luis Bart Mayer kino sənətinin inkişafı naminə fəaliyyət göstərəcək qurum yaratmaq ideyasını dostları ilə bölüşdü. Bir həftə sonra - 11 yanvar 1927-ci ildə isə Mayer kino xadimlərinin iştirak etdiyi ziyafətdə Kinematografik Sənət və Elm Beynəlxalq Akademiyasını yaratmağı təklif etdi (sonradan hüquqşünasların təklifi ilə "beynəlxalq" sözü ixtisar olundu). İdeya dəstəkləndi və sənədləşmə işləri başladı.

Akademiyanın ilk prezidenti Duqlas Ferbenks oldu. Həmin ilin mayında qurum qeyri-kommersiya müəssisəsi kimi işə başladı.

1940-cı ildə Ferbenks, on bir il sonra isə Mayer fəxri "Oskar" mükafatına layiq görüldülər.

Qızıl cəngavər heykəli

Akademiya üzvləri kinematografiyadakı uğurları fərqləndirmək üçün illik mükafat təsis etdilər. Onun qalibi səsvermə yolu ilə müəyyənləşməli idi.

Mükafatın - heykəlcinin dizaynı üzərində "MGM"-in art-direktoru Sedrik Gibbons işlədi. Bu, kinolent üzərində dayanmış qılınclı cəngavər idi. Sonradan memar Corc Stenli onun heykəlini yaratdı.

Bu gün də cəngavərin dayandığı postament - kinolentin üzərində beş çıxıntı (akademiyanın beş ilkin şöbəsi - prodüserlər, rejissorlar, ssenaristlər, aktyorlar, texniklər) qalmaqdadır.

Yeri gəlmişkən, S.Gibbons özünün dizaynının verdiyi mükafatdan düz on birini alıb, bu mənada o, yalnız Uolt Disneydən geri qalır. İkincinin hesabında 26 qızıl cəngavər var.

II Dünya Müharibəsi illərində hər kiçik metal parçası belə cəbhədə lazım olduğundan, heykəlcik gipsdən hazırlanırdı. Üç il belə davam etdi. Sonra akademiya yenə qızıl suyuna salınmış metala müraciət etdi.

Maraqlı burasındadır ki, heykəlcik itər, oğurlanar və ya satılırsa, akademiya onu yenidən sahibinə qaytarmağa borcludur. Bunun üçün də əvvəlcədən əlavə dublikatlar hazırlanır. Üstəlik, bəzən bir nominasiya iki şəxs arasında bölüşdürülür.

Heykəlcinin hündürlüyü 34 santimetr, çəkisi 3.8 kiloqramdır.

"Oskar"ın adı

Bu kino mükafatını dünyada "Oskar" kimi tanıyırlar. Amma ilk əvvəl cəngavər heykəlciyi "fərqləndirici mükafat" adlanırdı.

Deyilənə görə, akademiyanın kitabxanacısı Marqaret Herrik (sonradan icraçı direktor oldu) ilk dəfə heykəlciyi görəndə onu babası Oskara bənzətirdi. Sonradan, 1934-cü ildə Hollivud kino tənqidçisi Sidni Skolski ən yaxşı qadın rolu kateqoriyasında Ketlin Helbernin qələbəsi barədə məqalə yazanda mükafatı "Oskar" adlandırdı. Beləliklə, "Oskar" adı dünyada tanındı.

Yalnız 1939-cu ildə Amerika Kino Akademiyasının mükafatı rəsmən "Oskar" adlanmağa başladı.

Heç bir sürpriz

Əvvəlcə heykəlciyin təqdim olunması yalnız formallıq idi, heç bir intriqa yox idi, çünki qalibləri üç ay əvvəlcədən elan edirdilər. Növbəti il hər şey dəyişdi, amma akademiya yenə də səsvermənin nəticələrini gizli saxlamağı lazım bilmirdi. Siyahı qəzetlərə təqdim edilirdi. 1940-cı ilədək belə davam etdi, o zaman "Los-Anceles Tayms" ("Los Angeles Times") razılaşmanı pozdu və mərasim başlanandan əvvəl işıq üzünə axşam buraxılışında siyahını dərc etmədi. Növbəti il Akademiyanın siyasəti dəyişdi, qalibləri artıq yalnız səhnədən elan edirdilər - aparıcı zərfi açıq və oradakı adı oxuyurdu. Həmin sistem bu gün də aktualdır.

Mükafatı ilk dəfə alman aktyoru Emil Yanningqs ən yaxşı kişi roluna görə alıb. Emil təqdimata qədər vətənə dönməli olduğundan ona heykəlciyi tədbirdən əvvəl veriblər.

Səsvermə

Hər il dekabrın sonunda akademiyanın səsvermə hüququ olan bütün üzvlərinə (onların sayı 6 min nəfərdir - red.) xüsusi bülletenlər paylanılır. Yanvar ayında bu bülletenlər "PricewaterhouseCoopers" audit şirkətinə qaytarılır. Səs sayını da elə bu şirkət həyata keçirir.

Hələ noyabr ayından başlayaraq, kinostudiyalar akademiya üzvlərinin filmə baxması üçün müxtəlif şirnikləndirici vasitələrdən istifadə edirlər: bəziləri film təqdimatları üçün dəbdəbəli ziyafətlər keçirir, bəziləri isə filmin DVD-sini hədiyyə göndərirlər.

Amma akademiya səsvermə zamanı təbliğat məsələlərinə ciddi diqqət ayırır. Bu məqsədlə xüsusi qaydalar işlənib-hazırlanıb.

Səsvermə aşağıdakı kimi aparılır:

- mükafatlar 24 nominasiyada təqdim olunur, onlardan hər birinə müvafiq sahənin mütəxəssisləri səs verir. Daha doğrusu, aktyorlar aktyorlara, rejissorlar rejissorlara və s. səs verir.

- ilin ən yaxşı kino əsəri üçün akademiyanın səsvermə hüququ olan 6 min üzvü səs verir. Beş nominasiya istisnadır: qısametrajlı animasiya filmi, qısametrajlı film, sənədli film, qısametrajlı sənədli film və əcnəbi dildə film.

Bu kateqoriyalarda da bütün səsvermə hüququ olan üzvlər səs verə bilərlər. Bir şərtlə: onlar konkret kateqoriyalar üzrə namizədliyi irəli sürülmüş filmlərə həqiqətən baxdıqlarını təsdiq etməlidirlər.

Nominantların adları yalnız yanvarın üçüncü həftəsində keçirilən mətbuat konfransında açıqlanır.

Qaliblərin adları isə təqdimat zamanı zərflər açılacaqadək sikkə kimi saxlanılır. Həmin vaxtdək zərfin içindəki adları yalnız iki nəfər "PricewaterhouseCoopers" əməkdaşı bilir. Elə zərfləri mərasimə də olduqca məxfi şəkildə gətirirlər. Bu səbəbdən də, təşkilatçılar həmişə özləriylə əlavə heykəlciklər götürürlər, çünki qaliblərin sayını heç vaxt əvvəlcədən bilmək mümkün olmur.

Qalmaqallar

- 2013-cü ildə ən yaxşı qadın roluna görə mükafatı Cennifer Lourens aldı. O, "Dior" markasından olan uzun don geyinmişdi. Lourens pilləkənlərlə qalxarkən ayağı büdrədi. Bu, "Oskar" tarixində ən məzəli hadisə idi.

- Ancelina Coli 2012-ci ildəki təqdimat mərasimində qeyri-standart pozası ilə yadda qaldı. Onun irəli çıxmış ayağı internetdə çoxlu kollajların yaranmasına səbəb oldu. Nəticədə növbəti il Ancelina əri Bred Pittlə "Oskar"ın mükafatlanmasına qatılmadı.

- 2003-cü ildə "Oskar"ın təqdimat mərasimində Edrian Brodinin ("Pianoçu" filmi) həmkarı Holli Berri öpməsi şok effekti yaratdı. Aktyor mükafat alması barədə eşidəndə o qədər həyəcan keçirmişdi ki, nitq söyləmək yerinə yanındakı aktrisanı öpmüşdü. Bundan Berri özü də, zaldakılar da şoka düşmüşdü. O zaman etibarən aktrisa bu cür tədbirlərə bir qədər ehtiyatla yanaşır.

- Əfsanəvi "Cənub Parkı"nın yaradıcıları Trey Parker və Mett Stoun "Oskar-2000" mükafatlandırma mərasiminin əsas qəhrəmanlarına çevrildilər. Gənclər qırmızı xalı üzərinə qadın paltarında çıxdılar.

Trey 1999-cu ildə Cennifer Lopesin "Versaçe"dən geyindiği yaşıl, Mett isə elə həmin Qvinnət Peltounun geyindiği çəhrayı paltarı imitasiya etdi. Bu, ictimaiyyətdə qıcıq yaratdı, çünki sonradan gənclərin həmin vaxt narkotiklərin təsiri altında olduqları ortaya çıxdı.

- Ben Stiller isə "Oskar"ın mükafatlandırma tədbirinə "Avatar" filmindəki qorxunc qrimlə gəlmişdi. Amma onun zarafatı heç də birmənalı qarşılanmadı.

- 2003-cü ildə "Oskar" mükafatının təqdimat mərasimində "Kolumbina üçün bouling" filminin rejissoru Maykl Mura heykəlciyin təqdim olunması əsl qalmaqalla yadda qaldı. Mayk Mur təşəkkür əvəzinə Corc Buşun yürüdüüyü siyasəti tənqid etdi və mərasimin bayram ovqatını korladı.

Maraqlı faktlar

- 1930-cu il. Kateqoriyaların sayı 12-dən 8-dək endirildi. Həmin vaxtdan sonra isə nominasiyaların sayı tədricən artdı.

- 1937-ci il. İkinci plan aktyorlarına (Uolter Brennan "Gəl və sahib ol" və Geyl Sonderqaard "Uğursuz Antoni") ilk dəfə mükafatlar təqdim edildi.

- 1940-cı il. İlk dəfə xüsusi effektlərə görə "20th Century Fox" şirkətinin təmsilçiləri Fred Sersen və E.X.Hensen ("Yağışlar gəldi" filmi, 1939) bu mükafata layiq görüldülər.

- 1942-ci il. "Ən yaxşı sənədli film" kateqoriyası yaradıldı. Qalib Stüart Leqqin "Çörçill adası" filmi (Kanada, 1941) idi.

- 1948-ci il. Əcnəbi dildə ilk film üçün xüsusi mükafatı İtaliya rejissoru Vittorio de Sikanın "Şuşa" (1947) filmi aldı. 1956-cı ildən etibarən bu kateqoriya illik status qazandı.

- 1949-cu il. "Geyim üzrə rəssam" nominasiyası elan edildi.

- 1964-cü il. "Xüsusi effektlər" kateqoriyası səs və vizual effektlər bölməsinə ayrıldı.

- 1982-ci il. Ən yaxşı qrim üzrə nominasiya yaradıldı, mükafatı Rik Beyker "Amerika qul-yabanası" (1981) filminə görə aldı. Hazırda Rikin hesabında 7 heykəlcik var - hamısı da ən yaxşı qrimə görə.

- 2002-ci il. Ən yaxşı animasiya filmi üzrə nominasiyası əlavə olundu. Mükafatı "Şrek" cizgi filmi (2001) aldı.

- "Oskar"ın ən kiçik yaşlı sahibəsi Şirli Templ oldu. Şirli bu mükafata 6 yaşında - "Parıldayan gözlər" (1934) filminə görə layiq görüldü.

- "Oskar"ın ən qocə yaşında alan isə Emmanuel Riva oldu. O, 85 yaşında - "Sevgi" (2012) filmindəki roluna görə - bu mükafatı qazandı.

Kinonun
qızıl cəngavəri

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyük zövq almayacaq. Mütləq alacaq, çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcəvan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib. Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünyənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözülə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiyimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq. Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma təəssüf ki, dərslərimizin nədənsə həmişə qəliz olan elmi dili ucba-tından çox şey əxz edə bilməmişik. Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFI

Rəng nədir?

İşıq şüasını şüşə prizmadan buraxan İsaak Nyuton sübut etdi ki, gün işığı müxtəlif rənglərdən ibarətdir. Şüa prizmada sınaq spektr əmələ gətirir.

Bizim əksəriyyətimiz üçün spektr 6, yaxud 7 rəngdən ibarətdir, amma xüsusi cihazlar rənglərin 100-dən artıq çalarını ayırır. Ağ rəng üç əsas rəngdən ibarətdir, onlara "ilk rənglər" deyirlər. Bu, narıncı-qırmızı, yaşıl və bənövşəyi-göy rənglərdir.

Spektrdə gözlə görünən daha üç qarışıq rəng təmsil olunur. Onlara "ikincili rənglər" deyirlər. Bu yaşıl-mavi, sarı və qırmızı-al rənglərdir.

İkincili rəngləri başqa çalarların qarışığından almaq mümkündür. Rənglər insan gözünün qəbul etdiyi dalğaların uzunluğuna uyğundur. Həşəratlar və heyvanlar başqa uzunluqda olan dalğaları qəbul edə bilir deyər, tamam başqa rənglər görür.

İşıq, yaxud rəng dalğaları çox qı-sadır.

Boyaya, necə deyirlər, "rəng vermək" üçün ona pigmentlər əlavə edirlər. Bu pigmentlər işığın rənglərinə uyğun gəlmir. İkincili rənglər isə boyadakı ilkin rənglərə uyğun gəlmir. Yəni boyada ilkin olanı sarı, yaşıl-mavi-göy və qırmızıdır; ikincili rənglər isə narıncı-qırmızı, yaşıl və bənövşəyi-göydür.

Çalar – qara, yaxud ağ rəng əlavə olunmadan alınan rəngdir, məsələn sarı, qırmızı, göy, yaşıl. Müxtəlif çalarlar ağ rəngə, yaxud başqa çalarlarla birləşəndə "yarımcılar" alınır, məsələn, çəhrayı, fil sümüyü və sairə. Təmiz çalarlar qara və ağla qarışanda isə rəngin "tonları" yaranır. Bu, sarımtıl-qəhvəyi, bej, boz rənglərdir.

Qırmızı rəng qabda qara kimi görünür. Söhbət işığın olmadığı, rəngin görünmədiyi yerlərdən gedir. Qaranlıq otaqda biz rəngləri görə bilmirik, çünki qaranlıqda rəng olmur. Əşyanın rəngi həmin əşyanın düzəldiyi materialdan, onun işıqlanmasından asılıdır. Narıncı-qırmızı köynək ona görə belə görünür ki, saplarını rəngləmək üçün seçilən boya işığın narıncı-qırmızı şüalarını əks etdirir, spektrin bənövşəyi-göy və yaşıl şüalarını isə udur.

Səsin sürəti nə qədərdir?

Əgər biz bir səs eşidiriksə, deməli, yaxınlıqda vibrasiya edən, titrəyən bir əşya var. Səslər titrəyən əşyalardan çıxır.

Lakin səs harasa yayılmalıdır. Onu mənbədən qəbul ediciyə nə-sə daşmalıdır. Həmin bu nəsnəyə "mühit" deyirlər. Mühit rolunda nə desən, çıxış edə bilər – hava, su, əşyalar, hətta torpaq. Hindular qulaqlarını yerə dirəyib lap uzaqdan gələn səsləri də eşidirdilər.

Əgər mühit yoxdursa, deməli, səs də yoxdur. Əgər hansısa mühitdə vakuum yaratsaq, orada səs yayıla bilməyəcək. Bu ona görə belə olur ki, səs dalğaları yayılır. Vibrasiya edən əşya öz vibrasiyasını qonşu molekullara, yaxud hissəciklərə ötürür. Bununla hərəkətin bir hissəcikdən digərinə keçməsi baş verir ki, bu da səs dalğalarının yaranmasına gətirib çıxarır.

Səs dalğalarının yayılması üçün mühit müxtəlif materiallardan ola bilər – ağac, hava, su; deməli, səs dalğasının yayılma sürəti də müxtəlif olmalıdır. Əgər biz səsin sürətindən danışırıqsa, onda söhbətin hansı mühitdən getdiyiyə mütləq maraqlanmalıyıq.

Səsin havada sürəti saniyədə 335 metr civarındadır. Lakin bu, havanın temperaturu sıfır dərəcə Selsi olanda belədir. Temperatur artdıqca səsin yayılma sürəti də artır.

Suda səs havada yayıldığından daha sürətlə yayılır. Temperatur 8 dərəcə olanda, səsin sudakı sürəti saniyədə 1435 metrə yaxın, yaxud saatda 6 min kilometrə çatır. Metaldə bu sürət təxminən saniyədə 5000 metr, yaxud saatda 20 000 kilometr təşkil edir.

Siz, yəqin, elə fikirləşirsiniz ki, güclü səsin sürəti də zəif səsdən çox olur, eləmi? Ancaq bu qətiyyətlə elə deyil. Onun sürəti zil, yoxsa bəm olmasından da asılı deyil. Səs sürəti yalnız yayılma mühitindən asılıdır.

Siz özünü müxtəlif mühitlərdə səsin yayılmasını müşahidə etmək üçün təcrübələr keçirə bilərsiniz. Suya girin və iki daşı bir-birinə vurun. Səsin havaya nisbətən suda necə yayılmasına təəccüb qalacaqsınız.

"Hər suala

Səs həddi nədir?

"Səs həddi" termini təyyarə bəlli bir sürətlə uçarkən yaranan şəraiti dəqiq təsvir etmir. Belə güman etmək olar ki, təyyarə səs sürətinə çatanda "səddə" bənzər nəsnə yaranır, amma bu, qətiyyətlə belə deyil!

Hər şeyi anlamaq üçün gəlin adi, aşağı sürətlə uçan təyyarəni nəzərdən keçirək. Təyyarə uçarkən onun qarşısında bir sıxılma dalğası əmələ gəlir. Bu dalğa irəli uçan təyyarənin öz qarşısındakı hava hissəciklərini sıxmasından yaranır.

Bu dalğa irəliyə səs sürətiylə hərəkət edir. Və onun sürəti bayaq dediyimiz kimi, aşağı sürətlə uçan təyyarənin sürətindən yüksək olur. Təyyarənin qarşısında hərəkət edən bu dalğa, qarşısından gələn hava dalğalarını məcbur edir ki, təyyarənin səthinə yalayıb keçsin.

İndi isə təsəvvür edək ki, təyyarə səs sürətiylə uçur. Təyyarənin qarşısında sıxılma dalğaları əmələ gəlmir, çünki təyyarə ilə dalğaların sürəti eynidir. Ona görə bu dalğa qanadların qarşısında yaranır.

Nəticədə, zərbə dalğası əmələ gəlir ki, bu da təyyarənin qanadlarına güclü təzyiqə səbəb olur. Təyyarələr səs sürətinə çatıb onu keçənə kimi elə hesab edirdilər ki, belə zərbə dalğaları və həddindən ziyadə təzyiq təyyarələr üçün "səs həddi" deyilən bir maneə yaradacaq. Lakin elə olmadı, çünki aviasiya mühəndisləri bu məqsədlə xüsusi təyyarələr düzəldilər.

Yeri gəlmişkən, təyyarələr səs səddini aşanda eşidilən güclü səs elə bayaq halqında bəhs etdiyimiz zərbə dalğasıdır ki, təyyarənin sürətiylə sıxılma dalğasının sürəti bərabər olanda əmələ gəlir.

Biz niyə əks-səda eşidirik?

İndiki zamanda, təbiətlə əlaqədar olan hər şeyin bizi maraqlandırdığı bir vaxtda bütün suallarımıza dəqiq, elmi cavab axtarıq. Qədim zamanlarda insanlar cürbəcür hadisələri izah etmək üçün əfsanələr uydururdular. Qədim yunanlar əks-səda hadisəsini izah etmək üçün çox gözəl bir əfsanə fikirləşiblər. Həmin əfsanə belədir:

Çox-çox qədim zamanlarda adı Əks-səda olan gözəl bir nimfa yaşayırdı. Onun bircə çatışmayan cəhəti vardı – yaman çox danışdı. Buna görə ilahə Hera onu cəzalandırmaq üçün kimsə dindirmədən danışmasına qadağa qoydu. O vaxtdan etibarən nimfa yalnız ona deyilən sözləri təkrar edə bildirdi. Bir dəfə Əks-səda gənc, gözəl Narsisi gördü və elə o dəqiqə də ona vuruldu. Lakin Narsisə ona uzun müddət heç fikir vermirdi. Nimfa elə bir qüssəyə qərq oldu ki, havada əriyib yoxa çıxdı, yalnız səsinə qoyub getdi. Və biz indi də onun səsinə eşidirik – nə deyiriksə, hamısını təkrar edir...

Əlbəttə, bu kədərli əfsanə bizə əks-sədanın təbiətini açmağa bilməz. Bu sualımıza cavab tapmaq üçün səs barədə müəyyən şeyləri xatırlamalıyıq. Səs havada saniyədə 335 metr sürətlə hərəkət edir. O, havada dalğalarla yayılır – təxminən, suya atdığınız daşın əmələ gətirdiyi dalğalar kimi. Səs dalğaları elektrik lampasının işığı kimi, hər tərəfə yayılır.

Bir maneəyə rast gələndə isə səs dalğası onda elə işıq kimi əks olunur. Bu zaman biz əks-səda eşidirik. Beləliklə, əks-səda əks olunan səsdür.

Lakin bütün maneələr əks-səda yaratmır. Çünki bəzi əşyalar səsi əks etdirmək yerinə, onu udur. Amma adətən, divar, qayalar, arakəsmələr kimi düz səthi olan yerlərdə əks-səda əmələ gəlir.

Bəs siz bilirsiniz ki, buludların da səsi əks etdirmək, əks-səda yaratmaq qabiliyyəti var? Həqiqətən də elədir – biz göy gurultusu eşidəndə, səsin buludlarda necə təkrar-təkrar əks-səda verdiyinin şahidi olururuq.

Enerji nədir?

Siz, yəqin, xəbərdarsınız ki, alimlərin ən başlıca vəzifəsi insana dinc məqsədlər üçün xidmət edəcək nüvə enerjisi almaqdır. Buna artıq nail olmağımız insan zəkasının ən böyük nailiyyətidir.

Albert Eynşteyn materiya ilə enerjinin qarşılıqlı əlaqəsi barədə bir nəzəriyyə irəli sürmüşdü. Başqa sözlə desək, o, isbat etmişdi ki, materiya enerjiyə çevrilə bilər. Buna kəşfimiz dünyanı dərk etməyimizdə bir inqilab oldu. Deməli, materiya ikinci dərəcəlidir, çünki dünyada ən mühüm faktor enerji imiş.

Bəs enerji nədir? Enerji müəyyən bir işi görmək üsuludur. Bu, güc anlayışının arxasında duran, gücün mövcudluğuna şərait yaradan bir nəsnədir. Bunu tam anlamaq üçün gəlin, avtomobili nəzərdən keçirək.

Avtomobili hərəkətə gətirmək üçün güc tətbii etmək lazımdır. Deməli bu gücü hardansa almaq lazımdır. Bəs hardan? Enerjidən! Bəs enerji hardan alınır? Onu avtomobil mühərrikinin silindrlərində yanan benzindən alırlar. Bu enerji müəyyən gücü hərəkətə gətirir, onlar da hərəkəti avtomobilin mexanizmlərinə ötürür. Nəticədə mühərrik çalışır, buna görə biz enerjiyə minnətdar olmalıyıq.

Enerjinin iki növü vardır – potensial və kinetik. Əvvəlcə, gəlin potensial enerjinə nəzərdən keçirək. Benzində elektrik gücü molekulları bir-birinə cəzb edir. Enerji bu molekullardadır – potensial enerji. Benzin yanarkən, həmin o potensial enerji azad olur.

Potensial enerjiyə başqa bir nümunə hardansa asılmış bir yük ola bilər. Enerji bu yükədir, biz onu aşağı buraxmaqla azad edə bilərik. Şalalənin qırağında, yaxud bəndin ağzındakı suyun da potensial enerjisi var.

İndi asılmış yükü aşağı buraxanda, yaxud şalalədən tökülən suyun əmələ gətirdiyi prosesə göz qoyaq. Onlar müəyyən sürətlə düşərək müəyyən iş görürlər və bu enerji kinetik enerji adlanır. Bu enerji müəyyən sürətlə hərəkət edən bir əşyadan alınan enerjidir. Düşən yük özünün potensial enerjisini itirib kinetik enerji tapır. Enerjinin hər iki növünün gücü eynidir. Həqiqətdə, Kainatdakı ümumi enerjinin həcmi daim dəyişməz qalır. Biz enerjini nə məhv edə bilərik, nə də onu yarada bilərik. Enerji gərək olanda biz sadəcə, tökülən suyun, yanan kömürün, parçalanan atomun enerjisindən istifadə edir, enerjinin bir növünü digərinə çeviririk.

Saat qurşaqları bütün yer üzündə varmı?

Bu gün biz reaktiv təyyarələr vasitəsilə nəhəng məsafələri qət edərkən saat fərqi bizi lap heyran qoyur. Əgər biz Nyu-Yorkdan, məsələn, Los-Ancelesə uçuruqsa, mənzil başına praktiki olaraq həmin saatda çatırıq.

“Yay vaxtına” niyə keçirlər?

Təsəvvür edək ki, biz səhər saat 7.00-da yuxudan durub 23.00-da yatırıq. İşdən təxminən saat 18.30-da gəlib şam edirik və artıq saat 20.00-da boş vaxtımız olur. Lakin həmin saatda artıq qaralıq düşür deyə, küçyə gəzməyə çıxmaq da olmur. Qıssası, günün işıqlı vaxtından ləzzət almaq imkanı yoxdur.

İndi gəlin təsəvvür edək ki, biz saati bir saat irəli çəkmişik. İnsan hər işini adət etdiyi vaxtda görür, amma indi evdən axşam saat 20.00-da gəzməyə çıxanda, hələ işıq olur və dincəlmək üçün xeyli fürsət tapırıq. Beləliklə, o, günün işıqlı vaxtından bir saat “qazanmış olur”.

Təbii ki, yay aylarında vaxtın üzərinə bir saat əlavə etməzlər. Bu heç mümkün də deyil. Çünki bu ona görə edilir ki, yalnız günün işıqlı vaxtı artсын, yayda isə onsuz da işıqlı vaxt kifayət qədər olur.

Yay vaxtı şəhərlilər üçün xüsusilə əlverişlidir. Dükən-bazar, fabriklər zavod iş vaxtının axırında, günəş hələ kifayət qədər yüksəkdə duranda bağlanırlar.

İşlərini günün çıxmasına əsasən gören fermerlər və kəndlilərse adətən, yay vaxtına keçirlər. Onlar torpağa düşən şəh qurumayınca tarlalara çıxma bilməzlər, yaxud axşam şəh düşəndə işlərini davam etdirə bilməzlər.

Bəs siz bilirsiniz ki, yay vaxtını kim fikirləşib?

Bencamin Franklin! O, 18-ci əsrdə Fransada olarkən bu təklifi parislilərə vermişdi, onlar isə bəyənsələr də, qəbul etməmişdilər.

Yay vaxtı haqda qanun ilk dəfə Birinci Dünya müharibəsi zamanında qəbul olundu. O zaman elektrik hasilatı üçün yanacaq azlığı edirdi, bu səbəbdən elektrika qənaət etmək üçün yollar axtarırdılar. Yay vaxtının qəbulu ilə çoxları hava qaralan kimi yatmağa gedir, halbuki adi vaxtda hava qaralandan sonra da təxminən, bir saat oyaq qalırdılar və bu zaman ərzində mənzilləri işıqlandırmaq üçün elektrikdən istifadə olunurdu.

1915-ci ildə yay vaxtına birinci Almaniyaya keçdi, 1916-cı ildə onu İngiltərədə, 1918-ci ildə Birləşmiş Ştatlarda tətbiq edildilər.

Təqvimə necə fikirləşiblər?

İnsan taxıl əkib məhsulu yığanda fikir verib ki, əkin vaxtı həmişə eyni zamanda yetişir. Adamlar builki əkindən növbəti əkin çağınadək keçən vaxtı hesablamaya başlayırlar. Bu, ildəki günlərin sayını öyrənmək üçün insanın ilk cəhdi idi!

İlk dəfə ilin uzunluğunu qədim misirlilər yüksək dəqiqliklə təyin edə bilmişdilər. Onlar bildirdi ki, əkin üçün ən yaxşı vaxt Nil çayında hər il baş verən daşqınlar zamanıdır. Kahinlər diqqət yetirir ki, daşqınlar arasında səmada bədirlənmiş ay 12 dəfə görünür. Beləliklə, 12 “ay” saymaqla daşqınların vaxtını müəyyən etmək mümkün olurdu.

Amma bu kifayət qədər dəqiq deyildi. Kahinlər həm də buna diqqət yetirmişdilər ki, hər il təxminən, daşqın başlananda, Günəş çıxmamışdan göy qübbəsində parlaq bir ulduz gözə dəyirdi. Bu hadisələr arasında günləri sayanda, görürlər ki, 365 gün alınır. Misirlilər ili hərəsi 30 gün olmaqla, 12 aya bölürlər və ilin axırına daha 5 gün əlavə edirlər. Beləliklə, ilk təqvim yaranır.

Zaman keçdikcə təqvimin əsasını bədirlənmiş ay (ay təqvim) deyil, Yer kürəsinin Günəş ətrafına (günəş təqvim) tam dövrə vurduğu müddət 365,25 gün təşkil etdi. Artıq qalan dörddə-bir gün isə getdikcə, adamlara daha çox mane olmağa başladı. Nəhayət Yuli Sezar bunu tənzimləmək qərarına gəldi. O, ömrü etdi ki, eramızdan əvvəl 46-cı il 445 günə bitsin ki, bu hesablama həqiqətə uyğunlaşsın, hər dördüncü il istisna olmaqla, illərin hamısı 365 gündən ibarət olsun; dördüncü il isə üç ötən ilin hərəsindəki dördü bir günün əvəzinə, 366 gün hesablasın.

Lakin zaman keçdikcə gördülər ki, dini bayramlar (Pasxa və sairə) bütün illərdə eyni günə düşmür. Beləliklə də, bir xeyli “artıq” gün bir-birinin üstünə gəlirdi. 1582-ci ildə Roma Papası 13-cü Qriqori belə bir qanun çıxardı ki, ona əsasən, 1582-ci ildəki günlərin sayı on gün azaldı. İlləri daha dəqiq hesablamaq üçün gələcəkdə hər əsrin sonuncu ilinə düşən uzun il yalnız o illərdə olacaq ki, onu 400 rəqəminə bölmək mümkün olsun. Ona görə də 1700, 1800 və 1900-cü illər uzun il olmayacaq, 2000-ci il isə uzun il olacaq!

Bu sistem Qriqorian təqvim adlanır və bütün dünyada indi gündəlik istifadədədir, baxmayaraq ki, bir çox dinlər öz təqvimlərinə də bəhrələnilirlər!

bir cavab

Məsələ budur ki, ABŞ ərazisi saat qurşaqlarına bölünür. Bu qərarı 1883-cü ildə, Birləşmiş Ştatlarda dörd saat qurşağına – şərq, mərkəzi, dağlıq və Sakit okean qurşaqlarına bölməklə qəbul ediblər.

Bu bölgü meridianlar boyu – Yer səthi ilə keçərək Şimal və Cənub qütblərini bir-birinə birləşdirən xəyali xətlər boyu uzanırdı. Hər saat qurşağı arasındakı fərq bir saat təşkil edirdi. Lakin eyni zona daxilində saatlar hər yerdə eyni olurdu.

Şərq hərəkət edərkən bir saat qurşağından digərinə keçəndə vaxtın üstünə bir saat gəlir, qərbə hərəkət zamanı isə bir saat azalır. Lakin saat qurşaqlarının real, düz xətlə işarələmək mümkün olan sərhədi yoxdur. İş bundadır ki, bir-birinin yaxınlığında yerləşən bəzi rayonlar saatlarının eyni olmasını arzulayıblar. Məsələn, Corciya, Floridanın böyük bir qismi və Miçiganın cənub hissəsi əslində, mərkəzi qurşaqlarda olmalıydı, amma zaman etibarilə şərq qurşağındadırlar.

Yer kürəsinin bütün ərazisi də Birləşmiş Ştatlarda kimi saat qurşaqlarına bölünür. Hər saat qurşağı meridianlar boyu getsək, 15 dərəcə təşkil edir. Bəs, yaxşı, meridianların hesablanması hansı nöqtədən başlanırsa?

Böyük Britaniyanın Qrinviç şəhərindən. Sıfır meridianı məhz oradan keçir. Qrinviçdən şərqə getsən, hər 15 dərəcədə Qrinviç vaxtının üzərinə bir saat gəlir. Qərbə hərəkət etsək, təbii ki, bir saat çıxılır.

Beləliklə, Qrinviçdə saat 12.00 olsa, Kaliforniyada səhər saat 4.00-dür, çünki biz şərqə doğru hərəsi 15 dərəcə olan iki saat qurşağından keçdik.

Qrinviçin əks tərəfində isə xəyali bir “Tarix xətti” var. Əgər ondan ötüb qərbə getsən, bir gün “itirəcəksən”; əgər ondan ötüb şərqə tərəf getsən, deməli, bir gün “qazanacaqsan”.

○ "Heyif ki, həyat su kimi axıb getdi, indi mən geriye baxanda birca günün də mənə aid olmadığını görürəm. Artıq qocalmışam. Təəssüflənmək üçün çox gecdir. Həddər yerə göz yaş tökürəm, heç bir bədbəxtlik boş yerə axıb gedən zamanla müqayisə oluna bilməz. Yalançı ümidlər və şöhrətpərəst arzular həqiqəti görməyimə mane oldu, mən bunu indi anlayıram... Məni qarşıda böyük cəza gözləyir; xeyirin harada olduğunu bilən, amma bununla belə, şər törədənər üçün hazırlanan cəza. Mən bunu o qədər aydın görürəm ki, nəyə ümid edəcəyimi belə, bilmirəm..."
İntibah dövrünün dahi rəssamı və heykəltəraşı Mikelandelo ahıl çağında belə düşünürdü...

... Mikelandelo Buonarroti 1475-ci ildə Karavado deyilən kiçik bir qəsəbədə doğulub. Atası Lodoviko Buonarroti müflisləşmiş zadəgan idi. Bəzi bioqrafik mənbələrə görə, Mikelandelonun əsl-nəcəbəti qraf di Kanossonun nəslinə gedib çıxır. Rəsmi sənədlərdə bu barədə bilgi olmasa da, Mikelandelo məşhurlaşdıqdan sonra qraf di Kanosso onunla qohum olduğunu elan etmişdi. O, Mikelandeloya "əziz qohumum" deyir, tez-tez evinə dəvət edirdi.

Lodoviko Buonarroti varlı deyildi, çoxuşaqlı ailəni çətinliklə dolandırır. Həyat yoldaşı isə Mikelandelo hələ 6 yaşında olanda dünyasını dəyişmişdi. Oğlanın tərbiyəsi ilə elə həmin kənddə yaşayan dayə məşğul olurdu. Kiçik Mikelandelo palçıqla oynamağı sevirdi, yazıb-oxumağa başlamadan heykəl yapmağı öyrənmişdi. Sonralar Mikelandelo deyəcəkdi: "Bu gözəl torpaq, açıq hava və ana südü məni rəssam elədi".

Ata oğlunun rəssam olmasını istəməzdi. Amma gec-tez Mikelandelonun istəyi ilə barışmalı olur və onu Domeniko Qirlandayonun emalatxanasına aparır. Bir ildən sonra isə oğlunu heykəltəraş Bertoldo di Covanniya şeyirdliyə verir. Covanni San-Marko meydanındakı bədii məktəblərə rəhbərlik edirdi. Mikelandelo burada köhnə qravürlərin üzünü köçürür, əsərlərin surətlərini yaradırdı. Axırda bu işdə elə böyük uğur qazanır ki, hətta məşhur Lorensonun da diqqətini cəlb edir. O, Buonarrotini öz dərnəyinə dəvət edir. Artıq 1490-cı illərdə istedadlı gənc rəssamın adı dillərdə gəzirdi.

Təəssüf ki, Mikelandelonun erkən rəngkarlıq işləri haqqında bilgilər azdır. Yeganə sona çatdırdığı əsəri "Müqəddəs ailə"dir. Tablodakı baş obraz Madonnadır, o, gənc, gözəl və əzəmətlidir. Əllərini körpəyə tərəf uzadıb. Əslində bütün kompozisiya bu hərəkət üzərində qurulub. Madonna, İosif və körpə bir kompozisiyada bütövləşiblər. Bu, adi ailə deyil, "kəbini göylərdə kəsilmiş" müqəddəs ailədir.

"Bu əsər sanki Tanrı əliylə çəkilib"

1504-cü ildə florensiyalı bir xanım iki məşhur rəssama - Mikelandeloya və Leonardo da Vinçiyə Palatso Vekkiodakı Böyük salon üçün iki freska sifariş verir. Freskalarda savş səhnələri təsvir olunmalıydı. Rəssamlar əvvəlcə divar rəsminin karton üzərində kiçik ölçülü ilkin təsvirini çəkirlər. Leonardodan fərqli olaraq, Mikelandelo döyüş səhnəsini deyil, çayda çimərəkən həyəcan təbii eşişidib döyüşə tələsən əsgərləri təsvir edir. Rəssam 18 fiqur çəkir, onların hamısı hərəkətdə idi.

1506-cı ildə hər iki təsvir tamaşaçıların mühakiməsinə verildi. Müasirlərinin fikrincə, Mikelandelonun bu rəsmi onun ən gözəl əsəri olmalıydı, amma təəssüf ki, iş başa çatmadı, karton üstündə çəkilən təsvir əldən-ələ keçərəkən paralandı. Təsvirin müəyyən hissələrini görmüş Bazzari yazırdı ki, bu, qeyri-adi bir əsər idi, sanki Tanrı əliylə çəkilmişdi. Hər iki təsviri görəndə heykəltəraş Benvenuto Çellininin fikrincə isə, bu işlər sübut edirdi ki, Leonardo da Vinçi və Mikelandelo bütün dünyaya rəssamlığının ən güclü məktəbləridir.

Məşhur "David" əsərinin də maraqlı tarixçəsi var. Belə ki, bu heykəlin yapıldığı mərmər illər öncə Karrara şəhərinin yaxınlığındakı su hövzəsindən tapılmış və lazımsız əşya kimi kilsənin həyətinə atılmışdı. Mikelandelo heykəli bu mərmərdən düzəldəcəyini deyəndə onu fikrindən vaz keçməyə çağırırlar: "İndiyə qədər heç bir sənətkar bu materialı ram edə bilməyib, zəhmətiniz həddə gedəcək". Amma Mikelandelo təslim olmaq fikrində deyildi. O, təkidlə sözünün üstündə durur və məhz bu mərmərdən məşhur "David" heykəlini yapır. Demək ki, qiymətli daş öz ustasını gözləyirmiş...

Mikelandelo Buonarroti - Zamana meydan oxuyan dahi

1505-ci ildə Papa 2-ci Yuli Mikelandelonu yanına çağırır və ona qeyri-adi bir sifariş verir. Məsələ burasında idi ki, Papa hələ sağlığında özünə layiqli məqbərə düzəltməyə istəyirdi və düşünürdü ki, bu işin öhdəsindən ancaq Mikelandelo gələ bilər. Ustad rəssam həyatının 30 ilini bu işə sərf edir. Məqbərənin layihəsi dəfələrlə dəyişdirilir, o qədər kiçildilib-böyüdüdür ki, ahıl çağma gəlib-çatmış rəssam axırda tənqə gəlib işi başa çatdırmaqdan imtina edir.

1534-cü ildə Mikelandelo Florensiyanı tərk edib Romaya köçür. Bir ildən sonra isə Papa 3-cü Pavel onu Vatikanın rəngkarı, heykəltəraşı və memarı təyin edir. Mikelandelonun ən möhtəşəm əsəri onun 1536-cı ildə Sikstin kapellasının tavanına çəkdiyi rəsmidir. Rəssam "Dəhşətli məhkəmə" adlı bu divar rəsminin üzərində düz 6 il işləyir. Bu mövzu ona ruhən yaxın idi. Dünya görmüş rəssam yer üzündə o qədər haqsızlıqla üzlənmiş və ağrı-acı çəkmişdi ki, reallıqda mümkün olmayanı öz əsərində mümkün etmişdi: bəşəriyyətə hökm oxumuşdu!

Deyənlərə görə, 3-cü Pavel tez-tez kapellaya baş çəkərdi. Bir dəfə o, bura Badco adlı bir məmuruyla gəlir.

- Bu fiqurlar sizə necə təsir bağışladı? - deyə, Papa Badcodan soruşur.

- Əlahəzrət, sizdən dəfələrlə üzr istəyirəm, amma bu çıpaq bədənləri mən müqəddəs məbədə hörmətsizlik kimi qəbul edirəm.

Papa heç nə demir. Onlar getdikdən sonra qəzəblənmiş Mikelandelo fırçanı götürür və divara şeytan şəkli çəkir, üz cizgilərini isə həmin o məmura bənzədir. Bundan xəbər tutan Badco Papanın yanına şikayətə gedir.

Papa onu dinləyib deyir: "Badco, əzizim, əgər sən təsvirin ətraf məkanların birində olsaydı, mən sənə oradan çıxarmaq üçün əlimdən gələni edərdim. Amma, madam ki, o, səni cəhənnəmə aid edib, mən tamamilə gücsüzəm, cəhənnəmdə mənim hökmüm keçmir".

İntibah dövrünün maraqlı rəssamlarından olan Fra Filippo Lippi əvvəllər monastırda keşiş imiş. Lakin sonradan seçiminin yanlış olduğuna qərar verir, həm də o, gənc rahibə Lukresiya Butiyə aşiq idi. Onlar birlikdə monastırdan qaçırlar. Günlərin birində Filippo özündə rəssamlıq istedadı aşkar edib rəngkarlıqla məşğul olmağa başlayır. Filippo tezliklə məşhurlaşır, keçmiş rahibə isə onun əsərlərinin bənzərsiz qəhrəmanına çevrilir.

İntibah dövrü rəssamlarının həyatı mif pərdəsi altındadır. Məsələn, deyilənə görə, Rafaelin madonnalarında çörəkçi qızı Marqaret Luinin cizgiləri var. Bəzilərinin nəzərində o, pozğun olsa da, digərləri üçün Rafaelin məsum sevgilisiydi. Hətta, deyilənə görə, Marqaretə olan məhəbbət rəssama imkan vermir ki, kübar təbəqədən olan zəngin qızla evlənsin. Bir çox tədqiqatçılar isə bu fikirdə idilər ki, bütün bunlar uydu-rulmuş mifdən başqa bir şey deyil. Belə bir şey də gəzirdi ki, Roma Papasının yanında rəngkarlıq edən bu adam əslində Tanrıya inanmırdı. Bu şeyiəyə inanmayanlara isə o dövrün keşişlərindən birinin məşhur sözlərini xatırladırdılar: "İsa haqqında bu nağıl, görün bizə nə qədər qazanc gətirdi!"

Mikelandelonun yeganə məhəbbəti

Mikelandelo heç vaxt evli olmamışdı. O, "incəsənət qısqancdır, insanı bütün varlığıyla tələb edir, mən ona evliyəm, övladlarım isə əsərlərimdir", - deyirdi. Bəlkə də elə bir qadın yox idi ki, onu anlaya bilsin...

Belə bir qadın onun həyatına daxil olur, amma çox gec. Onda Mikelandelonun 60 yaşı vardı. 47 yaşlı Viktoriya Kolonna zadəgan nəslindən idi, hersoq Urbanskinin nəvəsiydi. Əri müharibədə həlak olmuş Viktoriya 35 yaşından dul qalmışdı. Mərhum ərinin çox sevən qadın onun xatirəsinə də sadiq idi. Ağrı-acılardan yeganə xilas yolunu poeziyada görürdü. İncə duyumlu şeirləri onu intibah dövrünün ən məşhur şairəsinə çevirmişdi.

Viktoriya Kolonnanın portretləri onun iç dünyası haqqında da müəyyən təsəvvür oyadır, simasına çökmüş bədbinlik ümidlərdən məhrum olduğunu söyləyir... Ümumiyyətlə, bu xanımın portreti sanki onun vaxtilə etiraf edə bilmədiklərini açıqlayır...

Onlar 10 il boyunca ünsiyyətdə olurlar, məktublaşırlar, faniyə haqqında fikirlərini bölüşürlər. Mikelandelo sonetlərini ona həsr edirdi... On ildən sonra Viktoriya dünyasını dəyişir. O andan etibarən Mikelandelonun dünyası darmadağın olur və öz ölümü haqqında fikirlər onu rahat buraxmır.

"Mən yalnız indi sənətimi hecalarla oxuyuram"

Tarixçi Vazzari yazırdı ki, Mikelandelonun ideyalarını asanlıqla ərsəyə gətirmək mümkün deyildi. Heyif ki, o, öz eskizlərini məhv edirdi, əlyazmalarını, trafaretləri yandırır. Ona görə belə edirdi ki, xələfləri onun hansı çətinliklərdən, hansı proseslərdən keçdiyini və bu dahiyənə sənətin çətinliklərini necə dəf etdiyini görə bilməsinlər.

O, həyatının son gününə qədər qurub-yaradır. Təsəvvür etməyə çətindir ki, böyük güc-qüvvə tələb edən bir əsəri o, 81 yaşında başa çatdırır!

Dahi Mikelandelo Buonarroti 1564-cü ildə dünyasını dəyişir. Halbuki o, özündə yeni qüvvə hiss edirdi. O, hər şeyi yenidən başlamağa hazır idi. "Axı mən yalnız indi sənətimi hecalarla oxumağı öyrənirəm. Yalnız indi mən hər şeyi daha dərinləndirən və daha yaxşı duyuram. Amma faydası yoxdur. Gecdir, çox gec".

Amma kiçik bir ümidi vardı. Hər gələn rəssamla, - o rəssam ki, fərqi nə varmadan onun ideyalarını davam etdirəcəkdi, - Mikelandelo yenidən dünyaya gələcək və yenidən yaratmağa başlayacaqdı. Bir vaxtlar palçıqla oynayan və təbiətə, torpağa baxıb böyük rəssam olmaq istəyən həmin o balaca oğlan kimi...

O, dörd qardaşın bir-cə bacısı, ailənin tək qızı idi. Mariya Luiza Çeçarelli Siciliyada – qadınlara həmişə kişilərə tabe olduğu ailədə doğulmuşdu. Buna görə də uşaqlıqdan oğlanlara həsəd aparır, bütün günü qardaşlarının arxasınca paltar daşıyırdı. Mariya yer süpürən qara ətləklərini əllərinə yığıb, iri, uzunboğaz çəkmələrlə gölməçələrdə oynayıb, bəzən də özünü tənha və aciz hiss edir, pilləkənlərdə oturub sakitcə ağlayırdı. Bir gün aktrisa olacağını və ailədə qadınlara üzünə düşən yükü daşımamaları üçün əvə getməyəcəyini qərara alanda onunun 14 yaşında idi...

Romanın fəthi

Mariya Luiza 1931-ci il noyabrın 3-də Siciliyada dünyaya gəlib. Həddibuluğa çatmış qardaşları pul qazanmaq üçün Amerikaya yollanan kimi Mariya da şan-şöhrət arxasında Romaya üz tutub. Zəif səs tembrinə görə aktrisa Dramatik İncəsənət Akademiyasına qəbul etməyiblər. Səhəri gün Mariya tanımadığı həkimin qəbul otağına hücum çəkərək ondan gözəl səs tembrinə və ümumiyyətlə, sağlam orqanlara malik olması barədə arayış tələb edib. İstədiyinə nail ola bilməyəndə isə yalvarmağa başlayıb. Yaşlı həkim gənc, qeyri-adi gözəlliyə malik xanımın göz yaşları qarşısında "əriyib". Bir il sonra Mariya artıq Akademiyada oxuyurdu. Gənc qız özü Vitti səhnə adı da fikirləşib – Monika Vitti. Monika uşaqlıqdan onun ən sevdiyi ad olub, Vitti isə anasının qızlıq soyadının qısaldılmış forması idi.

Çirkin sarışın

Yeni həyata alışmaq Monika üçün kifayət qədər çətin olub. Şirniyyatı çox sevən kasıb tələbə qız imkansızlıq ucbatından dünya nemətlərindən imtina etməli idi. Aktrisa gün ərzində bir-cə dəfə yeyərdi, yeməyi də, pendir-soğan buterbrodu olardı. Sonralar soğanın ürəkbulandırıcı iyni, uzun illər onu iştahdan məhrum edib. Vitti ilə bir kursda oxuyan qızlar gənc aktyorlar və zəngin insanlarla eşq macərələri yaşayıb. Monika heç vaxt belə söhbətlərə qatılmayıb. Onun bir dəfə də olsun sevgi macərəsi olmayıb.

O zaman qara saçlı, iri sinəli, incə belli qadınlara daha çox uğur qazanırdı. Monika isə ucaboynu, arıq, kədərli gözləri olan sarışın idi. O, seks simvol roluna yaramırdı. Kino agentləri sarışın Vittiyə bu xarici görünüşlə çətin ki, rol ala biləcəyini deməkdən yorulmuşdular. Günlərin bir gününü rejissorlardan biri Monikaya filmə çəkməyə razılıq verib, lakin bir şərtlə: Monika əməliyyat edərək burununun formasını dəyişməli idi.

Əfsanə ilə tanışlıq

1957-ci ildə Vittiyə "Haray" filmində ingilis aktrisası Dorian Qreyi dublyaj etmək təklif olunub. Filmin rejissoru Mikelancelo Antonioni idi. Monika onun haqda yalnız mənfi şeylər eşitmişdi, Antonioninin özündən razı və tərs adam olduğunu düşünürdü. Birinci çəkilişdən sonra Monika ssenarini vərəqləyəndə Antonioni ona yaxınlaşanda gənc qızın bəm, xırıltılı, bir qədər istehzalı səsi onun xoşuna gəlib.

Antonioni: "Mən sizin tamaşaınıza baxmışam. Bilirsiniz, sizin simanız... mən uzun illər elə bunu axtarırdım..." - deyib. Monika utanaraq rejissora öz minnətdarlığını bildirib, gülümsəyib. Sonra isə uzun müddət başa düşə bilməyib ki, nəyə görə o, Mikelancelonun yanında olanda həmişə gülmək istəyir.

Və beləcə, Mikelancelo Antonioni öz muzasını tapıb və cütlüyün 11 illik sevgi macərəsi başlayıb.

Qadınlara sevimlisi Mikele

Dostları və sevgililəri rejissoru Mikele çağırardılar. O, günəşli Ferraredə mehriban bir ailədə doğulmuşdu. Antonioni qadınlara sevimlisi idi, kişilər isə ona həsəd aparırdılar. Mikeledən fərqli olaraq, Monika sevgi təcrübəsi ilə öyünə bilməzdi. Buna görə də Antonioniyə soyuq və hissiyatsız görünməkdən qorxurdu. Mikele ilə tanışlıqdan sonra Vitti ilk dəfə qarderobunu yeniləyib. Tezliklə rejissor aktrisyaya yay tətilini Siciliyada keçirməyi təklif edir və Monika tərəddüd etmədən razılıq verir. Vitti hər səhəri gül dəstəsi və şampanla açır. O, özünü arzu edilən və sevilən qadın kimi hiss edir və yalnız bir şey arzulayırdı: kaş bu şirin yuxu əbədi davam etsin.

Onlar Romaya qayıdanda dostları Monikaya tanıya bilmirdi: o, 30 yaşlı qadıncıdan gənc qıza çevrilmişdi. Mikele onun üçün hər şeyi, hamını əvəz edirdi: dost, ər, sevgili, ata və rejissor. Antonioni ona danışmağı, yeriməyi, şampan qədəhini tutmağı, düzgün nəfəs almağı öyrədir. Onun yanında Monika özünü balaca qız, Mikele isə özünü qadın və aktrisa yaradan Tanrı kimi hiss edirdi.

Alen Delona rədd cavabı

Bir neçə il öncəki muzası "Miss İtaliya" müsabiqəsinin qalibi olan gözəlcə Lüçiya Boze ilə yaşadığı uğursuzluqdan sonra Antonioni yenidən əvvəlki Mikele olmaq, amma yalnız Monika ilə çalışmaq istəyirdi. "Macərə" filmi İtaliyanın cənubunda çəkilirdi. Çəkilişlər Monika üçün ciddi sınaq oldu. Vitti çəkiliş meydançasında olanda diqqətli və mehriban Mikele ilə tanış olmaq istəyirdi. "Macərə" filmi İtaliyanın cənubunda çəkilirdi. Çəkilişlər Monika üçün ciddi sınaq oldu. Vitti çəkiliş meydançasında olanda diqqətli və mehriban Mikele ilə tanış olmaq istəyirdi.

Monikanın söyləri nəticəsiz qalmadı. Mikele ilə işbirliyi ona şöhrət gətirdi. "Macərə"nın premyerasından sonra Vitti səhəri yuxudan məşhur aktrisa kimi oyandı.

11 illik birgə həyatlarında Antonioni onu 4 filmə çəkib. Bu filmlərdən hər biri intellektual publika və mətbuat tərəfindən məftunluqla qarşılanıb. "Alatoranlıq" filmində Vitti Alen Delonla tərəf müqabil olub. O zaman Delon Monikaya özünə aşiq etməyə çalışsa da, onun cəhdləri məyusluqla nəticələnib. Monika Alenə laqeyd idi. Bu illər ərzində o yalnız bir kişiyyə - Mikeleyə aşiq və sadıq idi.

Monikasız

Qadınlar Mikele ilə hər addımda təqib edirdi. Monika rejissorun bu xırda eşq macərələrindən bezmişdi. Ancaq Vitti qalmaqla yaratmayacaq qədər ağıllı qadın idi. Cec-tez bunun baş verəcəyini bildirdi. Antonioni bütün ömrü boyu ideyalarına, özünə, əyləncələrinə aid olacaq. Onu əldə saxlamağın yeganə yolu onu azad buraxmaqdır.

Məşhur cütlük italyanların xoşuna gəlirdi. Taksi onlardan pul almırdı, mağazalarda Monikaya gül dəstələri hədiyyə edilirdi. Bütün günü bir yerdə olsalar da, gecə hərə öz mənzilinə çəkilirdi. Monika artıq belə həyatla barışmışdı. Əlbəttə, tək qalanda o da balaca bir ev, uşaqlar, ailə arzulayırdı. Mikele isə öz ideyalarına o qədər aludə idi ki, Monikada sevmə qadın yox, yalnız aktrisa görürdü.

İngilis rejissoru Cozef Louzi Monikaya "Modesti Bleyz: qatil gözəlcə" filminin ssenarisini göndərəndə o, düşünmədən razılıq verir və müqavilə imzalayır. Mikele onun bu addımını sakit və laqeyd qarşılayır.

Antonioni növbəti filmi artıq Monikasız çəkirdi. Yeni filmə ingilis aktrisası Vanessa Redqreyvi dəvət edir. Mikele qısqanclıqdan dəli olan Monikanın zənglərinə cavab vermirdi. Monikaya elə gəlirdi ki, Antonioni ona aktrisa kimi xəyanət edib.

Evlilik təklifindən imtina

Atası Monikanın Mikele ilə olan münasibətinin əleyhinə idi. Qəflətən qayıdan Antonioni isə dekabrda Monikaya yeni film premyerası üçün Nyu-Yorka apardı. Monika özünü sakit aparmağa çalışsa da, premyeradan sonra, maşında göz yaşlarını saxlaya bilmədi. Səhəri gün Mikele uçuruma doğru gedən sevgi romanını xilas etməyə çalışdı və ona evlilik təklifi etdi. Gözlənilməz təklif qarşısında Monikanın səsi batdı. Aktrisa düz 10 il idi ki, bunu gözləyirdi. Axı Mikele ona yeni həyat bağışlamışdı. Qadın sevgilisinin gözlərinə baxdı:

"Mən qəbul edə bilmərəm. Başa düşürsən, edə bilmərəm." Və sonra isə əlavə etdi: "Bəlkə də, 4 ildən sonra..."

Ancaq gözlənilən dörd il heç cür gəlib çatmadı. Vitti və Antonioni hər gün bir az daha uzaqlaşdılar, hərəsi sakitcə Romanın fərqli rayonlarına köçdü, heç nə olmaması kimi yaşamağa davam etdi.

Filmin sonu

Ayrılıqdan sonra Antonioni yeni sədəvrlər yaradır, Monika isə başqa filmlərdə rol alır. Ancaq Vitti-nin sonralar yaratdığı obrazlar Antonioni filmlərindəki qədər uğurlu olmayıb. Bir dəfə o rəfiqəsinə etiraf edib ki, "Əgər Mikele məni çağırırsa, hər şeyi ataram".

1990-cı ildə Monika Vitti özünü rejissor kimi sınaq qərarına gəlib. Vittinin "Gizli qalmaqlar" filmi Kann kinofestivalında nümayiş olunub. Nümayişə dəvət edilmiş qonaqlar arasında Mikelancelo da var idi. Onlar təsadüfən çıxışda qarşılaşdılar. Saçı ağarmış, insult keçirmiş Mikele-nin yanında gənc, sarışın arvadı durmuşdu. Mikele Monikaya yaxınlaşdı sakitcə dedi: "Film çox gözəl idi..." Hamı Monikaya alqışlayır, filmə görə təbrik edirdi. Monika isə zaldan uzaqlaşan nakam sevgisinin arxasınca baxırdı.

Artıq 10 ildən çoxdur ki, Monika Vitti ağır xəstədir, ancaq xoşbəxtlikdən aktisa bundan xəbərsizdir. Onun zehni dumanlanıb, buna görə də real həyatla əlaqəni itirib. Bir zamanlar bütün İtaliyanın heyran olduğu aktrisa, öz xəyal dünyasında yaşayıb. Və bu dünyada, yəqin ki, yalnız özü və bir də sevimli Antonionisindən başqa heç kim yoxdur.

Leyla ƏLİYEVƏ

Uşaq nağıllarının müəllifi, bütün dünyada məşhur olan İsveç yazıçısı Astrid Lindqren 2002-ci ildə vəfat edib. O vaxtdan indiyə qədər onun Stokholmdakı evi Lindqren yaradıcılığının pərəstişkarlarının topladığı məkana çevrilib. Odur ki, yazıçının nəvəsi Olle Nayman nəvəsinin evini muzeyə çevirmək qərarına gəlib. Əgər bu planı baş tutarsa, Nayman muzeyə gələnləri qeyri-adi eksponat və əşyalarla təəccübləndirəcəyini deyir. Turistləri burada bələdçilər qarşılayacaq.

O.Naymanın sözlərinə görə, nəvəsi 46 il bu evdə yaşayıb-yaradıb. Ölümündən sonra doğmaları onun heç bir əşyasına toxunmayıblar. Hətta yazı masasındakı kağız və karandaş da Astridin qoyduğu kimi qalıb. "Ümid edirik ki, bu ilin sonunda muzeyin açılışını edə biləcəyik. Hal-hazırda bu işlə bağlı hüquqi məsələlər həll olunur və bəzi detallar dəqiq-

ləşdirilir," – deyər Nayman jurnalistlərə bildirib.

Xatırladaq ki, bir neçə gün əvvəl Lindqrenin 1939-1945-ci illərə aid hərbi gündəliyi nəşr edilmişdi.

Rəsmi statistikaya görə, indiyə qədər Astrid Lindqrenin bütün dünyada 144 milyon nüsxədən artıq nağıl kitabları satılıb.

Stallonenin rəsm sərğisi

Hollivud ulduzu, "Rembo", "Rokki" və s. filmləri ilə şöhrət qazanmış aktyor Silvestr Stallonenin rəsm sərğisi açılıb.

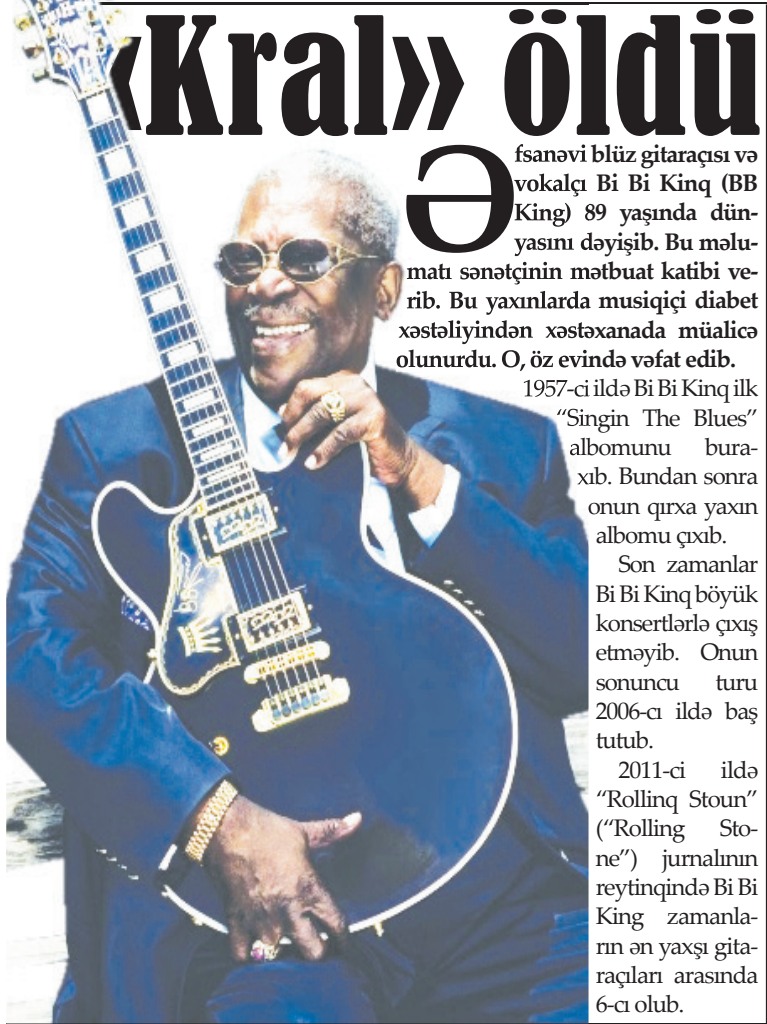
1975-ci ildən həvəskar rəssamlıqla məşğul olan aktyorun əsərləri "Həqiqi Sevgi" adlı sərğidə nümayiş olunur.

Keçən il bu vaxt həmkarlarının "Cəhənnəm mələkləri-3" filminin təqdimatı üçün Fransanın Kann şəhərinə gəldiyi aktyora xatırladılaraq və bu sərğinin də Kann yaxınlığındakı Nitsa şəhərində baş tutmasının səbəbləri soruşulub.

Stallone isə bunun, sadəcə, bir təsadüf olduğunu qeyd edib.

Sənətsünaslar Stallonenin rəsm əsərlərində çəkildiyi rolların təsiri olduğunu bildiriblər.

Bundan əvvəl isə aktyorun Mayami, Florida, həmçinin İsveçrədə rəsm sərğiləri baş tutub.

«Kral» öldü

Əfsanəvi blüz gitarası və vokalçı Bi Bi King (BB King) 89 yaşında dünyasını dəyişib. Bu məlumat sənətinin mətbuat katibi verib. Bu yaxınlarda musiqiçi diabet xəstəliyindən xəstəxanada müalicə olunurdu. O, öz evində vəfat edib.

1957-ci ildə Bi Bi King ilk "Singin The Blues" albomunu buraxıb. Bundan sonra onun qırxa yaxın albomu çıxıb.

Son zamanlar Bi Bi King böyük konsertlərlə çıxış etməyib. Onun sonuncu turu 2006-cı ildə baş tutub.

2011-ci ildə "Rollinq Stoun" ("Rolling Stone") jurnalının reytingində Bi Bi King zamanların ən yaxşı gitarçıları arasında 6-cı olub.

Karlson nağıllarının müəllifinin evi muzey olacaq

Mark Tvenin məktublari tapılıb ...

ABŞ-in Kaliforniya ştatının Berkli şəhərində yazıçı Mark Tvenin məktublari tapılıb. Yüzdən artıq mövzunu əhatə edən bu məktublarnın 1865-1866-cı illərdə yazıldığı ehtimal edilir. Alim və ədəbiyyatşünaslar hal-hazırda bu materiallar üzərində araşdırma aparırlar.

Qeyd edək ki, Mark Tven uzun illər jurnalist kimi fəaliyyət göstərmişdir. Tapılan məktublarnın da yazıçının 1865-1866-cı illərdə jurnalistika fəaliyyəti zamanı etdiyi qeydlərdən ibarət olduğu bildirilir. Tvenin poçt vasitəsi ilə göndərdiyi yazılar San-Fransiskonun nəşriyyatları tərəfindən çap edilirdi. Belə əməkdaşlıq forması o dövrlər üçün çox populyar idi və nəşriyyata göndərilən materiallar tez-tez yerli mətbuatda – qəzet və jurnallarda da dərc edilirdi. Tədqiqatçıların verdiyi məlumata görə, Berkli şəhərində cəmi 110 məktub tapılıb.

Məktublarnın bəzisinə Mark Tvenin imzası yoxdur. Lakin yazılarnın üslub, ifadə tərzii və yazıçının xətti bu məktublarnın M.Tvenə aid olduğuna şübhə yeri qoymur. Tədqiqatçılar üçün məktublarnın məzmunu, fikir azadlığı və yazıçının mülahizələri daha çox maraq doğurur. Məsələn, əlyazmaların birində Mark Tven polisi öz quyruğunu dişləyən köpəyə bənzədir, məmurları isə yalnız xırda məsələlərin üstünü açmaqda günahlandırır.

Jurnalistika Mark Tvenin həyatında önəmli yer tutduğundan, bu məktublarnı onu bir insan və bir yazıçı kimi daha dərinləndirən tanınmağa imkan verəcək.

Hazırladı:
NARINGÜL

... Markesinsə oğurlanmış kitabı

Bir neçə gün əvvəl Qabriel Qarsia Markesin "Yüz bilin tənhalığı" romanının ilk nüsxəsi oğurlanmışdı. Artıq polis itmiş nüsxəni tapıb. Kolumbiya polisi xəbər verir ki, itmiş kitab bir həftə sonra paytaxt Boqotada tapılıb.

Qeyd edək ki, romanın ilk nüsxəsi kolleksiyacı Alvaro Kastiloya məxsus idi. Kastiloya kitabı 1967-ci ildə şəxsən yazıçı özü imzalayaraq hədiyyə etmişdi.

Polisin məlumatına görə, kitab Boqotada kitab bazarlarının birində tapılıb. Kitabı oğurlanmış yerli antıq satıcıları onu bir neçə min dollara satmaq istəyiblər.

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasını romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqey – "Qadınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymenov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" şeir antologiyası) kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitab.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

